

محترم سائين جي.ايم سيد

سنڌوديش روووليوشنري آرمي جو
ترجمان
مزاحمت
Mouthpiece Magazine of
Sindhudesh Revolutionary Army

سنڌ ۽ بلوچستان جي مزاحمتي قومي قيادت

اندر پڙهندا:

www.nationalvoiceofsindhudesh.com

@SRA_Sindh

@SRA_Sindh

محترم سائين جي.ايم سيد

سنڌوديش رووليوشنري آرمي جو ترجمان

سلسليوار

مزاحمت

Mouthpiece of Sindhudesh Revolutionary Army

شمارو پهريون سيپٽمبر 2023

فهرست

چيف ايڊيٽر

سوڍو سنڌي

ايڊيٽوريل بورڊ

هوش محمد سنڌي

دراوڙ سنڌيار

ڪامريڊ حيدر بخش

دودو آريسر

رابطي لاءِ

ٽيليگرام : @SRA_Sindh

ٽئيٽر (X) : @SRA_Sindh

ويبسائيٽ :

www.nationalvoiceofsindhudesh.com

مزاحمت پبليڪيشن

نشر و اشاعت شعبو

سنڌوديش رووليوشنري آرمي

اداريو

سنڌوديش انقلابي فوج (سنڌوديش رووليوشنري آرمي) جو پهريون ترجمان رسالو مُزاحمت اوهانجي هٿن ۾ آهي.
سنڌ جي حوالي سان هيءُ ڪنهن بہ گوريلا تنظيم جو پهريون مئگزين آهي. جيڪو تنظيم جي سياسي شعبي پاران سنڌ جي نوجوانن تائين تنظيم جو سِڌيءَ ريت پنهنجو قومي ، سياسي ۽ انقلابي موقف ۽ مواد پهچائڻ جو ذريعو بڻبو.

تيز رفتار دُنيا جي هن جديد سائنسي ۽ ڪميونيڪيشن ٽيڪنالاجيءَ جي دور ۾ هِڪ جديد گوريلا تنظيم جي نشر و اشاعت ۽ پنهنجي انقلابي پيغام کي سِڌيءَ ريت سنڌي قوم ۽ سنڌي نوجوانن تائين پهچائڻ جا جيڪي بہ ذريعا ۽ طريقا ٿي سگهن ٿا ، هيءُ رسالو سنڌي ماڻهن ۾ قومي مُزاحمت جي حق ۾ سازگار ماحول ۽ راءِ عامہ جوڙڻ ۾ پنهنجي عوامي مهم (موبلائيزيشن) لاءِ اڳيون مورچو بڻبو.
هِن رسالي لاءِ مزاحمت نالي جي چُونڊ انڪري ڪئي وئي آهي تہ مزاحمت جي معنيٰ آهي سنڌ مٿان حملي ۽ قبضي آور پنجاب سامراج خلاف پنهنجي دفاعي مزاحمتي جنگ وڙهڻ .
سنڌ جنهن ڌارئي حملي ۽ قبضي هيٺ آهي، اُن سموري صورتحال ۾ قومي غُلاميءَ جي ڏُھڻ مان نڪرڻ لاءِ سنڌين کي پڻ پنهنجي وطن ، قوم ۽ قومي وجود جي زندگيء ۽ موت جي جنگ وڙهڻ لاءِ اُنهيء سطح جي مُزاحمتي ويڙهہ وڙهي پنهنجو وطن آزاد ڪرائڻو پوندو. هيءِ رسالو اُنهيء ويڙهہ جي ترجماني ڪندو.
ايس آر اي جو ترجمان رسالو مُزاحمت نہ صرف مجموعي طور سنڌ وطن مٿان ٿيندڙ ڌارئي يلغارن ۽ نفسياتي حملن خلاف هِڪ قومي محاذ بڻجي وڙهندو پر خصوصي طور سائين جي ايم سيد جي قومي فڪر, سنڌوديش جي آزادي جي تحريڪ ۽ مُزاحمتي جدوجهد مٿان رياستي ايجنسين ۽ ان جي هَٿڪنڊن جي ٿيندڙ مسلسل نفيساتي حملن خلاف پڻ پنهنجي قومي مزاحمتي نقطۂ نظر سان مهاڏو اٽڪائي وڙهڻ جو مضبوط مورچو بڻبو.
پهرئين مرحلي ۾ مُزاحمت مئگزين کي سافٽ ڪاپي فارميٽ ۾ آن لائين ئي ڪڍي رهيا آهيون, اڳتي هلي هِن مئگزين کي هارڊ ڪاپي فارميٽ يا پرنٽيڊ فارم ۾ پڻ آڻڻ جي ڪوشش ڪنداسين.
هيءِ رسالو صرف عام رواجي رسالو ناهي پر هيء سنڌ جي هزارين سالن جي مُزاحمتي جنگ جي تسلسل ۽ وطن جي ويڙهہ جو پيغام آهي، جنهن کي سوشل ميڊيا جي سمورن ذريعن سميت سنڌ جي هر ڳوٺ ڳوٺ پهچائڻ ۽ هِن پيغام کي جهر جهنگ پُهچائڻ هَر وطن پرست سنڌيء جو قومي فرض آهي.

جنگ جاري رهي ....

ايس.آر.اي چيف ڪمانڊر سيد اصغر شاهه جو خصوصي انٽرويو

انٽرويو ڪندڙ: مُزاحمت سَٽ

پروفائيل:

[سيد اصغر شاهه جو جنم 1- اپريل 1971ع ۾ ضلعي لاڙڪاڻي جي ننڍڙي ڳوٺ ڇَتو واهڻ ۾ هاري گهراڻي جي سينئر قومي ڪارڪُنَ سيد غلام مُصطفيٰ شاهه جي گهر ۾ ٿيو. پاڻ پنهنجي بُنيادي تعليم سنڌي چار درجا پَر واري ڳوٺ احمد ميتلا ۾ پاس ڪرڻ ڪانپوءِ حيدرآباد منتقل ٿي ويو. جتي گورنمينٽ پرائمري اسڪول ڪاري موري حيدرآباد مان سال 1981ع ۾ پنجون ڪلاس پاس ڪيائين. پاڻ سيڪنڊري تعليم(ميٽرڪ) سال 1986ع ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدر آباد ، هائير سيڪنڊري تعليم(انٽر) پري انجنيئرنگ سال 1988ع ۾ گورنمينٽ ڊگري ڪاليج ڪاري موري حيدر آباد ۽ پوليٽيڪل سائنس ۾ گريجوئيشن سال 1991ع ۾ گورنمينٽ اسلاميه ڊگري ڪاليج بدين مان پاس ڪيائين. پاڻ پيشي جي حوالي سان ڄامشورو پاور هائوس ۾ بطور ٽيڪنيشن ڊيوٽي ڪندو رهيو. پاڻ پنهنجي سياسي جدوجهد جي شروعات 1986ع کان جيئي سنڌ اسٽوڊنٽس فيڊريش(جساف) گورنمينٽ ڊگري ڪاليج ڪاري موري حيدرآباد کان ڪيائين. جتي به سال جساف يونٽ آرگنائيزر رهيو. پاڻ 1989.90ع ۾ به سال جساف اسلاميه ڊگري ڪاليج بدين جو جنرل سيڪريٽري ۽ صدر رهيو. پاڻ پنهنجي شاگردي واري دور 1990ع کان وٺي مُزاحمتي سوچ ، فِردن ۽ تنظيمن سان لاڳاپيل رهيو.
پاڻ 1991ع کان 1993ع تائين ٽي سال قومي تحريڪ ۾ اُن وقت جي مَتر پارٽي جيئي سنڌ محاذ جي ذيلي تنظيم سنڌي پورهيت سنگت يونٽ ڄامشورو پاور هائوس جو جنرل سيڪريٽري ، صدر ۽ اُن ڪانپوءِ ضلعي صدر رهيو. جنوري 1994ع ۾ شفيع محمد برفت ۽ سيد اصغر شاهه ٻين دوستن ۽ دانشورن سان گڏجي جيئي سنڌ انقلابي تنظيم جو بنياد رکيو. جنهن تنظيم جو سيد اصغر شاهه 25 اپريل 1995ع ۾ سائين جي ايم سيد جي وفات ، جيئي سنڌ جي مختلف پارٽين جي انضمام ۽ جيئي سنڌ قومي محاذ(جسقم) جي نهڻ تائين مرڪزي تنظيمي سيڪريٽري رهيو. پاڻ 1996ع کان 2000ع تائين تقريبن پنج سال جسقم ضلعي حيدر آباد جي آرگنائيزنگ ڪاميٽي جو ميمبر ۽ ضلعي صدر رهيو. جڏهن نومبر 2000ع ۾ جيئي سنڌ متحدا محاذ(جسمم) جو بُنياد رکيو ويو ته سيد اصغر شاهه پاڻ اُن جو باني اڳواڻ رهيو. 2000ع کان وٺي 2010ع تائين پورا 10- سال جسمم ۾ مرڪزي جوائينٽ سيڪريٽري ، جنرل سيڪريٽري ۽ سينئر وائيس چيئرمين جي عهدن تي رهيو. پاڻ جسمم ۾ هجڻ دوران 2004ع کان وٺي 2005ع تائين روپوش رهيو. اُنهيءَ روپوشي دوران ئي مرڪزي جنرل سيڪريٽري جي حيثيت ۾ 20 فيبروري 2005ع تي اختر ڪالوني ڪراچيءَ مان پاڪستاني آرميءَ جي ڳُجهن ادارن هٿان پنهنجي ٻن

دوستن سميت کنيي گم ڪيو ويو. پاڻ لڳ ڀڳ هڪ مهينو ڪراچي ۽ حيدر آباد ڇانوڻين ۾ آءِ ايس آءِ ۽ ايم آءِ جي ٽارچر سيلن ۾ رهيو. جتي مٿس سخت جسماني ۽ ذهني تشدد ڪيو ويو. جنهن ڪانپوءِ آءِ جي سنڌ پوليس ڪان پريس ڪانفرنس ڪرائي جسمر جي ٻين دوستن سميت ملڪ دشمني ، دهشتگردي ۽ انڊيا سان تعلقات هُجڻ وارن ڇهن مختلف ڪيسن ۾ گرفتاري ظاهر ڪري سينٽرل جيل حيدر آباد موڪليو ويو. سيد اصغر شاهه جو جيل اندر ڇئن سالن تائين اِن سائيڊ ٽرائيل هلندو رهيو. جيل اندر به پاڪستاني ايجنسين جي ڇوڻ تي ڪيس ڪي شروعاتي هڪ سال انتهائي نظرداري وارن سِيل ۽ بند واردن ۾ رکيو ويو. پاڻ اڃان جيل ۾ ئي هو ته 31- ڊسمبر 2007ع تي سندس والد ۽ مُزاحمتي سفر جو ساٿي سيد غلام مُصطفيٰ شاهه وفات ڪري ويو. پاڻ پنهنجي قيد دوران ڪڏهن به پاڪستاني ڪورٽن کي زمانت جي درخواست نه ڏني. بلڪه سائين جي ايم سيد جي عدالتي بيان ڪانپوءِ سيد اصغر شاهه ئي قومي تحريڪ جو اڳواڻ آهي جنهن ڪورٽن ۾ ججن جي سامهون سنڌوديش جي آزاديءَ جو اِقرار ۽ پاڪستان ڪان اِنڪار جو لِکت ۾ عدالتي بيان تيار ڪري پڙهيو ۽ ڪورٽ ۾ جمع ڪرايو ته ڀلي مون کي سنڌوديش جي آزاديءَ لاءِ ڪيل جدوجهد ۾ ڦاسيءَ جي سزا ڏيو ، مان تيار آهيان. پر پاڪستاني ڪوڙي ڪورٽن سگهه نه سمجهندي سندس مٿان هلندڙ ڪيس ختم ڪري 4- جنوري 2009ع تي آزاد ڪري ڇڏيو. پاڻ جيل مان آزاد ٿيڻ ڪانپوءِ جسمر کي هڪ دفعو ٻيهر ري- آرگنائيز ڪرڻ لاءِ سڄي سنڌ جا دورا ڪيائين. اِن دوران پارٽي ۽ اُن جي چيئرمين سان سياسي ، نظرياتي ۽ حڪمت عملين جي اصولي موقف ۽ بنياد تي تقريبن پورا به سال پارٽي ادارن اندر ويڙهاند ڪندو رهيو ته جيئن پارٽيءَ کي موقعي پرستيءَ جي شڪار ٿيڻ ڪان بچائي سگهجي. پر اڳيان "نيت کوٽي، عُزرَ گهڻا" سبب بِنا ڪنهن ميڊيا ۾ هُل بَڪيڙي جي خاموشيءَ سان الڳ ٿي پنهنجي پُراڻن- نون ساٿين سان گڏجي وري نئين سر سياسي- مُزاحمتي صِفبندي ڪيائين. جنهن کي عملي جامو پهرائڻ لاءِ ڪيترن ئي انقلابي ساٿين سان گڏجي ڊسمبر 2010ع ۾ ايس آر اي جا بُنياد رکيائين ۽ اُن جو سربراهه بنيو. سيد اصغر شاهه سال 2010ع ڪان وني اندر گرائونڊ تنظيمي نالي شاهه عنايت ۽ سال 2012ع ڪان عملي طور تنظيم جي نالي سان ڪاروايون جاري رکندڙ تنظيم ايس آر اي جي ڪمانڊ سنڀاليندو آيو آهي.

ايس آر اي چيف ڪمانڊر سيد اصغر شاهه جي انقلابي ڪمانڊ ۾ گذريل 12- سالن ڪان پاڪستاني فورسز ، ڌاري آبادڪاري ، چائنيز ، مذهبي اِنتهاپسند تنظيمن ۽ پنجاب ويندڙ سپلاءِ لائينن تي حملا جاري رکندي پئي اچي. هيٺ ايس آر اي پاران نِڪرندڙ پهرين ترجمان رسالي مُزاحمت ۾ سندس انٽرويو پڙهندڙن لاءِ پيش ڪجي ٿو.]

(ادارو)

مزاحمت سَٿ: توهان پنهنجي سياسي ۽ مُزاحمتي سفر جي شروعات ڪڏهن ۽ ڪٿان ڪئي؟

سيد اصغر شاهه: ڪنهن به سماج جون معروضي ، سياسي ۽ معاشي حالتون ئي توهان جي ذهن ، شعور ۽ جدوجهد جو تعين ڪنديون آهن. منهنجو تعلق بنيادي طور تي هڪ غريب هاري گهراڻي سان آهي. 80 جي ڏهاڪي ۾ آئون پنهنجي پڙهائي جي سلسلي ۾ ڏوڪري تعلقي(ضلعو لاڙڪاڻو)

حملا جاري هئا. علائقن ، پاڙن ، روڊن ، رستن ، چونڪن ۽ چوراهن تي چچريل ۽ بيحرمتي ٿيل لاش پيل هوندا هئا ۽ نه ڪٽندڙ ڪرفيو جا ڏينهن هوندا هئا.

جڏهن ته ڪجه سال پهريان ئي پنجاب سامراج پنهنجي ننگي جارحيت ۽ بيحيائي سان ظاهر تي ضياءَ رجيم جي نالي ۾ جمهوريت جي بحالي واري تحريڪ (MRD) جي آڙ وني سنڌ جي ڳوٺن ۽

> آئون پنهنجي مطالعي ۽ مشاهدي جي بُنياد تي چوان ٿو ته دنيا ۾ ڪو به اهڙو انقلاب نه آهي ، جيڪو هٿيار بند ويڙهه ڪان سواءِ آيو هجي. دنيا ۾ جيترا به انقلاب آيا آهن ، اُهو ڪيوبا جو انقلاب هُجي ، ڪوريا جو انقلاب هُجي ، ويٽنام ، لائوس يا ڪمبوچيا جو انقلاب هُجي ، اُهي سڀ اِنقلاب هٿيار بند جدوجهد ذريعي آيا آهن. جن به قومن هٿيار بند جنگ ڪان سواءِ انقلاب آڻڻ جي ڪوشش ڪئي ، اُنهن کي به اڳي يا پوءِ هٿيار کڻڻا پيا آهن. اوير تيمور وارن کي به هٿيار کڻڻا پيا ۽ بنگلا ديش وارن کي به هٿيار کڻڻا پيا . هٿيار اڳ کڻو يا پوءِ کڻو ، هَٿيارَ توهان کي هر حال ۾ کڻڻا آهن. ڇو ته سواءِ هٿيار بند جنگ جي انقلاب مڪمل ناهي ٿيندو.
>
> ڀٽائيءَ چيو آهي ته:
>
> جا نينهن ڳَنهدي نانءُ
>
> سا مُون جيئَن پَوندي مامري.
>
> جيڪو انقلاب جو نالو کڻندو ، اُن کي مامري ۾ پوڻو ئي پوندو. جنهن کي مامري ۾ ناهي پوڻو ، اُهو انقلاب جي دعوا ئي نه ڪري.

جي ننڍڙي ڳوٺ مان شفٽ ٿي حيدرآباد آيس ته هن شهر جو ماحول ۽ دنيا ئي ٻي هئي. شهر جي گهڻن تعليمي ادارن ۾ پاڪستاني فوج پاران جوڙيل تنظيم نيو سنڌي اسٽوڊنٽس آرگنائيزيشن (NSSO) جو قبضو هو. سنڌي شاگردن تي حملا ، فائرنگ ، اغوا ۽ تذليل جا واقعا روز جو معمول بڻيل هئا. ٻي طرف نَسلي ، لِساني ۽ شائونسٽ مهاجر - سنڌي سوچ ۽ سياست جي ٻاهه ٻريل هئي. سنڌي علائقن ، پاڙن ۽ ماڻهن تي نَسلي ، لِساني ۽ شائونسٽ مهاجر تنظيمن جا خونخوار ۽ موتمار

شهرن تي بمبارمينٽ ڪري سنڌي عوام جو قتلِ عام (Genocide) ڪري چڪو هو.

ظاهر آهي ته پنجابين جي اِهڙي ننگي جارحيت ، نَسلي ، لِساني ۽ شائونسٽ مهاجر دهشتگردي ۽ تعليمي ادارن ۾ NSSO جي غنڊاگرديءَ جا اثر سڄي سنڌ وانگر مون تي به پيا.

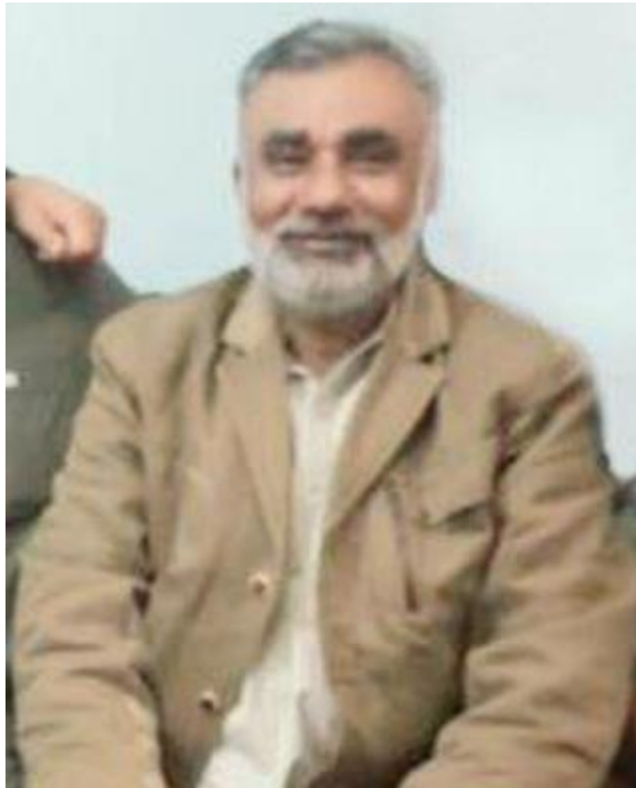
ائين ئي آئون باضابطه طور 1986ع کان جيئي سنڌ اسٽوڊنٽس فيڊريشن (JSSF) ۽ قومي تحريڪ ۾ اُن وقت جي مَڌر پارٽي جيئي سنڌ محاذ جي ذيلي تنظيم سنڌي پورهيت سنگت ۾ سياسي جدوجهد ۽

1990ع ۾ مُزاحمتي جدوجهد جو حصو بڻيس. جيڪا جدوجهد اُن ڏينهن کان وٺي اڄوڪي ڏينهن تائين وِجَهن تان نه فَرَقُ ، رُڪَ وَهنديءَ راند ۾ جاري و ساري آهي.

اِها ٻي ڳالھ آهي ته اسان جا اُهي سابقه سياسي ۽ مُزاحمتي اڳواڻ يا سينئر پاڙ جا ترا نِڪتا. جيڪي فِڪري ۽ عملي موقعي پرستيءَ جو شڪار ٿي سائين جي ايم سيد جي آدرشي ۽ مُقدس آزاديءَ واري سياست تان ئي هٿ کڻي ويا. پر اسان کي پوئين وَير به وِڙهُ ، وَيرئُن سان وُجود جي پنهنجي پوري سچائي ، ايمانداري ۽ توانائيءَ سان هلڻو آهي ۽ وڙهڻو آهي. يقينن فتح سنڌي عوام ۽ اسان جي ٿيڻي آهي.

مزاحمت سَت: SRA جا بُنياد ڪڏهن ۽ ڪيئن پيا؟

سيد اصغر شاھ:

آئون پنهنجي مطالعي ۽ مشاهدي جي بُنياد تي چوان ٿو ته دنيا ۾ ڪو به اهڙو انقلاب نه آهي ، جيڪو هٿيار بند ويڙهہ کان سواءِ آيو هجي. دنيا ۾ جيترا به انقلاب آيا آهن ، اُهو ڪيوبا جو انقلاب هُجي ، ڪوريا جو انقلاب هُجي ، ويٽنام ، لائوس يا ڪمپوچيا جو انقلاب هُجي ، اُهي سڀ اِنقلابَ هٿيار بند جدوجهد ذريعي آيا آهن.

جن به قومن هٿيار بند جنگ کان سواءِ انقلاب آڻڻ جي ڪوشش ڪئي ، اُنهن کي به اڳي يا پوءِ هٿيار کڻڻا پيا آهن. اوير تيمور وارن کي به هٿيار کڻڻا پيا ۽ بنگلا ديش وارن کي به هٿيار کڻڻا پيا. هٿيار اڳ کڻو يا پوءِ کڻو ، هَٿيارَ توهان کي هر حال ۾ کڻڻا آهن. جو ته سواءِ هٿيار بند جنگ جي انقلاب مڪمل ناهي ٿيندو.

پٺائيءَ چيو آهي ته:

جا نِينهن ڳنهدي نانءُ

سا مُون جيئن پَوندي مامري.

جيڪو انقلاب جو نالو کڻندو ، اُن کي مامري ۾ پوڻو ئي پوندو. جنهن کي مامري ۾ ناهي پوڻو ، اُهو انقلاب جي دعوا ئي نه ڪري.

مختلف رپورٽون ۽ تجزيا آهن ته ويجهو ماضي ۾ اوير تيمور وارا جيڪڏهن هٿيار بند جنگ وڙهي آزادي وٺن هان ته شايد اُنهن جو ايترو نقصان نہ ٿئي هان ، جيترو نقصان اُنهن جو بعد ۾ ٿيو. تباهي ته هر حال ۾ ٿيندي آهي. بنا تباهيءَ جي جنگ نه ڪٽي سگهبي آهي نه وڙهي سگهبي آهي. پر جيڪي قومون وڙهي آزادي وٺنديون آهن ، اُنهن جو نقصان 60 يا 70 سيڪڙو ٿيندو آهي جڏهن ته اوير تيمور وارن جي تباهي 90 سيڪڙو کان به وڌيڪ ٿي هئي. جو ته اُنهن انقلاب کان اڳ هٿيار بند جنگ جي تياري نه ڪئي هئي ، بعد ۾ ڪئي هئي ۽ اُن وقت تائين دشمن هنن جا 90 سيڪڙو وسيلا تباھ ڪري ڇڏيا هئا. ساڳي صورتحال بنگلا ديش جي هئي. بنگلا ديش وارا جيڪڏهن وڙهي آزادي وٺڻ جو فيصلو ڪن هان ، وقت کان اڳ هٿياربند جنگ جي تياري ڪن هان ته اُنهن جا 30

لک ماڻهون نه مارجن هان ۽ نه ئي 3 لک عورتن
جو ريپ ٿئي هان. بنگالين هٿيار بند جنگ جو
فيصلو دير سان ڪيو هو بلڪه اُن وقت ڪيو هو ، جڏهن پنجابي فوجون اُنهن جو قتلِ عام شروع
ڪري چُڪيون هيون. اسان نٿا چاهيون ته سنڌ ۾
به اهڙيون حالتون پيدا ٿين. جو ته سنڌي ماڻهون ٻه هَٿين خالي ۽ بي يارو مددگار آهن.

اِنڪري اسان چاهيون ٿا ته پنهنجن ماڻهن کي
هٿيار بند ڪيون.
هن وقت صورتحال اِها آهي ته پنجاب سامراج
اسان جي وطن ۽ سمورن وسيلن تي قابض ٿي
چڪو آهي. سنڌ جي جاگرافي ، قومي وجود ، تاريخ
، سمنڊ ، درياه ، ٻيلا ، زرخيز زمينون ، جبل ، معدني وسيلا پوري ريت پنجاب جي قبضي ۾
آهن. دشمن جڏهن ۽ جنهن وقت چاهي ٿو اسان جي
وسيلن کي نيلام ڪرڻ جا واڪ هڻي ٿو. ڪڏهن
جبلن کي نيلام ڪري ٿو ، ڪڏهن بندرگاهن جا
واڪ لڳن ٿا تہ ڪڏهن سنڌ جي جزيرن کي ڪپائڻ
جون ڳالهيون ٿين ٿيون. ڇا اسان بحيثيت قوم
جي اهو سمجهون ٿا ته قبضي هيٺ آيل اسان جو
وطن ۽ سمورا وسيلا دشمن اسان کي آسانيءَ سان
موٽائي ڏيندو؟ ۽ بغير مُزاحمت ڪرڻ جي صرف
اسان جي مطالبن تي هِتان پُرامن طور نڪري
ويندو؟ نه قطعي نه . تيل، گيس جا هي کوهَ ، ٿر
۾ ملندڙ ڪربن روپين جو ڪوئلو ۽ ناياب پٿرن
جون هي کاڻيون دشمن مُئي مارائي کان سواءِ
ڪڏهن به نه ڇڏيندو. اِن لاءِ اسان کي هڪ
خطرناڪ ۽ خونريز جنگ مان گُذرڻو پوندو. جنهن
جنگ جي تياري اسان ۽ توهان کي ڪرڻي آهي.
اِنڪري سنڌ جي بهادر ۽ سرفروش پُٽن اِهو فيصلو
ڪيو ته وطن جي آزاديءَ لاءِ سِرَن سان ڪفن ٻڌي
نڪرڻ جو وقت اچي ويو آهي ۽ اُن فيصلي تحت
ڊسمبر 2010ع ۾ SRA جا بُنياد وڌا ويا.
متي آئون ذڪر ڪري آيو آهيان ته منهنجي 1990ع
کان وٺي مُزاحمت سان وابستگي رهي آهي. تاريخ
جو رڪارڊ دُرست رکڻ لاءِ اُن سڄي عرصي تي
ڪڏهن ٻئي دفعي گفتگو ڪبي. پر هِتي آئون
ايترو ضرور چوندس ته اُن وقت جِن سان گڏجي
ڪم ڪيو ، اُنهن مان هڪڙا سنڌوديش تان ٿي هٿ
کڻي پڪا پاڪستاني ٿي ويا ، ٻين خوف ، ذاتي
خواهشن ۽ داخليت پسنديءَ ۾ قاسي راهِ فراريت
اختيار ڪئي ۽ ٿيان وري مُزاحمت ، شهيدن ۽
ڪيدر سان دوکو ۽ ويساهه گهاتي ڪري ميدان
ڇڏي ڀڄي ويا. اِهڙي طرح سان سنڌ جي مُزاحمت
سان ويساهه گهاتيون ۽ دوکا ڪيا ويا.
بهرحال ايس آر اي ۽ مُزاحمت اسان ۽ توهان وٽ
پنهنجي وطن جي آزادي ۽ دفاع لاءِ ماضيءَ ۾
وڙهي ويندڙ جنگين جو تسلسل ۽ امانت آهي.
جنهن کي هر حال ۾ مُتحد ۽ مُنظم ڪري اڳتي
وٺي وڃڻو آهي.

مزاحمت سَٽ: هن وقت تائين سنڌ جي قومي
تحريڪ کي 50 سال گذري چُڪا آهن. هن اڌ صديءَ
جي عرصي ۾ قومي تحريڪ ڪيترو وڌي آهي؟
سيد اصغر شاهه: اسان کي باريڪ بيني ۽ ڪليل
ذهن سان اِهو سمجهڻو پوندو ته هر قومي تحريڪ
جا بنياد رکڻ وقت ان جا مول، متا ۽ مقصد طئي
ڪيا ويندا آهن. قومي تحريڪ جا بنياد رکڻ وقت
سائين جي ايم سيد اهو طئي ڪيو هو ته اسان جو
مقصد آزاد سنڌو ديش جي نالي ۾ سنڌ جي آزاد ۽
خودمختيار رياست قائم ڪرڻ آهي. ان نعري جو
مقصد اهو هو ته اسان هاڻي پاڪستان ۾ وڌيڪ
رهي نٿا سگهون. پاڪستان اندر مظلوم قومن کي

ڪجهه به ملڻو ناهي. جو ته پاڪستان تي هڪ قوم جو قبضو آهي ۽ اُها آهي پنجابي قوم. پاڪستان پنجابي قوم جي مفادن لاء نهيو هو ۽ جيترو وقت قائم رهندو مظلوم قومن کي لُٽيندو ، ڦُريندو ۽ پنجابين جي مُفادن جو تحفظ ڪندو رهندو. پنجابي اِهڙا شاطر ۽ مڪار آهن، جن پاڪستان نهڻ وقت اِهو تاثر ئي نه ڏنو ته هي ملڪ پنجاب جي مفادن لاءِ نهي رهيو آهي. اُن وقت هِنن پنجابين جناح ۽ لياقت خان جهڙن بيوقوفن کي اڳيان آڻي، اِهو تاثر ڏنو ته هي ملڪ مسلمانن جي مفادن لاءِ نهي رهيو آهي. پنجاب جو اصلي پيانڪ روپ اُن وقت سامهون آيو، جڏهن بنگالين پنهنجا حق گهريا. اُن وقت خبر پئي ته هي ملڪ پنجابين لاءِ نهيو هو ۽ پنجابي جرنيل هن ملڪ جا اصل مالڪ آهن. جيڪو پنجابي جرنيلن جي غلامي قبول ڪري اُهو هن ملڪ ۾ رهي ۽ جيڪو قبول نه ڪري اُهو هن ملڪ کان الڳ ٿي وڃي. ذوالفقار علي ڀٽي پنجابي جرنيلن جي غلامي قبول ڪئي ۽ سائين جي ايم سيد پاڪستان کان الڳ ٿيڻ جو فيصلو ڪيو.
جڏهن سائين جي ايم سيد سنڌو ديش جو پروگرام ۽ نعرو ڏنو هو، اُن وقت بنگلا ديش تازو تازو پاڪستان کان الڳ ٿيو هو. بنگلاديش جي الڳ ٿيڻ پويان جيئن تہ بنگالين جي قومپرستي هئي انڪري پنجابي قومپرستيءَ جي تحريڪ کان تمام گهڻو خوفزده هئا. ذوالفقار علي ڀٽو کي اقتدار اِن شرط تي ڏنو ويو هو ته اُهو، سنڌ ۽ بلوچستان جي قومپرست تحريڪن کي ڪُچليندو. ذوالفقار علي ڀٽي بلوچستان جي قومي تحريڪ کي ڪُچلڻ لاءِ جنهن جارحاڻي طاقت جو استعمال ڪيو اُن جو ذڪر تاريخ جي صفحن ۾ موجود آهي. پر ڀٽي سنڌ جي قومي تحريڪ کي ڪُچلڻ لاءِ به وسان ڪون گهٽايو. ذوالفقار علي ڀٽي وٽ رياست جي پوري طاقت هئي. رياستي طاقت کان علاوه پيپلز پارٽي جي شڪل ۾ پارٽي سيٽ اپ پڻ موجود هو. ڀٽي قومي تحريڪ جي رستا روڪ ڪرڻ لاءِ رياست ۽ پارٽي ٻنهي جو استعمال ڪيو پر بُري طرح ناڪام ويو. سائين جي ايم سيد جو ڏنل قومي فڪر سنڌ جي نوجوانن ۾ تمام تيزيءَ سان ڦهلجي رهيو هو. سنڌ جا تعليمي ادارا قومپرستن جي ڪنٽرول ۾ اچي ويا هئا. سنڌ جو ڪوبه اهڙو شهر نه هو جتي تعليمي ادارن ۾ جيئي سنڌ جو يونٽ نه ڪليو هجي. سنڌ جي تعليمي ادارن ۾ قومپرستن جي وڌندڙ اثر کي روڪڻ لاءِ ذوالفقار علي ڀٽي سپاف آرگنائيز ڪئي.

سپاف تعليمي ادارن جو ڪنٽرول حاصل ڪرڻ جي ڀرپور ڪوشش ڪئي پر ناڪام وئي. اها رياست جي شڪست ۽ قومي تحريڪ جي فتح هئي.
ڪنهن بہ قومي تحريڪ جا ٽي مرحلا ٿيندا آهن. پهريون مرحلو پرچار جو هوندو آهي. هن مرحلي ۾ تحريڪ جي فڪري بنيادن کي ماڻهن تائين پهچائڻو پوندو آهي. شاگرد جيئن ته سماج جو سڀ کان وڌيڪ باشعور ڀرت هوندو آهي. اِنڪري سڀ کان پهرين شاگرد ۽ پڙهيل ڳڙهيل ماڻهون تحريڪ کان متاثر ٿيندا آهن. اِهو ئي سبب آهي جو سائين جي ايم سيد جي قومپرستيءَ وارو ڏنل فڪر سڀ کان پهرين شاگردن ۽ پڙهيل ڳڙهيل ماڻهن ۾ مقبول ۽ مضبوط ٿيو.
پرچار کان پوءِ ٻيو مرحلو تنظيم سازيءَ جو هوندو آهي. جڏهن ماڻهون نظرياتي ۽ فڪري طرح توهان سان متفق ٿي وڃن ته پوءِ اُنهن کي هڪ تنظيم ۾ سلهاڙي گڏ ڪبو آهي. اِتي هڪ ڳالهه سمجهڻ جي ضرورت آهي ته ڪارڪنن ۽ عوام ۾ فرق هوندو

آهي. ڪارڪنن کي تنظيمي ڊسپلين جي تابع ڪرڻ لاءِ تنظيم جو ميمبر ڪرڻ ضروري هوندو آهي پر عوام کي تنظيم جو ميمبر ڪرڻ ضروري ناهي هوندو. چو ته عوام تنظيمي ڊسپلين جي تابع ناهي هلندو. عوام لاءِ اِهو ڪافي هوندو آهي ته اُهو توهان جي جلسن جلوسن ۾ شرڪت ڪري ۽ توهان جي حمايت ڪري. جڏهن عوام توهان جي جلسن ۽ جلوسن ۾ شامل ٿيڻ شروع ڪري تہ سمجهو توهان جو ڏنل فڪر عوام ۾ لهي ويو آهي. هاڻي جيڪڏهن انهن ماپن تي قومپرست تحريڪ کي ڏسئون ته گذريل 50 سالن ۾ قومپرست تحريڪ تمام وڏي ارتقا ڪئي آهي. هڪ دور هيو جڏهن عوام سائين جي ايم سيد جي نالي کان بہ واقف نہ هو پر هن وقت سنڌ جو ٻچو ٻچو سائين جي ايم سيد کي چڱي طرح سڃاڻي ٿو. نه صرف سڃاڻي ٿو پر فڪرِ سائين جي ايم سيد کان به واقف آهي. عوام کي اُن ڪتابن جا پڙهائڻ جي ضرورت ناهي هوندي. عوام جي نظرياتي سطح اُن مان چيڪ ڪبي آهي ته اهو پاڪستان کان بيزاري جو اظهار ڪري ٿو يا نہ. جيڪڏهن عوام پاڪستان مان بيزاريءَ جو اظهار ڪري ۽ پاڪستان جي پنجوڙ مان جند ڇڏائڻ جي ڪوشش ڪري ته سمجهو، توهان جو نظرياتي مرحلو مڪمل ٿي ويو آهي ۽ فڪرِ سائين جي ايم سيد عوام تائين پهچي ويو آهي.

قومي تحريڪ جي مقبوليت چيڪ ڪرڻ جو ٻيو طريقو اِهو هوندو آهي ته اُهو ڏسجي تہ قومي تضاد سماج ۽ ماحول اندر ڪيترو سگهارو ٿيو آهي. جيستائين قومي تضاد جي سگهاري ٿيڻ جو سوال آهي ته هڪڙو دور اهڙو هيو جڏهن قومي ڪارڪن قومي فڪر جي پرچار چو ديواريءَ اندر ڪندا هئا، ڪلي عام نه ڪري سگهندا هئا. اخبارون قومي مسئلن تي لکڻ کان ڊڄنديون هيون. پر اڄ اهو قومي تضاد ايترو اُڀري آيو آهي جو سماج جا اديب ۽ دانشور بي ڌڙڪ قومي تضاد تي آرٽيڪل لکن ٿا ۽ اخبارون، رسالا بي خوفيءَ سان اُهي آرٽيڪل ڇاپن ٿيون. اڳي جنهن نعري هڻڻ تي رياست ڪارڪنن کي گرفتار ڪري ويندي هئي، هاڻي اُنهن نعرن جو آواز اسيمبلي ايوانن ۾ ٻڌجڻ ۾ اچي ٿو. اِهو سڀ ڪجهه ظاهر ڪري ٿو ته قومي تضاد ارتقا ڪري سگهارو ٿي آيو آهي ۽ ايترو سگهارو ٿي آيو آهي جو هر مڪتبهِ فِڪر جا ماڻهون اُن کان متاثر ٿيا آهن. جڏهن تضاد ماحول اندر اِن ليول تي پهچي وڃي جو چئوطرف اُن جي گونج هجي ته پوءِ سمجهي وڃو ته تحريڪ آخري ۽ ٽئين مرحلي ۾ داخل ٿيڻ لاءِ تيار آهي ۽ اِهو ٽيون مرحلو آهي انقلابي جنگ جو مرحلو. رياست جڏهن اِهو محسوس ڪندي آهي ته تحريڪ فيصله ڪن مرحلي ۾ داخل ٿي چڪي آهي ۽ ڪنهن وقت به بغاوت ٿي سگهي ٿي ته ان وقت رياست پوري طاقت سان تحريڪ کي ڪچلڻ شروع ڪندي آهي. اِهو ئي سبب آهي جو هِن وقت رياست سنڌ ۾ قومي تحريڪ کي ختم ڪرڻ لاءِ هر ممڪن ڪوشش ڪري رهي آهي. هن وقت پوري سنڌ اندر قومپرست تحريڪ جا يونٽ بند ڪرائڻ ۽ زوري پريس ڪانفرنسون ڪرائڻ جون ڪوششون ٿي رهيون آهن. سائين جي ايم سيد جي سالگرهہ ۽ ورسيءَ تي ڪارڪنن کي اچڻ کان روڪڻ لاءِ روڊن ۽ رستن تي ڪرفيو لڳايا ٿا وڃن. مُخلص ، ايماندار ۽ اَرڏن ڪارڪنن کي ڪٽي گم ڪيو ٿو وڃي ۽ بعد ۾ اُنهن جا ڇچريل لاش ڏنا ٿا وڃن. چو ته پنجابين کي خوف آهي ته جيڪڏهن قومي تحريڪ کي هاڻي نه روڪيو ويو ته رياست

جو موت يقيني آهي. جڏهن رياست کي پنهنجو
موت نظر ايندو آهي ته پوءِ اُها انسانيت کان
ڪريل سمورن هٿڪنڊن تي لهي ايندي آهي. اِن
مرحلي تي اچي رياست قيادتن جي خريد فروخت
شروع ڪندي آهي. قيادتن کي جلسا جلوس ڪرڻ
کان روڪيو ويندو آهي. قومي تحريڪ کي غير
مؤثر ڪرڻ لاءِ يا تہ قيادتن تي دٻاءُ وڌو ويندو آهي
يا انهن کي لوڀ لالچ ڏني ويندي آهي پر اِن
صورتحال ۾ قومي ڪارڪنن کي گهبرائڻ يا
مايوس ٿيڻ جي ضرورت ناهي بلڪه قومي فِڪر
تي جمي بيهڻ جي سخت ضرورت آهي. توهان
جيترو مضبوطيءَ سان جمي بيهندئو اوترو رياست
جي شڪست يقيني ٿيندي ويندي. پڪ ڄاڻو ته
توهان اُهي سڀ مرحلا طئه ڪري آيا آهيو جتي
رياست توهان کان خوفزده ٿي چُڪي آهي ۽ اُن
کي پنهنجو موت نظر اچي رهيو آهي. انڪري
رياست توهان سان پنهنجي بقا جي آخري جنگ
وڙهي رهي آهي ۽ اها جنگ توهان کي کٽڻي آهي.

ياد رکو تہ انقلاب ۾ جڏهن اِهڙا مرحلا اچن تہ پوءِ
ڪمزور، گيدي ۽ مفاد پرست قيادتون ميدان تي
بيهي نه سگهنديون آهن ۽ پاڻ ميدان ڇڏي پوئتي
هٽي وينديون آهن. ان وقت جڏهن قيادت جو خال
پيدا ٿيندو آهي ته حقيقي انقلابي قوتون اڳتي
وڌي اچي ميدان ۽ قيادت سنڀالينديون آهن.
ڪارڪنن کي اهو سمجهڻ جي ضرورت آهي ته
رياست کي جڏهن پنهنجو موت نظر ايندو آهي ۽
جڏهن رياست کي اهو محسوس ٿيندو آهي ته
قومي تحريڪ انقلاب جا مرحلا پورا ڪري فيصله
ڪُن جنگ ڏانهن وڌي رهي آهي تڏهن اُهي پنهنجا
پالتو ماڻهون ڇڏيندا آهن ته وڃي قومي تحريڪ
خلاف باهوڙ ڪري قومي ڪارڪنن جا ذهن خراب
ڪيو ۽ منجهايو. عين اهڙي وقت مخلص،
ايماندار ۽ بهادر ڪارڪنن جو اهو قومي فرض
ٿئي ٿو ته رياست جي ڇڏيل اِهڙن دلالن کي رد
ڪن ۽ انقلابي مزاحمتي قوتن جو ساٿ ڏئي ڪين
مضبوط ڪن.

مزاحمت سَٿ: گوريلا جنگ جي موجوده وقت ۾
علائقائي ۽ عالمي تناظر ۾ ڪيتري اهميت ۽
افاديت آهي؟

سيد اصغر شاهہ: اسان جي گهڻن پڙهيل ڳڙهيل
دوستن جي ذهنن ۾ گوريلا جنگ مُتعلق ڪافي
سارا غلط ۽ ٻاراڻا تصور ۽ خيال وينل آهن. تنهن
ڪري هن سوال کي نئين حالتن ۾ نئين تقاضائن
تحت سمجهڻ جي ضرورت آهي.
ڪنهن به انقلاب لاءِ بنيادي ۽ اهم ڪردار داخلي
تضاد طئي ڪندو آهي. ڄاڪاڻ ته ڇُلهہ ۾ ڦوڪون
ڏيڻ سان باهہ نه ٻرندي آهي. باهہ ڇُلهہ ۾ موجود
ڪانين کي لڳندي آهي. جيڪڏهن ڇُلهہ ۾ ڪانيون
ئي نه هجن ته توهان ڪيتريون به ڦوڪون ڏيو پر
باهہ نه ٻرندي. خارجي تضاد جو ڪردار ٻاهران
ويهي ڦوڪون ڏيڻ وارو هوندو آهي. باهہ ٻارڻ ۾
اصل ۽ بنيادي ڪردار داخلي تضاد جو هوندو آهي.
مطلب ته اُنهن ڪانين جو هوندو آهي جيڪي ڇُلهہ
جي اندر موجود آهن.
جيڪڏهن پاڻ سنڌ ۾ داخلي حالتن کي ڏسون ته
عوام هر وقت انقلابي قوتن جو ڀرپور ساٿ ڏنو
آهي. شهيد بشير خان قريشيءَ سنڌ ڳُهري ٿي
آزادي جي بينر ۽ نعري هيٺ به دفعا عوامي جلسا
۽ مارچ ڪيا ۽ ٻئي دفعا ماڻهون لکن جي تعداد ۾
اُنهن جلسن ۽ مارچن ۾ شريڪ ٿيا. سنڌ ايڪشن
ڪاميٽيءَ بحريا ٽائون خلاف احتجاجي مظاهرو
ڪيو، جنهن مظاهري ۾ لاتعداد ماڻهون پنهنجا

ڪرايا ياڙا ڪري اچي پهتا. ماضيءَ ۾ سنڌ قومي اتحاد(SNA) جي پليٽ فارم تان جلسا ۽ هڙتالون هجن ، ڪالا باغ ڊيم خلاف جدوجهد هجي ، ٻٽي بلدياتي نظام خلاف عوامي ريفريڊم هجي يا سائين جي ايم سيد جي سالگرهه ۽ ورسيءَ جا پروگرام هجن عوام لکن جي تعداد ۾ شريڪ ٿيندو رهيو آهي. عوام لکن جي تعداد ۾ اُن وقت نڪري ايندو آهي جڏهن داخلي تضاد پچي راس ٿيندو آهي. اِن مان ظاهر ٿئي ٿو ته سنڌ اندر قومي تضاد پچي راس ٿي آيو آهي. صرف عوام کي نڪرڻ لاءِ سڏ ڪرڻ ۽ آرگنائيز ڪرڻ جي ضرورت آهي. هن وقت قومي تحريڪ ۾ جيڪڏهن ڪا کوٽ ۽ ڦُقدان آهي ته اهو آهي بي لوث ، سچار ، ايماندار ۽ سِرُ تَريءَ تي رکي اڳواٽي ڪندڙ قيادت جو. پر بدقسمتيءَ سان سنڌ جو الميو اِهو آهي ته انقلاب جي قيادت گيدي ، بُزدل ، موقعي پرست ۽ پينيٽريٽ ٿيل رد انقلاب قوتون ڪري رهيون آهن. هڪڙا ٿيندا آهن معروضي تَضادَ ٻيا ٿيندا آهن موضوعي تَضادَ. معروضي تضاد کي تہ هي قيادتون مُنجهائي ويهي رهيون آهن. جڏهن تہ موضوعي تضاد کي سنڌ جا نام نهاد دانشور منجهايو وينا آهن.

معروضي تضاد تہ حالتن ۾ خود پيدا ٿيندا آهن پر موضوعي تضاد کي اپارڻ ۾ دانشورن جو اهم ڪردار هوندو آهي. جو ته موضوعي تضاد کي بحث مباحثن وسيلي سماج ۾ لاٿو ويندو آهي. هن وقت سنڌ ۾ موضوعي تضاد جن دانشورن جي وکڙ ۾ ڦاٿل آهي ، اُنهن دانشورن مان 80 سيڪڙو دانشور رياست جا حامي ۽ سنڌ جي قومي آزاديءَ جا مخالف آهن. سڀ کان وڏي ڳالهه اِها آهي ته اُهي هٿياربند جدوجهد جا بدترين دشمن آهن. اِنڪري اُهي هميشه ان ڳالهه جي مخالفت

ڪندا آهن ته ڪا هٿيار بند ويڙهه جي ڳالهه ڪندڙ تنظيم اچي انقلاب جي قيادت ڪري. اُنهن جو سڀ کان وڏو دليل اهو هوندو آهي ته دنيا صرف اسٽيڪ هولڊرز سان ڳالهائيندي آهي ۽ اِنهن جي نظر ۾ اسٽيڪ هولڊرز اُهي آهن، جيڪي پارليامينٽ ۾ وينا آهن. اِنهن دانشورن کي اُها به خبر هوندي آهي ته پارليامينٽ ۾ ڪير وينا آهن. اهي سرڪاري دانشور پاڻ اعتراف ڪندا آهن ته هن پاڪستاني رياست ۾ اليڪشن جا نتيجا انجنيئرڊ هوندا آهن. هِتي اليڪشن جا نتيجا اُهي ادارا پاڻ ناهيندا آهن ، جيڪي هن سڄي پاڪستان جي سياست کي يرغمال ڪيو وينا آهن. جنهن رياست ۾ سياست يرغمال هُجي اُتي قوم جي تقدير جا فيصلا اِهڙن ماڻهن جي هٿن ۾ ڏئي ڇڏجن جيڪي پرائمريءَ جي شاگردن وانگر پاڻي پيئڻ لاءِ به هٿ مٿي ڪري اجازت گُهرندا آهن. انهن دانشورن کي اها بہ خبر آهي ته شيخ مجيب جي تجربي کان پوءِ پاڪستان جي طاقتور فوجي ادارن طئي ڪري ڇڏيو آهي ته فري ۽ فيئر اليڪشن ڪرائڻيون ئي ناهن. جيڪڏهن ڪرائيندا تڏهن به قومپرستن کي پارليامينٽ ۾ اچڻ نه ڏيندا. اها سڀ خبر هوندي به اهي دانشور انقلاب کي مُنجهائڻ ۽ ڪارڪنن جي ذهنن کي خراب ڪرڻ لاءِ زور شور سان اها پروپيگنڊا ڪندا ٿا رهن ته قومپرستن کي پنهنجي طاقت ثابت ڪرڻ لاءِ پارليامينٽ ۾ اچڻو پوندو.

جو ته دنيا صرف اسٽيڪ هولڊرز سان ڳالهائيندي آهي. دنيا صرف اسٽيڪ هولڊرز سان ڳالهائيندي آهي اهو پورو سچ ناهي پر اڌورو سچ آهي. سچ اهو آهي ته دنيا طاقتور سان ڳالهائيندي آهي.دنيا جيڪڏهن طالبانن سان ڳالهائي سگهي ٿي ته

انقلابي قوتن سان چو نه ٿي ڳالهائي سگهي؟ شرط اهو آهي ته اسان پاڻ کي طاقتور ثابت ڪيون. قومي ڪارڪنن کي هڪ ڳالهه واضع نموني سمجهڻ گهرجي ته پاڪستان جا ڪرتا ڌرتا حقيقي انقلابي قوتن کي پارليامينٽ ۾ ڪڏهن به اچڻ نه ڏيندا. جيڪڏهن اچڻ ڏيندا ، تڏهن به پنهنجن دلالن کي اچڻ ڏيندا. اهي دلال توهان کي قومي آزادي وٺي ڏيڻ ته پري جي ڳالهه آهي پر عدم تشدد ۽ پُر امن انقلاب جي نالي ۾ اوهان کي چاڪيءَ جي ڍڳي وانگر ڦيرائيندا رهندا. تيسيتائين پنجاب اسان کي اقليت ۾ تبديل ڪري فنا ڪري ڇڏيندو.

انڪري اسان سنڌين وٽ پنهنجي بقا جو هڪڙو ئي طريقو آهي اهو آهي هٿيار بند انقلابي گوريلا جنگ.

اِهو دُرست آهي ته هٿياربند جنگ جي تياري ڪرڻ وقت اسان کي اتحادي ملڪن ۽ قوتن جي ضرورت پوندي. چو ته جنگ جي تياري ڪرڻ لاءِ اسان کي هٿيارن ۽ جنگي تربيت جي ضرورت پوٽي آهي. جيڪا مدد اسان جا اتحادي ملڪ ۽ قوتون ڪري سگهن ٿيون. هن وقت عالمي سطح تي اهڙو ڪو نهيل نڪيل اتحادي يا بلاڪ ڪونهي جيڪو انقلابي قوتن جي مدد ڪري پر باوجود اِن جي اسان کي دُشمن جو دُشمن ، اسان جو دوست واري فارمولي ۽ طريقي کي استعمال ڪندي پنهنجا اتحادي ۽ دوست پاڻ ڳولهڻا ۽ ناهڻا پوندا. حالانڪه هن وقت ۾ پنهنجي منشور ، پروگرام ۽ ايجنڊا تحت اتحادي يا دوست ملڻ مشڪل ضرور آهن پر ناممڪن ڪونهي. اِن ڪري هڪ انقلابي تنظيم جي حيثيت سان SRA پنهنجي اتحادين ۽ دوستن جي تلاش جاري رکندي ٿي اچي. پر جيڪڏهن اسان کي اتحادي نٿا ملن تڏهن به اسان کي پنهنجي وطن جي آزاديءَ جي جنگ هر صورت ۾ وڙهڻي آهي ۽ پنهنجن بنيادن تي جنگي تياري ڪرڻي آهي. جيئن اوير تيمور وارن ڪئي ۽ جيئن بلوچ ڪري رهيا آهن. ائين ئي اسان سنڌين کي به انقلابي جنگ جي تياري ڪرڻي پوندي. جنگ اسان جي خواهش ناهي پر اسان جي مادرِ وطن مٿان زوري مُسلط ڪئي وئي آهي. تنهن ڪري پنجاب سامراج کي شڪست ڏيڻ لاءِ اسان کي بندوق کڻڻي پوندي. اِن کان سواءِ اسان سنڌين وٽ ڪو حل ڪونهي.

مزاحمت سَٽ: سنڌ جي هاري پورهيت ۽ شاگرد جي سنڌ جي مزاحمتي ويڙهه ۾ ڪيتري اهميت آهي؟

سيد اصغر شاهه: سائنس هجي يا انقلاب هجي ، اُنهن جا اصول ، قاعدا، قانون ۽ فارمولا طئي ٿيل هوندا آهن. مثال طور جيڪڏهن پاڻيءَ جو فارمولا H_2O آهي ته اُهو ئي رهندو ، تبديل ڪون ٿيندو. دنيا جو ڪو به سائنسدان دنيا جي ڪنهن به ليبارٽريءَ ۾ جڏهن پاڻي ناهيندو ته آڪسيجن ۽ هائيڊروجن جا ئي ايٽم ملائيندو. ڪو به سائنسدان نائٽروجن ۽ هائيڊروجن جا ايٽم ملائي پاڻي نٿو ناهي سگهي. ساڳي ريت انقلاب جا به طئي ٿيل اصول، قاعدا، قانون ۽ فارمولا هوندا آهن. قومي آزاديءَ جو انقلاب صرف سنڌ ۾ نٿو اچي پر دنيا جي گهڻن ملڪن ۾ آيو آهي ۽ اڳتي به ايندو. انڪري شاگرد ، هاري ۽ پورهيت دنيا اندر قومي انقلابن ۾ جيڪو ڪردار ادا ڪندو رهيو آهي، اُهو ئي ڪردار سنڌ ۾ بہ ادا ڪندو.
شاگرد هجي يا سماج جو پڙهيل ڳڙهيل پرت هجي ڪنهن به انقلاب جي مُحرڪ قوت طور ڪردار ادا

ڪندو رهيو آهي. مُحرڪ قوت مان مراد آهي، تحرڪ ڏيندڙ قوت. اِنڪري تحريڪ پيدا ئي مُحرڪ قوت ڪندي آهي. جيڪڏهن مُحرڪ قوت نه هجي ته تحريڪ پيدا ٿي نه سگهندي آهي. ٻين لفظن ۾ اِهو چئي سگهجي ٿو ته شاگرد ۽ پڙهيل ڳڙهيل پرت ڪان سواءِ ڪا بہ تحريڪ نه ايري سگهندي آهي. شاگرد ۽ پڙهيل ڳڙهيل پرت جنهن ۾ وڪيل ، ڊاڪٽر ، پروفيسر ، ننڍو واپاري ۽ نوڪري پيشه ماڻهون اچي وڃن ٿا، اُنهن کي ملائي وچولو طبقو چيو ويندو آهي ۽ اِهو وچولو طبقو ڪنهن بہ تحريڪ جي جان هوندو آهي.
اُنڪري تحريڪ جي قيادت به اڪثر اهو وچولو طبقو ئي سنڀاليندو آهي.
اِهو دُرست آهي ته وچولو طبقو تحريڪ جي جان هوندو آهي پر هاري ۽ پورهيت بہ اهڙا پرت هوندا آهن ، جيڪي پڻ انقلاب جي جان هوندا آهن. چو ته هاري ۽ پورهيت عوام آهن ۽ عوام جي شرڪت ڪان سواءِ ڪو به انقلاب اچي نٿو سگهي.
تحريڪ ڪيتري به مضبوط هجي ڪيتري به جاندار هجي پر جيڪڏهن عوام اُن سان گڏ ناهي يا اُن جي سپورٽ نٿو ڪري ته اُها تحريڪ انقلاب نٿي آڻي سگهي. اِنڪري ئي اُهو چيو ويندو آهي تہ عوام انقلاب جي اصل ۽ فيصله ڪُن قوت هوندي آهي. انقلاب عوام آڻيندو آهي، نه اتحادي قوتون آڻينديون آهن ۽ نه ئي اڪيلي سر شاگرد ، پروفيسر ، ڊاڪٽر يا وڪيل آڻيندا آهن. پر اُنهن سيني قوتن کي گڏجي انقلاب لاءِ پنهنجو ڪردار ادا ڪرڻو پوندو آهي. انڪري ئي حقيقي سياسي انقلابي پارٽي هجي يا مزاحمتي تنظيم هجي انهن سيني قوتن(شاگرد ، هاري ۽ پورهيت) کي پاڻ سان گڏ ڪٽي هلندي آهي ۽ قومي آزاديءَ جو انقلاب برپا ڪندي آهي.

مزاحمت سَٽ: مظلوم قومن جي ويڙهہ کي رياست ۽ ڪجھ ڌُريون پراڪسي وار چون ٿيون. توهان ان بابت ڇا چوندئو؟

سيد اصغر شاهہ: مظلوم قومن جي حقيقي انقلابي جنگ پنهنجي سماج ۽ عوام مان ڦُٽي نڪرندي آهي ۽ پنهنجي ئي حالتن مان وَڌي وِيجهي پراوان چڙهندي آهي. انقلابي قوتون ڪنهن جون به پراڪسي ٿي نه هلنديون آهن. اُنهن وٽ پنهنجو هڪ منشور هوندو آهي ، پنهنجو هڪ پروگرام هوندو آهي ۽ پنهنجي هڪ ايجنڊا هوندي آهي. انقلابي قوتون جيڪا به سياسي ، سُفارتي ۽ اخلاقي مدد وٺنديون آهن ، پنهنجي منشور ، پروگرام ۽ ايجنڊا تحت وٺنديون آهن. هڪ انقلابي ۽ هڪ پراڪسيءَ ۾ اِهو فرق هوندو آهي ته پراڪسي ٻاهرين قوتن جو نمائندو هوندو آهي ۽ انقلابي پنهنجي عوام جو نمائندو هوندو آهي.
پراڪسي ٻين جو ايجنٽ ۽ گُماشتو ٿي ، اُنهن جي پروگرام ۽ ايجنڊا تي هلندو آهي جڏهن ته انقلابي پنهنجي منشور ، پروگرام ۽ ايجنڊا تي هلندو آهي.
مظلوم قومن جي انقلابي جنگ کي پراڪسي وار چوڻ وارو ٽرم ۽ فارمولو ڪافي پراڻو آهي.
جيڪو هر دور ۾ استعمال ٿيو آهي ۽ هاڻي به رياست ۽ اُنهن جون دلال ڌُريون زور شور سان استعمال ڪري رهيون آهن.
جڏهن انقلابي تنظيمن تي ايجنسيون پراڪسي هجڻ جو ليبل لڳائينديون آهن ته اُنهن تنظيمن کي بدنام ڪرڻ لاءِ پروپئگنڊا شعبي کي به متحرڪ ڪيو ويندو آهي ته جيئن اُنهن تنظيمن جي خلاف غليظ ترين ٻاهوڙ شروع ڪرائي سگهجي. اُنهن تنظيمن مٿان نه صرف غير مُلڪي ايجنٽ هجڻ جا الزام لڳايا ويندا آهن پر اِها به پروپئگنڊا ڪرائي ويندي آهي ته اِهي تنظيمون ٻاهر ويٺل قوتن جون

پراڪسي ۽ اُنهن جي اشارن تي ڪم ڪندڙ آهن. اِها سموري غليظ پروپيگنڊا ڪرڻ لاءِ رياست نه صرف پنهنجي ميڊيا جا سمورا ذريعا استعمال ڪندي آهي پر اِهڙين تنظيمن کي به استعمال ڪندي آهي جيڪي خاص اِن ڪم لاء پاليون ويندڙيون آهن. اِهڙيون تنظيمون بظاهر ته پاڻ کي قومپرست ، ترقي پسند ۽ انقلابي سڏائيندڙيون آهن پر اصل ۾ رياست جون سهولتڪار هونديون آهن. رياست کان مراعتون وٺندڙ اُنهن تنظيمن جو ڪم ئي اِهو هوندو آهي ته انقلاب جو نالو وٺي انقلاب جي راهه ۾ رڪاوٽون وجهن ۽ حقيقي انقلابي قوتن جي رستا روڪ ڪن.

جڏهن رياست حقيقي انقلابي قوتن خلاف پروپيگنڊا شروع ڪندي آهي ته اِهڙين پالتو تنظيمن کي اڳيان آندو ويندو آهي.

اِهڙي وقت جڏهن رياست جون پالتو تنظيمون پروپيگنڊا ۾ مشغول هونديون آهن ته رياست پنهنجي مراعات يافته دانشورن کي به اڳتي آڻيندي آهي. جيڪي بظاهر ته سماج سُڌارڪ ۽ عوام دوست سڏائيندا آهن پر پسِ پَردهه رياست کان رعايتون وٺندا آهن. اُنهن جو طرزِ زندگي وڏي ناٽ ٺاٽ وارو هوندو آهي. اِهي دانشور سرڪاري تقريبن ۾ به ويندا آهن ، سرڪاري اهلڪارن سان تعلقات به رکندا آهن ۽ ڏيکاءُ لاءِ غريبن ، عورتن ۽ انساني حقن جي ڳالهه به ڪندا آهن. اِهي دانشور فيلڊ ۾ اچي سڀ کان پهرين اُنهن پالتو تنظيمن جي موقف جي حمايت ڪندا آهن ۽ تصديق ڪندا آهن ته هي انقلابي جنگ ناهي پر پراڪسي وار آهي. اِهڙا دانشور دليل اُهو ڏيندا آهن ته اڄ جو دور هٿياربند جنگ جو دور ناهي. هي جيڪي هٿياربند جنگ جي ڳالهه ڪن ٿا اُهي رتو چاڻ ڪرائيندا ، بيگناهه ماڻهون گرفتار ڪرائيندا ۽ مارائيندا. اُن ڪري هِنن جي هر عمل جي مخالفت ڪرڻ گهرجي. اِنهن دانشورن جي دعوا هوندي آهي ته هٿياربند انقلابن جو دور گذري ويو هاڻي عالمي حالتون تبديل ٿي ويون آهن. دنيا گلوبل وليج بڻجي چڪي آهي. اِن ڪري هٿياربند جنگ بجاءِ عالمي راءِ عامه کي پنهنجي حق ۾ تبديل ڪري اِنقلابَ آڻي سگهجن ٿا.

اِهڙا عطائي دانشور جيڪي رياست پاران مليل اسائينمينٽ تي ڪم ڪندا آهن، هونءَ ته سڄي دنيا مُٺ ۾ ڪيو وينا هوندا آهن. پر بلڪل سادي ڳالهه سمجهڻ کان قاصر هوندا آهن ته واقعي دنيا گلوبل وليج هوندي ، ضرور هوندي پر اسان جا مسئلا بيا حل نه ڪندا. سور اسان جي مٿي ۾ آهي ته گوري به اسان کي ڪاڻي پوندي. دنيا جا ماڻهون اسان جي بدران گوري ڪون ڪائيندا.

رياست پاران اِهڙا دانشور ۽ پالتو تنظيمون توهان کي انقلاب جي سائنس نٽا سمجهائن پر توهان کي رد انقلاب ڏانهن ڪِهلن ٿا. سائنس اُها هوندي آهي جيڪا پاڻ کي حالتن ۾ ثابت ڪري. اِهي ئي ماڻهون رياست جي ونگار وهن ٿا ۽ توهان جي ذهنن کي مَسخ ڪن ٿا. اِهي ئي ماڻهون آهن جيڪي انقلابي قوتن کي پراڪسي چئي ڪيڏر ۽ عوام کي مُنجهائن ٿا.

پراڪسي هجڻ جا الزام ڪي انتهائي ڪِريل ۽ بي ضمير انسان ئي لڳائي سگهن ٿا. جيڪي پالتو تنظيمون ۽ دانشور سنڌ جي محبِ وطن انقلابي قوتن تي پراڪسي هُجڻ جا الزام لڳائن ٿا ، اُهي اصل ۾ پاڻ پنڊي ۽ اسلام آباد وارن جا پراڪسي ۽ دلال آهن.

مزاحمت سَٿ: SRA بلوچ آزادي پسند تنظيمن جي اتحاد (براس) جي پُڻ اتحادي آهي. اُن اتحاد جا سنڌ

۽ بلوچستان جي مجموعي قومي مُزاحمت تي ڪهڙا اثر پوندا؟

سيد اصغر شاهه: توهان جو دوست ڪير آهي ۽ دشمن ڪير آهي قومي آزاديءَ جي جنگ ۾ اِن نُقطي جي تمام گهڻي اهميت هوندي آهي. دنيا جون سموريون انقلابي قوتون گڏيل دشمن جي خلاف گڏيل محاذ يا گڏيل اتحاد جوڙي پنهنجي مُزاحمتي جنگ جاري رکنديون ۽ ڪاميابيون ماڻينديون رهيون آهن.

ايس آر اي به هڪ ذميوار تنظيم جي حيثيت ۾ اِن اهم نقطي کي اڳيان رکندي 26 جولاءِ 2020ع ۾ بلوچ آزادي پسند تنظيمن بي ايل اي ، بي ايل ايف ، بي آر اي ۽ بي آر جي - جي اتحاد براس سان اتحاد ڪيو. جيڪو اتحاد يقينن جتي اسان ٻنهي قومن لاءِ أتساه ۽ خوشيءَ جو سبب بنيو اُتي اسان جي گڏيل دشمن پنجاب لاءِ به پريشاني ۽ تڪليف جو باعث بنيو. گڏوگڏ سڄي دنيا ۾ به هڪ سنو پيغام ۽ تاثر ويو.

هونءَ ته جاگرافي گڏ هُجڻ سبب اسان سنڌين جا صدين کان وٺي بلوچن سان تاريخي ، سياسي ، تهذيبي ۽ ثقافتي رِشتا ۽ ناتا رهيا آهن پر موجوده وقت ۾ قومي آزادي هڪ اهڙو گڏيل نصب العين آهي جيڪو نه صرف ٻنهي برادر قومن کي اجان به پاڻ ۾ ويجهو آڻيندو بلڪه هن خطي اندر ۽ عالمي طور تي به اِن جا ديرپا اثر ۽ نتيجا نڪرندا.

سنڌ ۽ بلوچستان پنهنجي جاگرافي، جيو پوليٽيڪل لوڪيشن ۽ بدين کان وٺي گوادر تائين پنهنجي وسيع و عريض سامونڊي پٽيءَ سبب شروع کان وٺي ظالم ، جابر ، وحشي ۽ قبضي گير قومن جي حِرص ، حَوس ۽ حملن جو شڪار رهندا آيا آهن. اڄ ساڳيو ڪردار پنهنجي پوري فوجي طاقت ، دهشت ۽ وحشت سان پنجاب سامراج ادا ڪري رهيو آهي. جيڪو چائنا سان گڏجي سيپيڪ پراجيڪٽ جي نالي ۾ اسان ٻنهي مظلوم قومن جي جاگرافي ، سامونڊي پَٽي ، ٻيٽن ۽ جزيرن ، اِنرجي جي وسيلن ۽ ذريعن ۽ زراعت تي هميشه ۽ مُستقل قبضو ڪرڻ چاهن ٿا.

بحيثيت ذميوار تنظيم ۽ اتحاد جي اسان جي اِن سڄي صورتحال تي گهري نظر آهي ۽ تدبيرون به آهن. سامراجي ۽ قبضي گير قوتون هميشه بندوق ۽ طاقت جي ٻولي سمجهنديون آهن. اسان جون گڏيل ڪوششون آهن ته پنهنجي پوري طاقت ۽ سگهه کي گڏ ڪري هڪ ته پنهنجن پنهنجن علائقن ۾ ڪاروائن کي تيز ڪجي ٻيو اِهو ته گڏيل حڪمت عمليون جوڙي گڏيل ٽارگيٽن کي نشانو بڻايو وڃي. جيئن سامراجي قبضي کي ختم ڪري سگهجي ۽ پنهنجي تاريخي وطنن کي آزاد ڪرائي سگهجي.

مزاحمت سَٽ: توهان علائقائي ۽ عالمي صورتحال کي ڪيئن ٿا ڏسو؟

سيد اصغر شاهه: سڄي دنيا ۾ رونما ٿيندڙ واقعا ۽ تبديليون سڄي دنيا وانگر سنڌ تي به اثرانداز ٿينديون رهيون آهن ۽ اڳتي به ٿينديون رهنديون. ڇاڪاڻ ته سنڌ پنهنجي جيو پوليٽيڪل ۽ اسٽريٽجڪ پوزيشن، لوڪيشن ۽ سامونڊي لَنگهه سبب ڏکڻ ايشيا جي هِن خطي ۾ هڪ خاص اهميت رکندي پئي آئي آهي.

دنيا اڳ جيڪا سرمائيدارنا ۽ ڪميونسٽ بن بلاڪن ۾ ورهايل هئي ، سرد جنگ جي خاتمي ۽ سويت يونين جي ٽُٽي وڃڻ کان پوءِ يوني پولر(هڪ بلاڪي) بنجي وئي هئي. جنهن جي اڳواڻي آمريڪا پنهنجن ٻين ويسٽ(اولهه) جي

اتحادي ملڪن سان گڏجي ڪري رهيو هو. آمريڪا سڄي دنيا تي پنهنجي ڪنٽرول ۽ اجارہ داريءَ کي برقرار رکڻ لاءِ دنيا کي نيو ورلڊ آرڊر ڏنو. ليڪن انهيءَ وچ ۾ چائنا جهڙي ديو هيڪل قوت ۽ القاعدا جهڙي مذهبي شدت پسند تنظيم پُڻ اُڀري آيون. جن جو اُڀري اچڻ آمريڪا ۽ اُن جي نيو ورلڊ آرڊر لاءِ وڏو چيلينج هو. القاعدا پاران ورلڊ ٽريڊ سينٽر تي ٿيندڙ حملي ، آمريڪا پاران عراق ۽ افغانستان ۾ ٿيندڙ حملن ۽ آمريڪا جي افغانستان ۾ 20- سالن تائين موجودگي ۽ اُن کان پوءِ نڪري وڃڻ واري سموري عرصي ۾ چائنا پنهنجي پوري سياسي ، مُعاشي ، ٽيڪنالوجي ۽ فوجي طاقت کي گڏ ڪري هڪ عالمي قوت ۽ پاور جي شڪل ۾ اُڀري سامهون آيو. جيڪو اڄ پنهنجي مُعاشي منصوبن ۽ سُفارتڪاريءَ ذريعي دنيا کي هڪ نئين ورلڊ آرڊر ڏيڻ جي پوزيشن ۾ اچي بيٺو آهي. ظاهر آهي ته چائنا جو اِن پوزيشن ۾ اُڀري اچڻ ، آمريڪا ۽ ويسٽ(اولهہ) جي ملڪن لاءِ هڪ وڏو چيلينج بڻيل آهي.

گُذريل پندرهن سالن کان وٺي دنيا جي سياست ۾ ٻن اهم طاقتن آمريڪا ۽ چائنا جي وچ ۾ هڪ نئين سرد جنگ هلي رهي آهي. جنهن جنگ سڄي دنيا ۾ هلچل مچائي ڇڏي آهي. دنيا جي ڪيترن ئي ملڪن ۾ اِهو تاثر پيدا ٿيو آهي ته هاڻي آمريڪا جي نيو ورلڊ آرڊر جي مقابلي ۾ چائنا سياسي ، معاشي ، ٽيڪنالوجي ، فوجي ۽ سُفارتي بُنيادن تي پنهنجو مُتبادل ورلڊ آرڊر ڏئي دنيا کي اُن تحت هلائڻ طرف وڌي رهيو آهي. اُن صورتحال کي اڳيان رکي جتي آمريڪا انڊو پئسفڪ ريجن ۾ ڪواڊ(QUAD) ۽ آڪس(AUKUS) جهڙا اتحاد جوڙي چائنا جي رستا روڪ ڪرڻ جي ڪوشش ڪري رهيو آهي ، اُتي ٻئي طرف چائنا به روس ۽ اُتر ڪوريا سان گڏجي نوان اتحاد جوڙي اڳتي وڌي رهيو آهي. بلڪه تازو چائنا ٻن ڪٽر مُخالف مُلڪن ايران ۽ سعودي عرب کي گڏ ويهاري مِڊل اِيسٽ(وچ اوڀر) ۾ هڪ نئين اتحاد جا بنياد رکڻ لاءِ ڪوششون پُڻ وٺي رهيو آهي. لڳي ائين رهيو آهي ته دنيا تيزيءَ سان هڪ دفعو ٻيهر بلاڪن واري سياست ۾ داخل ٿيڻ طرف وڃي رهي آهي.

ايشيا جو خِطو جيڪو دنيا ۾ پنهنجي هڪ خاص اهميت رکندو پئي آيو آهي. جتي چين ، انڊيا ۽ جاپان جهڙا طاقتور مُلڪ موجود آهن. محسوس ائين ٿي رهيو آهي ته سائوٿ ايشيا جو هي خِطو ۽ سائوٿ چائنا سي جنگ جو ميدان بڻجڻ طرف وڃي رهيا آهن. ڇاڪاڻ ته آمريڪا پاران روس کي يوڪرين جنگ ۾ انگيج ڪرڻ ۽ مڊل ايسٽ(وچ اوڀر) جي عرب ملڪن کي پنهنجو اتحادي يا نيوٽرل ڪرڻ کان پوءِ آمريڪا جو سڄو فوڪس اِن ئي سائوٿ ايشيا جي خِطي تي آهي.
سائوٿ ايشيا جي هن خِطي ۾ ٻه اهم مُلڪ چائنا ۽ انڊيا موجود آهن. جن ٻنهي ملڪن ۾ هونءَ ته ڪنهن حد تائين واپار ۽ ڏيتي ليتي به ٿيندي رهي آهي پر ٻنهي مُلڪن جي وچ ۾ سالن کان وٺي سرحدي ۽ ٻين معاملن ۽ مسئلن تي دُشمني ۽ ڪشيدگي به جاري رهندي پئي آئي آهي.
چائنا جو OBOR منصوبو هجي يا سائوٿ چائنا سي تي هڪ هٽيءَ وارو معاملو هُجي ، جتي آمريڪا ۽ ٻين يورپي ملڪن لاءِ وڏا چيلينج بڻيل آهن ، اُتي ساڳيءَ ريت انڊيا لاءِ به مٿي جو سُور بڻيل رهيا آهن. اِهو ئي سبب آهي جو تازو 10- سيپٽمبر 2023ع تي 20 -G جي اجلاس ۾ انڊيا ۽ سعودي عرب ، آمريڪا ۽ يورپي ملڪن جي رضامنديءَ

سان هڪ نئون منصوبو اِنڊيا- مِڊل اِيسٽ- يورپ اِڪانامِڪ ڪاريڊور پيش ڪيو آهي. جيڪو انڊيا کان مڊل ايسٽ ۽ يورپ تائين سمنڊ ، روڊ ۽ ريلوي لائين ذريعي ملايو ويندو. ظاهر آهي ته جيترو اِهو ڪاريڊور(راهداري) انڊيا ۽ اُن جي اتحادين لاءِ وڏي حاصلات ۽ ڪاميابيءَ جو سبب بڻبو ، ايترو ئي چائنا لاءِ ڳڻتي ۽ چيلينج جو سبب پُڻ بڻبو. لازمي چائنا اِن سڄي معاملي تي خاموش ٿي نه ويهندو ۽ اِن ڪاريڊور(راهداري) کي ناڪام بنائڻ لاءِ ڪائونٽر اسٽريٽجي ۽ لائحه عمل ضرور تشڪيل ڏيندو. جنهن مان محسوس ائين ٿي رهيو آهي ته هِن خِطي اندر هڪ نئين سياسي ، معاشي ، ٽيڪنالوجي ۽ فوجي ڪشمڪش ۽ ڪشيدگي جنم وٺندي.

موجوده سمورن واقعن ۽ مفادن جي ٽڪرائن مان ظاهر ٿئي ٿو ته سائوٿ ايشيا جي هِن خِطي اندر واڃ ڊاگ جو ڪردار ادا ڪندڙ پاڪستان ، جيڪو اڳ ۾ ئي مظلوم قومن جو قبرستان بڻيل آهي ، تي به اِن جا انتهائي خطرناڪ اثر پوڻا آهن.

پاڪستان هڪ طرف پنهنجي ناڪام داخلي(اندروني) ۽ خارجي(بيروني) پاليسين سبب شديد سيڪيورٽيءَ جي مسئلن کي منهن ڏئي رهيو آهي ته ٻئي طرف سياسي ، مُعاشي ۽ عدالتي بحرانن هن ملڪ جي بنيادن کي ئي لوڏي ڇڏيو آهي. پر باوجود اِن سڀ ڪجه جي پاڪستاني رياست پنهنجي دوغلي پاليسين ۽ مذهبي شدت پسندانه حرڪتن ۽ سازشن کان باز ڪون ٿي اچي. افغانستان هُجي يا ايران هُجي پاڪستان سڌي ريت يا اڻ سڌي ريت پنهنجي ايجنٽن جي ذريعي مداخلت ۽ فتني بازي جاري رکندو پيو اچي ۽ ڪشمير کان وٺي دهليءَ تائين فتح ڪرڻ جا احمڪاڻه خُواب ڏسندو ٿو رهي. هي پاڪستاني رياست جون پنهنجون ئي ناڪام ۽ ناقص پاليسيون آهن ، جنهن سبب سڄي ملڪ خاص طور تي سنڌ ۽ بلوچستان ۾ باه ٻري رهي آهي. سنڌ ۾ وڏي پئماني تي منظم رٿابندي سان قبضي گيريت ۽ جبر کي تيز ڪيو ويو آهي ۽ آزادي پسند نوجوانن جي جبري گمشدگين ۽ شهادتن ۾ تيزي آندي وئي آهي.

غلام قومن ۾ سياست طاقت جو نالو هوندو آهي. جيڪو طاقتور ۽ صالح هوندو آهي ، اُهو ئي پنهنجي قومي آزاديءَ وارو مقصد ماڻي سگهندو آهي ۽ جيڪو ڪمزور ۽ غير صالح هوندو آهي ، دنيا اُن کي ڪُچلي ختم ڪري ڇڏيندي آهي. اِن ڪري اسان سنڌين کي مُزاحمت وارو رستو وٺي اڳتي وڌڻو پوندو. تڏهن ئي هِن خِطي ۾ پنهنجي وطن ۽ طاقت کي قائم رکي سگهجي ٿو.

مزاحمت سَٽ: آخر ۾ توهان سنڌي قوم ۽ نوجوانن کي ڪهڙو پيغام ڏيڻ چاهيو ٿا؟

سيد اصغر شاهه: سنڌ واسيو ۽ منهنجا نوجوان ساٿيو- اڄوڪو دور سائنس ، ٽيڪنالوجي ۽ جديد علمن جو دور آهي. پلي توهان اِنهن جديد علمن کان روشناس ٿيو ۽ پنهنجي زندگين ۾ ڪاميابيون ۽ ڪامرانيون ماڻيو. پر اِهو به ياد رکو ته توهان جي زندگي ، علم ، عقل ، شعور ۽ صلاحتيون توهان وٽ وطن ۽ قوم جون امانتون آهن. جيڪڏهن وطن آهي ته اسان آهيون ۽ جيڪڏهن وطن هٿن مان نِڪري ويو ته اسان ڪجه به ڪون آهيون. پٺائيءَ مارئي جي زباني ڪيڏي نه بهترين ۽ خوبصورت عڪاسي ڪئي آهي ته:

سُونهَن وِڃايَم سومرا ، مَيرو مُنهن ٿِيوم

وَجھہ تتِ پَيوم ، جتِ هَلڻ ناھ حُسن رِي.
اِن ڪري اسان کي پنهنجي وطن ۽ قوم ڏانهن هر حال ۾ جوابدھ ۽ ذميوار ٿي پنهنجي پنهنجي حصي جو ڀرپور ڪردار ادا ڪرڻو آهي.
تاريخ ۾ سنڌي قوم ڪا پهرين ۽ آخري قوم ڪونهي جيڪا قومي غلاميءَ جي هن بدترين صورتحال مان گُذري رهي آهي. ماضيءَ ۾ ايشيا ، آفريڪا ۽ لاطيني آمريڪا ۾ به قومون غلام ٿيون آهن. پر اُنهن پنهنجي ڏاهپ ، حڪمت ، حوصلي ، همت ، بهادري ۽ لازوال قربانين وسيلي پنهنجيون آزاديون ماڻيون آهن ۽ اڄ هُو آزاد ۽ خوشحال زندگيون گذاري رهيون آهن.

يقينن اسان به ضرور آزاد ٿينداسون پر شرط اِهو آهي ته پنهنجن مضبوط جذبن ، اِرادن ۽ حوصلن سان پنهنجي وطن ، قومي آزاديءَ جي فِڪِرَ ۽ مُزاحمت سان ڪُلهو ڪلهي ۾ ملائي بيهون. ايس آر اي توهان جي پنهنجي تنظيم آهي ۽ توهان مَنجهان ئي آهي. اِن ۾ وڌ ۾ وڌ شامل ٿي اُن کي اجان به وڌيڪ مضبوط ۽ منظم ڪيون ۽ مُزاحمتي جنگ کي تيز ڪري پنهنجي قومي آزاديءَ جي حاصلات کي يقيني بنايون. جيئن دنيا جي ٻين سمورين قومن وانگر آزاد ، خود مختيار ، خوشحال ، باوقار ۽ شانائتي طريقي سان رهي سگهون.

ایس آر اے چیف کمانڈر سید اصغر شاہ کا خصوصي انٹرویو
(اردو)

پروفائیل:

[سید اصغر شاہ کا جنم 1 اپریل 1971ع میں ضلع لاڑکانہ کے ایک چھوٹے سے گاؤں چھتو واھن کے ایک کسان گھرانے کے قومی کارکن سید غلام مصطفٰی شاہ کے گھر میں ھوا۔ آپ اپنی بُنیادی تعلیم سندھی چار جماعت اپنے گاؤں کے قریب دوسرے گاؤں احمد میتلا سے پاس کرنے کے بعد حیدر آباد مُنتقل ھو گئے۔ جھاں گورنمنٹ پرائمری اسکول کاری موری حیدر آباد سے سال 1981ع میں پانچویں جماعت پاس کی۔ آپ نے سیکنڈری تعلیم(میٹرک) سال 1986ع میں نور محمد ھائی اسکول حیدر آباد ، ھائیر سیکنڈری تعلیم(انٹر) پری انجینئرنگ سال 1988ع میں گورنمنٹ ڈگری کالج کاری موری حیدر آباد اور پولیٹیکل سائنس میں گریجویشن سال 1991ع میں گورنمنٹ اسلامیہ ڈگری کالج بدین سے حاصل کی۔ آپ پیشے کے اعتبار سے جامشورو پاور ھاؤس میں بطور ٹیکنیشن کام کرتے رہے۔ آپ نے اپنی سیاسی جدوجھد کی شروعات 1986ع میں جیئے سندہ اسٹوڈنٹس فیڈریشن(جساف) گورنمنٹ ڈگری کالج کاری موری حیدر آباد سے کی۔ جھاں دو سال یونٹ آرگنائزر رہے۔ آپ 1989ع ، 1990ع میں دو سال جساف گورنمنٹ اسلامیہ ڈگری کالج بدین کے جنرل سیکرٹری اور صدر رہے۔ آپ اپنے طالبِ علمی کے دور 1990ع سے مُزاحمتی سوچ ، افراد اور تنظیموں سے وابستہ رہے۔ آپ 1991ع سے 1993ع تک تین سال قومی تحریک میں اُس وقت کی مدھر پارٹی جیئے سندہ محاذ کی ذیلی تنظیم سندھی پورھیت سنگت یونٹ جامشورو پاور ھاؤس کے جنرل سیکرٹری ، صدر اور اُس کے بعد ضلعی صدر رہے۔ جنوری 1994ع میں شفیع محمد برفت اور سید اصغر شاہ نے دوسرے دوستوں کے ساتھ مِل کر جیئے سندہ انقلابی تنظیم کی بُنیاد رکھی۔ جس تنظیم کے سید اصغر شاہ 25۔ اپریل 1995ع میں سائیں جی ایم سید کی وفات ، جیئے سندہ کی مختلف پارٹیوں کے ساتھ انضمام اور جیئے سندہ قومی محاذ(جسقم) کی تشکیل تک مرکزی تنظیمی سیکرٹری رہے۔ آپ 1996ع سے 2000ع تک تقریباً پانچ سال

جسقم ضلع حیدر آباد کے آرگنائزنگ کمیٹی کے ممبر اور ضلع صدر رہے۔ جب نومبر 2000ع میں جیئے سندھ متحدہ محاذ(جسمم)کی بنیاد رکھی گئی تو سید اصغر شاہ خود اُس کے بانی رہنماؤں میں شامل تھے۔ 2000ع سے لیکر 2010ع تک ، دس سالہ عرصے میں جسمم کے مرکزی جوائنٹ سیکرٹری ، جنرل سیکرٹری اور سینئر وائس چیئرمین کے عہدوں پرفائز رہے۔ آپ جسمم میں رہتے ہوئے 2004ع سے لیکر 2005ع تک روپوش رہے۔ اُسی روپوشی کے دوران مرکزی جنرل سیکرٹری کی حیثیت میں 20۔ فروری 2005ع کو اختر کالونی کراچی سے پاکستان آرمی کے خُفیہ اداروں کے ھاتھوں لاپتہ ہوئے۔ آپ لگ بھگ ایک مہینہ کراچی اور حیدرآباد چھاؤنیوں میں آئی ایس آئی اور ایم آئی کے اذیت گاھوں میں رہے۔ جہاں آپ کو سخت جسمانی اور ذھنی تشدد کا نشانہ بنایا گیا۔ جس کے بعد آئی جی سندھ پولیس نے پریس کانفرنس کے ذریعے جسمم کے دیگر دوستوں کے ساتھ مُلک دشمنی ، دھشت گردی اور انڈیا کے ساتھ تعلقات ہونے جیسے چھ مختلف مُقدمات میں گرفتاری ظاھر کر کے سینٹرل جیل حیدر آباد منتقل کر دیا۔ سید اصغر شاہ کا جیل کے اندر چار سال تک اِن سائیڈ ٹرائل چلتا رھا۔ جیل کے اندر بھی پاکستانی ایجنسیوں کے کہنے پر مُقدمے کے پہلے سال انتہائی نظرداری میں سِیل اور بند وارڈوں میں رکھا گیا۔ آپ جیل میں ھی تھے کہ 31۔ دسمبر 2007ع کو آپ کے والد اور مُزاحمتی سفر کے ساتھی سید غلام مصطفٰی شاہ کا اِنتقال ہو گیا۔ آپ نے دورانِ قید کبھی پاکستانی عدالتوں کو ضمانت کے لیے درخواست نہیں دی۔ بلکہ سائیں جی ایم سید کے عدالتی بیان کے بعد سید اصغر شاہ ھی قومی تحریک کا رھنما ہے جنھوں نے عدالتوں میں ججوں کے سامنے سندھو دیش کی آزادی کا اقرار اور پاکستان سے انکار کا تحریری عدالتی بیان تیار کر کے پڑھا اور عدالت میں جمع کرایا۔ لیکن پاکستانی جھوٹی عدالتوں نے سقت نہ سمجھتے ہوئے آپ پر درج مُقدمات ختم کر کے 4۔ جنوری 2009ع کو بری کر دیا۔ آپ نے جیل سے رھائی کے بعد جسمم کو ایک دفعہ پھر ری۔ آرگنائز کرنے کے لئے پورے سندھ کا دورہ کیا۔ اِس دوران پارٹی اور اُس کے چیئرمین کے ساتھ سیاسی ، نظریاتی اور حکمت عملیوں کے اُصولی موقف اور بُنیاد پر تقریبا پورے دو سال پارٹی اداروں کے اندر جنگ لڑتا رھا تاکہ پارٹی کو موقع پرستی کا شکار ہونے سے بچایا جا سکے۔ لیکن آگے نیت کھوٹی ، بھانے ھزار کے سبب بِنا کِسی شور شرابے ، خاموشی کے ساتھ

علحدہ ہو کر اپنے پُرانے اور نئے ساتھیوں کے ساتھ مِل کر نئے سرے سے سیاسی و مُزاحمتی صِف بندی جاری رکھی۔ جس کو عملی جامہ پہنانے کے لئے کئی انقلابی ساتھیوں کے ساتھ مِل کر دسمبر 2010ع میں ایس آر اے کی بنیاد رکھی اور اُس کا سربراہ بنا۔ سید اصغرشاہ سال 2010ع سے لیکر زیرزمین تنظیمی نام شاہ عنایت اور سال 2012ع سے عملی طور پر تنظیم کے نام سے کاروائیاں جاری رکھنے والی تنظیم ایس آر اے کی کمانڈ سنبھالتا آیا ہے۔

ایس آر اے چیف کمانڈر سید اصغرشاہ کے انقلابی کمانڈ میں گُذشتہ بارہ سالوں سے پاکستانی فورسز، غیرملکی آباد کاروں ، چائنیز، مذہبی اِنتہا پسند تنظیموں اور پنجاب جانے والی سپلائی لائنوں پر حملے جاری رکھے ہوئی ہے۔

ایس آر اے کی جانب سے شائع ہونے والے پہلے ترجمان میگزین مُزاحمت میں آپ کا انٹرویو قارئین کے لیے پیش کیا جا رہا ہے۔ ادارہ]

مزاحمت: آپ نے اپنے سیاسی اور مُزاحمتی سفر کی شروعات کب اور کہاں سے کی؟

سیداصغرشاہ: کِسی بھی سماج کے معروضی، سیاسی اور مُعاشی حالات آپ کے ذہن، شعور اور جدوجہد کا تعین کرتے ہیں۔ میرا تعلق بُنیادی طور پرایک غریب کسان گھرانے سے ہے۔ میں 80کی دھائی میں اپنی تعلیم کے سلسلے میں ڈوکری (ضلع لاڑکانہ) کے چھوٹے سے گاؤں سے منتقل ہوکرحیدر آباد آیاتو میرے لیےاِس شہرکا ماحول اور دنیا بلکل مُختلف تھی۔ شہرکے بیشتر تعلیمی اداروں میں پاکستانی فوج کی جانب سے پنجابی طلباء کے لئے بنائی گئی تنظیم نیو سندھی اسٹوڈنٹس آرگنائزیشن(این ایس او) کا قبضہ تھا۔ سندھی طلباء پرحملے، فائرنگ، اغوا اور تذلیل کے واقعات روز کا معمول بنے ہوئے تھے۔ دوسری طرف پورے شہرمیں نَسلی، لِسانی اور شاؤنسٹ مہاجر۔ سندھی سوچ اور سیاست کی آگ لگی ہوئی تھی۔ سندھی علاقوں، مُحلوں اور لوگوں پرنَسلی، لِسانی اور شاؤنسٹ مہاجرلوگوں اور تنظیموں کے خونخوار اور جان لیواحملے جاری تھے۔ علاقوں، مُحلوں، سڑکوں، راستوں، چوکوں اور چوراھوں پر مسخ اور بے حرمت شدہ لاشیں بِکھری پڑی ہوتی تھیں اور نہ ختم ہونے والے کرفیوکے دن ہوتے تھے۔ جبکہ کُچھ سال قبل پنجاب سامراج اپنی ننگی جارحیت اور بے حیائی کے ساتھ ننگا ہوکرضیاء رجیم کی شکل میں جمہوریت کی بحالی والی تحریک(ایم آر ڈی) کا بھانہ بنا کر سندھ کے گاؤں اور شھروں پر بمبارمینٹ کرکے سندھی عوام کا قتلِ عام(جینو سائیڈ) کرچُکا تھا۔ ظاھر ہے کہ پنجابیوں کی ایسی ننگی جارحیت، نَسلی، لِسانی اور شاؤنسٹ مہاجردھشتگردی اور تعلیمی اداروں میں این ایس اوکی غُنڈہ گردی کے اثرات پورے سندھ کی طرح میرے اوپربھی پڑے۔

اِس طرح میں باضابطہ طور پر 1986ع سے جیئے سندھ اسٹوڈنٹس فیڈریشن(جے ایس ایف) اور قومی تحریک کی اُس وقت مَدھرپارٹی جیئے سندھ محاذ کی ذیلی تنظیم سندھی پورھیت سنگت میں سیاسی جدوجھد اور 1990ع سے مُزاحمتی جدوجھد کا حصہ بنا۔ جو جدوجھد اُس دن سے لیکر آج کے دن تک بِنا کسی فرق کے میدانِ کارِ زار میں تسلسل کے ساتھ جاری ہے۔ یہ الگ بات ہے کہ ھمارے کئی سابقہ سیاسی و مُزاحمتی رھنما کاغذی شیرنکلے جوفِکری وعملی موقعہ پرستی کا شکار ھو کر سندھ اور سائیں جی ایم سید کی آدرشی اور مُقدس سیاست سے کنارہ کش ھوکر بھاگ گئے۔ لیکن ھمیں آخری فرد اور آخری گولی تک اپنی آزادی اور وجود کے لیے پوری سچائی، ایمانداری اور توانائی کے ساتھ چلنا اور جنگ کو جاری رکھنا ہے۔ یقیناً فتح سندھی عوام اور ھماری ہوگی۔

مزاحمت: ایس آر اے کی بنیاد کب اور کیسے رکھی گئی؟

سیداصغرشاہ: میں اپنے مُطالعے اور مُشاھدے کی بُنیاد پرکِھتا ھوں کہ دنیا میں ایسا کوئی بھی انقلاب نہیں ہے جو مُسلح جدوجھد کے بَغیرنمودار ھوا ھو۔ دنیا میں جتنے بھی انقلاب آئے ھیں وہ کیوبا کا انقلاب ھو، کوریا کا انقلاب ھو، ویتنام، لاؤس یا کمبوڈیا کا انقلاب ھو یہ تمام انقلاب مُسلح جدوجھد کے ذریعے ھی مُمکن ھوئے ھیں۔ جن قوموں نے مُسلح جنگ کے بغیر انقلاب لانے کی کوشش کی، اُن کو بھی جلد یا بَدیر ھتھیار اُٹھانے پڑے ھیں۔ مشرقی تیمور والوں کو بھی ھتھیار اُٹھانے پڑے اور بنگلہ دیش والوں کو بھی ھتھیار اُٹھانے پڑے۔ ھتھیار پھلے اُٹھاؤ یا بعد میں اُٹھاؤ، ھتھیار آپ کو ھرحال میں اُٹھانا پڑتا ہے۔ کیونکہ بغیر مُسلح جنگ کے انقلاب نا مکمل اور نا ممکن ہے۔ شاہ بھٹائی نے کھا ہے کہ؛
جا نِينهن گِھندي نانءُ: سا مُون جيئَن پَوندي مامري.

(ترجمہ: جو عشق سے اپنا نام یا تعلق جوڑے گا اُس کو میری طرح مُشکلات کا سامنا کرنا پڑے گا۔)

جو انقلاب کا نام لے گا، اُس کو مُشکلات کا سامنا تو کرنا پڑے گا۔ جِس کو مشکلات میں نہیں پڑنا ہے، اُسے انقلاب کا دعوی بھی نہیں کرنا چاھیے۔ مُختلف رپورٹس اور تجزیے ھیں کہ اگر ماضی قریب میں مشرقی تیمور والے مُسلح جنگ لڑ کر آزادی لیتے تو شاید اُن کا اِتنا نقصان نہ ھوتا جِتنا نقصان اُن کو بعد میں اُٹھانا پڑا۔ تباھی تو ھر حال میں ھوتی ہے۔ بغیر تباھی کے نہ جنگ جیتی جا سکتی ہے اور نہ ھی لڑی جا سکتی ہے۔ لیکن جن قوموں نے مُسلح جنگ کر کے اپنی آزادی حاصل کی ہے اُن کا نقصان 60 یا 70 فیصد ھوتا ہے جب کہ مشرقی تیمور والوں کی تباھی 90 فیصد سے بھی زیادہ ھوئی تھی۔ کیونکہ انھوں نے انقلاب سے قبل مُسلح جنگ کی تیاری نہیں کی تھی، بعد میں کی تھی اور اُس وقت تک دشمن ان کے 90 فیصد وسائل تباہ کر چُکا تھا۔ یھی صورتحال بنگلہ دیش کی تھی۔ بنگلہ دیش والے اگر لڑ کر آزادی لینے کا فیصلہ کرتے اور وقت سے پھلے مُسلح جنگ کی تیاری کرتے تو اُن کے 30 لاکہ افراد نہ مارے جاتے اور نہ ھی 3 لاکہ عورتوں کا ریپ ھوتا۔ بنگالیوں نے مُسلح جنگ کا فیصلہ دیر سے کیا تھا بلکہ اُس وقت کیا تھا جب پنجابی فوج اُن کا قتلِ عام شروع کر چکی تھی۔ ھم نہیں چاھتے کہ سندھ میں بھی ایسی صورتحال پیدا ھو۔ کیونکہ سندھی عوام بھی خالی ھاتھ اور بے یارو مددگار ھیں۔ اِس لئے ھم چاھتے ھیں کہ اپنے عوام کو مُسلح کریں۔ اِس وقت صورتحال یہ ہے کہ پنجاب سامراج ھمارے وطن اور تمام وسائل پر قابض ھو چکا ہے۔ سندھ کی جغرافیہ، قومی وجود، تاریخ، سمندر، دریا، جنگلات، زرخیز زمینیں، پھاڑ اور معدنی وسائل مکمل طور پر پنجاب کے قبضے میں ھیں۔ دشمن جَب اور جِس وقت چاھتا ہے ھمارے وسائل کو نیلام کرنے کا اعلان کرتا ہے۔ کبھی پھاڑوں کو نیلام کرتا ہے، کبھی بندرگاھوں کی قیمت لگاتا ہے تو کبھی سندھ کے جزیروں کو فروخت کرنے کی باتیں کرتا ہے۔ کیا ھم بحیثیت قوم کے یہ سمجھتے ھیں کہ قبضہ کیا ھوا ھمارا وطن اور ھمارے تمام وسائل دشمن آسانی سے ھمیں واپس کر دے گا؟ اور بغیر مُزاحمت کئے ھوئے صرف ھمارے مطالبوں پر پُر امن طریقے سے نکل جائے گا؟ نہیں قطعی نہیں۔ تیل، گیس کے یہ ذخائر، تھر سے ملنے والے کھربوں روپے مالیت کے کوئلے اور نایاب و قیمتی پتھروں کی یہ کانیں دشمن بغیر مرنے مارنے کے کبھی نہیں چھوڑے گا۔ اِس کے لیے ھمیں ایك خطرناك اور خُونریز جنگ سے گُزرنا پڑے گا۔ جس جنگ کی تیاری ھمیں اور آپ کو کرنا ہے۔ اِس لئے سندھ کے بھادر اور سرفروش فرزندوں نے فیصلہ کیا کہ وطن کی آزادی کے لیے سروں پر کفن باندہ کر نِکلنے کا وقت آ گیا ہے اور اِسی فیصلے کے تحت دسمبر 2010ع میں ایس آر اے کی بنیاد رکھی گئی۔ میں اوپر اِس بات کا ذکر کر چُکا ھوں کہ میری 1990ع سے مُزاحمت سے وابستگی رھی ہے۔ تاریخ کا ریکارڈ دُرست رکھنے کے لیے اُس پورے عرصے پر کسی دوسرے موقع پر گفتگو کریں گے۔ لیکن یھاں میں اِتنا ضرور کھوں گا کہ اُس وقت جن کے ساتھ کام کیا، اُن میں سے کچھ سندھو دیش کے موقف سے ھٹ کر پکے پاکستانی بن گئے، دوسرے خوف، ذاتی خواھشات اور داخلیت پسندی کا شکار ھو کر راہِ فراریت اختیار کر گئے اور تیسرے مُزاحمت، شھداء اور کیڈر کے ساتھ دھوکہ دھی کر کے میدان چھوڑ کر بھاگ گئے۔ اِس طرح سندھ کی مزاحمت کے ساتھ دھوکے کئے گئے۔ بھرحال ایس آر اے اور مُزاحمت ھمارے اور آپ کے پاس اپنے وطن کی آزادی اور دفاع کے لیے ماضی میں لڑی گئی جنگوں کا تسلسل اور امانت ہے۔ جس کو ھر حال میں متحد اور منظم کر کے آگے لے جانا ہے۔

مزاحمت: اِس وقت سندھ کی قومی تحریک کو 50 سال کا عرصہ گُزر چکا ہے۔ اس آدھی صدی کے عرصے میں قومی تحریک کِتنی مُتحرک ہو چکی ہے؟

سیداصغرشاہ: ہمیں باریک بینی اور کُھلے ذھن کے ساتھ یہ سمجھنا ہوگا کہ ھرقومی تحریک کی بُنیاد رکھتے وقت اُس کے مقصد اور پروگرام کا تعین کیا جاتا ہے۔ قومی تحریک کی بُنیاد رکھتے وقت سائیں جی ایم سید نے یہ طے کیا تھا کہ ھمارا مقصد آزاد سندھودیش کے نام پر سندھ کی آزاد اور خود مختار ریاست کا قیام ہے۔ اِس نعرے کا مقصد یہ تھا کہ ھم اب پاکستان میں زیادہ دیر رہ نہیں سکتے۔ پاکستان کے اندر مظلوم قوموں کو کُچھ مِلنے والا نہیں۔ کیونکہ پاکستان پر ایک قوم کا قبضہ ہے اور وہ ہے پنجابی قوم۔ پاکستان پنجابی قوم کے مفادات کے لیے قائم کیا گیا تھا اور جِتنی دیر قائم رہے گا مظلوم قوموں کو لوٹے گا، مارے گا اور پنجابیوں کے مفادات کا تحفظ کرتا رہے گا۔ پنجابی اتنے شاطر اور مَکار ھیں جنھوں نے پاکستان کے قیام کے وقت ایسا کوئی تاثر ھی نہیں دیا کہ یہ ملک پنجاب کے مفادات کے لیے وجود میں آ رھا ہے۔ اُس وقت اِن پنجابیوں نے جناح اور لیاقت خان جیسے بے وقوفوں کو سامنے لا کر یہ تاثر دیا کہ یہ ملک مسلمانوں کے مفاد کے لیے بن رھا ہے۔ پنجاب کا اصل بھیانک روپ اُس وقت سامنے آیا، جب بنگالیوں نے اپنے حقوق مانگے۔ اُس وقت عِلم ہوا کہ یہ ملک پنجاب کے لئے قائم ھوا تھا اور پنجابی جرنیل اِس ملک کے اصل مالک ھیں۔ جس نے پنجابی جرنیلوں کی غلامی قبول کی وہ اِس ملک میں رہے اور جس نے غلامی قبول نہیں کی وہ اس ملک سے الگ ہو جائے۔ ذوالفقار علی بھٹو نے پنجابی جرنیلوں کی غلامی قبول کی اور سائیں جی ایم سید نے پاکستان سے الگ ھونے کا فیصلہ کیا۔ جب سائیں جی ایم سید نے سندھودیش کا پروگرام اور نعرہ دیا تھا اُس وقت بنگلہ دیش نیا نیا پاکستان سے الگ ھوا تھا۔ بنگلہ دیش کے الگ ھونے کی وجہ بنگالی قومپرستی تھی، اِس لیے پنجابی، قومپرستی کی تحریک سے بڑے خوفزدہ تھے۔ ذوالفقار علی بھٹو کو اقتدار اِس شرط پر دیا گیا تھا کہ وہ سندھ اور بلوچستان کی قومپرست تحریکوں کو کُچل دے گا۔ ذوالفقار علی بھٹو نے بلوچستان کی قومی تحریک کو کُچلنے کے لیے جس جارحانہ طاقت کا استعمال کیا اُس کا ذکر تاریخ کے صُفحات میں موجود ہے۔ لیکن بھٹو نے سندھ کی قومی تحریک کو کُچلنے کے لیے بھی کوئی کَمی نہیں چھوڑی۔ ذوالفقار علی بھٹو کے پاس ریاست کی پوری طاقت تھی۔ ریاستی طاقت کے علاوہ پیپلز پارٹی کی شکل میں پارٹی سیٹ اپ بھی موجود تھا۔ بھٹو نے قومی تحریک کا راستہ روکنے کے لئے ریاست اور پارٹی دونوں کا استعمال کیا، لیکن بُری طرح ناکام ھوا۔ سائیں جی ایم سید کا دِیا ھوا قومی فِکر سندھ کے نوجوانوں میں تیزی کے ساتھ پھیل رھا تھا۔ سندھ کے تعلیمی ادارے قومپرستوں کے کنٹرول میں آ چکے تھے۔ سندھ کا ایسا کوئی بھی شھر نہ تھا جھاں تعلیمی اداروں میں جیئے سندھ کا یونٹ قائم نہیں ھوا ھو۔ سندھ کے تعلیمی اداروں میں قومپرستوں کے بڑھتے ھوئے اثر کو روکنے کے لئے ذوالفقار علی بھٹو نے سپاف کو منظم کیا۔ سپاف نے تعلیمی اداروں پر کنٹرول حاصل کرنے کی بھت کوشش کی لیکن ناکام رھا۔ یہ ریاست کی شکست اور قومی تحریک کی فتح تھی۔ کسی بھی قومی تحریک کے تین مراحل ھوتے ھیں۔ پھلا مرحلہ پرچار (تبلیغ) کا ھوتا ہے۔ اِس مرحلے میں تحریک کی فِکری بنیادوں کو عوام تک پُھنچایا جاتا ہے۔ طالبِ علم جو کسی بھی سماج کا سب سے زیادہ با شعور حصہ ھوتا ہے، اس لیے سب سے پھلے طالبِ علم اور پڑھے لِکھے افراد تحریک سے متاثر ھوتے ھیں۔ یھی وہ سبب ہے کہ سائیں جی ایم سید کا دِیا ھوا قومپرستی کا فِکر سب سے پھلے طالب علموں اور پڑھے لِکھے افراد میں مقبول اور مضبوط ھوا۔ پرچار کے بعد دوسرا مرحلہ تنظیم سازی کا ھوتا ہے۔ جب افراد نظریاتی و فِکری لحاظ سے آپ سے متفق ھو جائیں، تو پھر اُن کو ایک تنظیم کی ضرورت ھوتی ہے۔ یھاں ایک بات سمجھنے کی ضرورت ہے کہ

کارکنوں اور عوام میں فرق ہوتا ہے۔ کارکنوں کو تنظیمی نظم و ضبط کا پابند کرنے کے لیے تنظیم کا ممبر بنانا ضروری ہوتا ہے لیکن عوام کو تنظیم کا ممبر بنانا ضروری نہیں ہوتا۔ کیونکہ عوام تنظیمی ڈسپلن کے تابع نہیں چلتا۔ عوام کے لئے یہ کافی ہوتا ہے کہ وہ آپ کے جلسے و جلوسوں میں شرکت کریں اور آپ کی حمایت کریں۔ جب عوام آپ کے جلسے و جلوسوں میں شرکت کرنا شروع ہو جائیں تو سمجھیں کہ آپ کا دِیا ہوا فِکر عوام میں سرائیت اختیار کر چُکا ہے۔ آج اگر اِن جہتوں پر قومپرست تحریک کو دیکھیں تو گذشتہ پچاس سالوں میں قومپرست تحریک نے بہت بڑی ارتقاکی ہے۔ ایک دور تھا جب عوام سائیں جی ایم سید کے نام سے بھی واقف نہ تھا، لیکن اِس وقت سندھ کا بچہ بچہ سائیں جی ایم سید کو اچھی طرح جانتا ہے۔ نہ صرف جانتا ہے بلکہ فِکرِ سائیں جی ایم سید سے بھی واقف ہے۔ عوام کو اونٹھ کتابوں کے پڑھانے کی ضرورت نہیں ہوتی ہے۔ عوام کے نظریاتی پیمانے کو اِس طرح جانچا جا سکتا ہے کہ وہ پاکستان سے بیزاری کا اظہار کرتا ہے یا نہیں۔ جب عوام پاکستان سے بیزاری کا اظہار کرے اور پاکستان کے چُنگل سے جان چُھڑانے کی کوشش کرے تو سمجھو، آپ کا نظریاتی مرحلہ مُکمل ہو چکا ہے اور فِکرِ سائیں جی ایم سید عوام تک پُہنچ چکا ہے۔ قومی تحریک کی مقبولیت کو جانچنے کا دوسرا طریقہ یہ ہوتا ہے کہ قومی تضاد سماج اور ماحول کے اندر کتنا سرائیت کر چُکا ہے۔ جہاں تک قومی تضاد کے مضبوط ہونے کا سوال ہے تو ایک دور ایسا ہوتا تھا جب قومی کارکنان قومی فِکر کا پرچار کُھلے عام کے بجائے چار دیواری میں چُھپ کر کرتے تھے۔ اخبارات قومی مسائل پر لِکھنے سے خوفزدہ ہوتے تھے۔ لیکن آج یہ قومی تضاد اُس سطح پر پُہنچ چُکا ہے کہ سماج کے ادیب اور دانشور بے دھڑک قومی تضاد پر کالم تحریر کر رہے ہیں اور اخبارات و رسالے بے خوف ہو کر کالم شائع کر رہے ہیں۔ پہلے جن نعروں پر ریاست کارکنوں کو گرفتار کر کے لے جاتی تھی، اب اُن نعروں کی آواز اسمبلی ایوانوں میں سُننے میں آ رہی ہیں۔ یہ سب کُچھ ظاہر کرتا ہے کہ قومی تضاد ارتقاء کر کے مضبوط ہو چُکا ہے اور اِتنا مضبوط ہو چُکا ہے کہ ہر مکتبہِ فِکر کے افراد اُس سے مُتاثر ہو رہے ہیں۔ جب تضاد معاشرے کے اندر اِس حد تک سرائیت کر چُکا ہو کہ ہر طرف اُس کی گونج ہو تو پھر سمجھ لو کہ تحریک آخری اور تیسرے مرحلے میں داخل ہونے کے لیے تیار ہے اور یہ تیسرا مرحلہ ہے انقلابی جنگ کا مرحلہ۔ ریاست جب یہ محسوس کرتی ہے کہ تحریک فیصلہ کُن مرحلے میں داخل ہو چُکی ہے اور کِسی بھی وقت بغاوت ہو سکتی ہے، تو اُس وقت ریاست پوری طاقت کے ساتھ تحریک کو کُچلنا شروع کر دیتی ہے۔ یہی وجہ ہے کہ اِس وقت سندھ میں قومی تحریک کو ختم کرنے کے لیے ہر ممکن کوشش کر رہی ہے۔ اِس وقت پورے سندھ میں قومپرست تحریک کے یونٹوں کو بند کروانے اور زبردستی پریس کانفرنسیں کروانے کی کوششیں کی جا رہی ہیں۔ سائیں جی ایم سید کی سالگرہ اور برسی پر کارکنوں کی آمد کو روکنے کے لیے روڈوں اور راستوں پر کرفیو لگا دیا جاتا ہے۔ مُتحرک قومی، سیاسی اور انقلابی کارکنوں کی جبری گمشدگی کر کے بعد میں اُن کی مسخ شدہ لاشیں دی جاتی ہیں۔ کیونکہ پنجابیوں کو خوف ہے کہ اگر اب قومی تحریک کو روکا نہ گیا تو ریاست کی موت یقینی ہے۔ جب ریاست کو اپنی موت نظر آتی ہے تو وہ انسانیت سے گِرے ہوئے ھتھکنڈوں پر اُتر آتی ہے۔ اِس مرحلے پر پُہنچ کر ریاست قیادتوں کی خرید و فروخت شروع کر دیتی ہے۔ قیادتوں کو جلسے جلوس کرنے سے روکتی ہے۔ قومی تحریک کو غیر موثر کرنے کے لیے یا تو قیادتوں پر دباؤ بڑھا دیا جاتا ہے یا اُن کو لالچ دیا جاتا ہے۔ لیکن اِس صورتحال میں قومی کارکنوں کو گھبرانے یا مایوس ہونے کی ضرورت نہیں ہے۔ بلکہ قومی فکر پر ڈٹے رہنے کی سخت ضرورت ہے۔ آپ جِتنی مضبوطی کے ساتھ ڈٹے رہو گے، اُتنی ریاست کی شکست یقینی ہوتی جائے گی۔ یقین جانیں کہ آپ وہ تمام مراحل طے کر چُکے ہیں اِس لیے ریاست آپ

سے خوفزدہ ھوچکی ہے اور اُس کو اپنا موت نظر آ رھا ہے۔ اس لئے ریاست آپ سے اپنی بقاء کی آخری جنگ لڑ رھی ہے اور یہ جنگ آپ کو جیتنی ہے۔ یاد رکھیں انقلاب میں جب ایسے مرحلے آتے ھیں تو پھر کمزور، بُزدل اور مفاد پرست قیادتیں میدان میں کھڑی نہیں رہ سکتی ھیں اور خود میدان چھوڑ کر پیچھے ھٹ جاتی ھیں۔ اُس وقت جب قیادت کا خلا پیدا ھوجاتا ہے تو حقیقی انقلابی قوتیں آگے بڑہ کر قیادت سنبھال لیتی ھیں۔ کارکنوں کو یہ سمجھنے کی ضرورت ہے کہ ریاست کو جب یہ محسوس ھوتا ہے کہ قومی تحریک انقلاب کے مراحل مکمل کر کے فیصلہ کُن جنگ کی طرف بڑہ رھی ہے تب وہ اپنے پالتو لوگوں کو چھوڑ دیتا ہے کہ وہ قومی تحریک کے خلاف پروپیگنڈہ کر کے قومی کارکنوں کے ذھن خراب اور کنفیوز کریں۔ عین اُس وقت مُخلص، ایماندار اور بھادر کارکنوں کا قومی فریضہ بنتا ہے کہ ریاست کے چھوڑے ھوئے ایسے دلالوں کو رد کر کے انقلابی مُزاحمتی قوتوں کا ساتھ دیں اور اِن کے ھاتھ مضبوط کریں۔

مزاحمت: گوریلا جنگ کی موجودہ وقت میں علاقائی اور عالمی تناظر میں کِتنی اھمیت و افادیت ہے؟

سیداصغرشاہ: ھمارے بھت سے پڑھے لِکھے دوستوں کے ذھنوں میں گوریلا جنگ کے بارے میں بھت سے غلط اور بچگانہ تصورات ھیں۔ اِس لیے اس سوال کو نئے حالات میں نئے تقاضوں کے تحت سمجھنے کی ضرورت ہے۔ کسی بھی انقلاب کے لیے بُنیادی اور اھم کردار داخلی(اندرونی) تضاد طے کرتے ھیں۔ کیونکہ چُولھے میں پُھونکنے سے آگ نہیں جلتی ہے۔ آگ چُولھے میں موجود لکڑیوں کو لگتی ہے۔ جب چُولھے میں لکڑیاں ھی نہ ھوں تو آپ کتنا بھی پُھونکیے لیکن آگ نہیں جلے گی۔ خارجی(بیرونی) تضاد کا کردار باھر بیٹھ کر پُھونکنے والا ھوتا ہے۔ آگ جلانے میں اصل اور بُنیادی کردار داخلی تضاد کا ھوتا ہے۔ مطلب یہ کہ اُن لکڑیوں کا ھوتا ہے جو چُولھے کے اندر موجود ھوتی ھیں۔

جب ھم سندہ کے داخلی حالات پر نظر ڈالتے ھیں تو عوام نے ھر وقت انقلابی قوتوں کا بھرپور ساتھ دیا ہے۔ شھید بشیر خان قریشی نے سندہ مانگے آزادی کے بینر اور نعرے تلے دو دفعہ عوامی جلسہ اور مارچ کیا اور دونوں دفعہ لاکھوں کی تعداد میں لوگ شریک ھوئے۔ سندہ ایکشن کمیٹی نے بحریہ ٹاؤن کے خلاف احتجاجی مظاھرہ کیا، جس مظاھرے میں عوام کی کثیر تعداد نے اپنے خرچے پر شرکت کی۔ ماضی میں سندہ قومی اتحاد(SNA) کے پلیٹ فارم سے جلسے اور ھڑتالیں ھوں، کالاباغ ڈیم کے خلاف جدوجھد ھو، دُھرے بلدیاتی نظام کے خلاف عوامی ریفرنڈم ھو یا سائیں جی ایم سید کی سالگرہ اور برسی کے پروگرام ھوں عوام لاکھوں کی تعداد میں شریک ھوتا رھا ہے۔ عوام لاکھوں کی تعداد میں اُس وقت نکل آتا ہے جب داخلی تضاد میچوئر ھو چُکا ھو۔ اِس سے ظاھر ھوتا ہے کہ سندہ کے اندر قومی تضاد میچوئر ھو چکا ہے۔ بس ضرورت اِس بات کی ہے کہ لوگوں کو باھر آنے کے لیے بُلایا جائے اور مُنظم کیا جائے۔ اِس وقت قومی تحریک میں اگر کمی اور فُقدان ہے تو وہ ہے بے لوث، دیانتدار اور بھادر قیادت کا۔ لیکن بدقسمتی سے سندہ کا المیہ یہ ہے کہ انقلاب کی قیادت بُزدل، موقع پرست اور ریپنی ٹریٹ شدہ رد انقلاب قوتیں کر رھی ھیں۔ ایک ھوتے ھیں معروضی تضاد دوسرے ھوتے ھیں موضوعی تضاد۔ معروضی تضاد کو تو اِن قیادتوں نے اُلجھا دیا ہے۔ جبکہ موضوعی تضاد کو سندہ کے نام نھاد دانشور اُلجھا رہے ھیں۔ معروضی تضاد تو حالات میں خود پیدا ھوتے ھیں لیکن موضوعی تضاد کو اُبھارنے میں دانشور اھم کردار ادا کرتے ھیں۔ کیونکہ موضوعی تضاد کو بحث مباحثے کے ذریعے سماج میں لایا جاتا ہے۔ اِس وقت سندہ میں موضوعی تضاد جن دانشوروں کے ھاتھوں اور ذھنوں میں جَکڑا ھوا ہے اِن دانشوروں میں سے 80 فیصد دانشور ریاست کے حامی اور سندہ کی قومی آزادی کے مخالف ھیں۔ بلکہ سب سے بڑہ کر یہ ہے کہ یہ مُسلح جدوجھد کے بدترین دشمن ھیں۔ یھی وجہ ہے کہ وہ

ہمیشہ اِس بات کے مخالف ہیں کہ کوئی مُسلح جدوجہد کی بات کرنے والی تنظیم آکر انقلاب کی قیادت کرے۔ اِن کا سب سے بڑا دلیل یہ ہوتا ہے کہ دنیا صرف اسٹیک ہولڈرز سے بات کرتی ہے اور اِن کے نظر میں اسٹیک ہولڈرز وہ ہیں جو پارلیمنٹ میں بیٹھے ہوئے ہیں۔ اِن دانشوروں کو یہ بھی پتا ہوتا ہے کہ پارلیمنٹ میں کون بیٹھے ہیں۔ یہ حکومتی دانشور خود تسلیم کرتے ہیں کہ اِس پاکستانی ریاست میں انتخابی نتائج انجینئرڈ ہیں۔ یہاں الیکشن کے نتائج وہ ادارے خود بناتے ہیں جنھوں نے پاکستان کی پوری سیاست کو یرغمال بنا رکھا ہے۔ جس ریاست میں سیاست یرغمال ہو وہاں قوم کی تقدیر کا فیصلہ ایسے افراد کے ہاتھوں میں دیا گیا ہے جو پرائمری کے طالبِ علموں کی طرح پانی پینے کے لیے بھی ہاتھ بُلند کرکے اجازت لیتے ہیں۔ ان دانشوروں کو یہ بھی علم ہے کہ شیخ مجیب کے تجربے کے بعد پاکستان کے طاقتور فوجی اداروں نے طے کر لیا تھا کہ صاف و شفاف انتخابات کرانے ہی نہیں ہیں۔ جبکہ منعقد کئے بھی تو قوم پرستوں کو پارلیمنٹ میں آنے نہیں دیں گے۔ یہ سب علم ہونے کے بعد بھی یہ دانشور انقلاب کو اُلجھانے اور کارکنوں کے ذہنوں کو مُنتشر کرنے کے لیے زور و شور سے یہ پروپیگنڈہ کرتے رہتے ہیں کہ قوم پرستوں کو اپنی طاقت ثابت کرنے کے لیے پارلیمنٹ میں آنا چاہیے۔ کیونکہ دنیا صرف اسٹیک ہولڈرز سے بات کرتی ہے۔ دنیا صرف اسٹیک ہولڈرز سے بات کرتی ہے یہ پورا سچ نہیں ہے بلکہ آدھا سچ ہے۔ سچ یہ ہے کہ دنیا طاقتور سے بات کرتی ہے۔ دنیا جب طالبان سے بات کر سکتی ہے تو انقلابی قوتوں سے کیوں بات نہیں کر سکتی ہے؟ شرط یہ ہے کہ ہم خود کو طاقتور ثابت کریں۔ قومی کارکنوں کو ایک بات واضح طور پر سمجھنی چاہیے کہ پاکستان کے کرتا دھرتا حقیقی انقلابی قوتوں کو پارلیمنٹ میں کبھی بھی آنے نہیں دیں گے۔ اگر آنے دیں گے تو وہ بھی اپنے دلالوں کو آنے دیں گے۔ یہ دلال آپ کو قومی آزادی لے کر دیں یہ تو دور کی بات ہے لیکن عدم تشدد اور پرامن انقلاب کے نام پر آپ کو ریاست کے بنائے گئے مخصوص دائروں میں چلاتے رہیں گے۔ تب تک پنجاب ہمیں اقلیت میں تبدیل کرکے ختم کر دے گا۔ اس لیے ہم سندھیوں کے پاس زندہ رہنے کا ایک ہی راستہ ہے وہ ہے مُسلح انقلابی گوریلا جنگ۔ یہ درست ہے کہ مُسلح جنگ کی تیاری کرتے وقت ہمیں اتحادی مُلکوں اور قوتوں کی ضرورت ہوگی۔ کیونکہ جنگ کی تیاری کے لیے ہمیں ہتھیاروں اور جنگی تربیت کی ضرورت ہوگی۔ وہ مدد جو ہمارے اتحادی مُمالک اور قوتیں فراہم کر سکتے ہیں۔ اس وقت عالمی سطح پر کوئی ایسا قائم کردہ اتحاد یا بلاک موجود نہیں ہے جو انقلابی قوتوں کی مدد کرے پھر بھی ہمیں دُشمن کا دُشمن ، ہمارا دوست کے فارمولے اور طریقہ کار کو استعمال کرتے ہوئے اپنے اتحادی اور دوست خود تلاش کرنے اور بنانے ہوں گے۔ اگرچہ اِس وقت اپنے منشور ، پروگرام اور ایجنڈے کے تحت اتحادی یا دوست تلاش کرنا مشکل ضرور ہے لیکن ناممکن نہیں ہے۔ لہٰذا ایک انقلابی تنظیم کے طور پر ایس آر اے اپنے اتحادیوں اور دوستوں کی تلاش جاری رکھے ہوئے ہے۔ لیکن اگر ہمیں اتحادی نہیں ملتے تو پھر بھی ہمیں اپنے وطن کی آزادی کے لیے جنگ ہر قیمت پر لڑنی ہوگی اور اپنے بنیادوں پر جنگ کی تیاری کرنی ہوگی۔ جیسے مشرقی تیمور والوں نے کی اور جیسے ہمارے براد ر بلوچ کر رہے ہیں۔ ایسے ہی ہم سندھیوں کو بھی انقلابی جنگ کی تیاری کرنی ہوگی۔ جنگ ہماری خواہش نہیں ہے بلکہ ہمارے مادرِ وطن پر زبردستی مُسلط کی گئی ہے۔ لہٰذا ہمیں پنجاب سامراج کو شکست دینے کے لئے بندوق اُٹھانی ہوگی۔ اس کے علاوہ ہم سندھیوں کے پاس اور کوئی حل نہیں ہے۔

مزاحمت: سندھ کے کِسان ، مزدور اور طالبِ علموں کی سندھ کی مزاحمتی جنگ میں کیا اہمیت ہے؟

سیداصغرشاہ: سائنس ہویا انقلاب ہو، اِن کے اُصول، قاعدے، قانون اور فارمولے طے ہوتے ہیں۔ مثال کے طور پر جب پانی کا فارمولا H_2O ہے تو وہ ہی رہے گا، تبدیل نہیں ہو گا۔ دنیا کا کوئی بھی سائنسدان دنیا کی کِسی بھی لیبارٹری میں جب پانی تیار کرے گا تو آکسیجن اور ھائیڈروجن کے ایٹم کا اِمتزاج کرے گا۔ کوئی بھی سائنسدان نائٹروجن اور ھائیڈروجن کے ایٹم مِلا کر پانی تیار نہیں کر سکتا ہے۔ اِسی طرح انقلاب کے بھی طے شدہ اُصول، قاعدے، قانون اور فارمولے ہوتے ہیں۔ قومی آزادی کا انقلاب صرف سندھ میں نہیں آ رہا ہے بلکہ دنیا کے کئی ممالک میں آیا ہے اور مُستقبل میں بھی آئے گا۔ اِس لیے طالبِ علموں، کسانوں اور مزدوروں نے دنیا کے اندر قومی انقلابوں میں جو کردار ادا کیا ہے وہ ھی کردار سندھ میں بھی ادا کریں گے۔ طالبِ علم ہویا سماج کا پڑھالِکھا حصہ ہووہ کسی بھی انقلاب کی مُحرّک قوت کے طور پر کردار ادا کرتا رہا ہے۔ مُحرّک قوت سے مُراد ہے، تَحرکُ دینے والی قوت۔ اِس لیے تحریک کو جنم ھی مُحرّک قوت دیتی ہے۔ جب مُحرّک قوت نہ ھو تو تحریک جنم ھی نہیں لے سکتی ہے۔ دوسرے لفظوں میں ہم کہہ سکتے ہیں کہ طالبِ علم اور پڑھے لِکھے حصے کے بغیر کوئی بھی تحریک اُبھر نہیں سکتی ہے۔ طالبِ علم اور پڑھا لِکھا حصہ جن میں ڈاکٹر، پروفیسر، وکیل، چھوٹے تاجر اور نوکری پیشہ افراد شامل ہیں اِن سب کے اِمتزاج کو متوسط طبقہ(مِڈل کلاس) کہا جاتا ہے اور یہی متوسط طبقہ(مِڈل کلاس) کسی بھی تحریک کی جان ہوتا ہے۔ اِس لیے تحریک کی قیادت بھی یہی متوسط طبقہ(مِڈل کلاس) سنبھالتا ہے۔ یہ درست ہے کہ متوسط طبقہ(مڈل کلاس) تحریک کی جان ہوتا ہے لیکن کسان اور مزدور دو ایسے حصے ہیں جو بھی انقلاب کی جان ہوتے ہیں۔ کیونکہ کِسان اور مزدور عوام ہیں اور عوام کی شرکت کے بغیر کوئی بھی انقلاب نہیں آ سکتا ہے۔ تحریک کِتنی بھی مضبوط ہو، کِتنی بھی جاندار ہو لیکن جب عوام تحریک کے ساتھ نہ ہو، اُس کی حمایت نہ کریں تو وہ تحریک انقلاب پیدا نہیں کر سکتی ہے۔ اس لیے کہا جاتا ہے کہ عوام انقلاب کی اصل اور فیصلہ کُن قوت ہوتی ہے۔ انقلاب عوام لاتے ہیں، نہ اتحادی قوتیں لاتی ہیں اور نہ ھی تنہا طالبِ علم، ڈاکٹر، پروفیسر یا وکیل لاتے ہیں۔ لیکن اِن سب قوتوں کو آپس میں مل کر انقلاب کے لیے اپنا کردار ادا کرنا پڑتا ہے۔ اس لیے حقیقی انقلابی پارٹی ھو یا مُزاحمتی تنظیم ھو اِن سب قوتوں (طالبِ علموں، کسانوں اور مزدوروں) کو اپنے ساتھ مِلا کر چلتی ہے اور قومی آزادی کا انقلاب برپا کرتی ہے۔

مزاحمت: مظلوم اقوام کی جنگ کو ریاست اور بعض جماعتیں پراکسی وار کہتے ہیں۔ آپ اِس بارے میں کیا کہتے ہیں؟

سیداصغرشاہ: مظلوم قوموں کی حقیقی انقلابی جنگ اپنے سماج اور عوام کے اندر سے پیدا ھوتی ہے اور اپنے ھی حالات سے ارتقا کر کے پراوان چڑھتی ہے۔ انقلابی قوتیں کِسی کی بھی پراکسی ھو کر نہیں چلتی ہیں۔ اُن کے پاس اپنا ایک منشور ھوتا ہے، اپنا ایک پروگرام ھوتا ہے اور اپنا ایک ایجنڈا ھوتا ہے۔ انقلابی قوتیں جِتنی بھی سیاسی، سُفارتی اور اخلاقی حمایت اور مدد حاصل کرتی ہیں، اپنے منشور، پروگرام اور ایجنڈے کے تحت حاصل کرتی ہیں۔ ایک انقلابی اور ایک پراکسی میں یہ تفاوت ھوتا ہے کہ پراکسی باھر کی قوتوں کا نمائندہ ھوتا ہے اور انقلابی اپنے عوام کا نمائندہ ھوتا ہے۔ پراکسی دوسروں کا ایجنٹ اور گُماشتا ھو کر اُن کے پروگرام اور ایجنڈے پر چلتا ہے جبکہ انقلابی اپنے منشور، پروگرام اور ایجنڈے کی پیروی کرتا ہے۔ مظلوم اقوام کی انقلابی جنگ کو پراکسی وار کہنے کی اصطلاح اور فارمولا کافی پُرانا ہے۔ جو ھر دور میں استعمال ھوا ہے اور اب بھی ریاست اور اُس کی دلال جماعتیں زور و شور سے استعمال کر رھی ہیں۔ جب انقلابی تنظیموں پر ایجنسیاں پراکسی ھونے کا لیبل لگاتی ہیں تو اِن تنظیموں کو بدنام

کرنے کے لیے پروپیگنڈہ شعبے کو بھی مُتحرک کیا جاتا ہے تاکہ اُن تنظیموں کے خلاف غلیظ ترین پروپیگنڈہ شروع کرائی جا سکے۔ اُن تنظیموں پر نہ صرف غیر ملکی ایجنٹ ہونے کا الزام لگایا جاتا ہے بلکہ یہ بھی پروپیگنڈہ کیا جاتا ہے کہ یہ تنظیمیں باھر بیٹھے طاقتوں کی پراکسی اور اُنھی کے اشارے پر کام کرتی ھیں۔ یہ تمام غلیظ پروپیگنڈہ کرنے کے لئے ریاست نہ صرف اپنی میڈیا کے تمام ذرائع استعمال کرتی ہے بلکہ ایسی تنظیموں کو بھی استعمال کیا جاتا ہے جنھیں خاص طور پر اِس کام کے لیے تیار کیا جاتا ہے۔ ایسی تنظیمیں بظاھر خود کو قوم پرست، ترقی پسند اور انقلابی کِہتی ھیں لیکن اصل میں ریاست کی سھولت کار ھوتی ھیں۔ ریاست سے مراعات لینے والی ایسی تنظیموں کا کام ھی یہی ھوتا ہے کہ انقلاب کا نام لے کر انقلاب کی راہ میں رکاوٹیں کھڑی کریں اور حقیقی انقلابی قوتوں کا راستہ روکیں۔ جب ریاست حقیقی انقلابی قوتوں کے خلاف پروپیگنڈے شروع کرتی ہے تو ایسی پالتو تنظیموں کو آگے کیا جاتا ہے۔ اُس وقت جب ریاست کی پالتو تنظیمیں پروپیگنڈے میں مصروف ھوتی ھیں تو ریاست اپنے مراعات یافتہ دانشوروں کو بھی آگے لاتی ہے۔ جو بظاھر تو سماج کو سُدھارنے والے اور عوام دوست کِھلاتے ھیں لیکن پسِ پردہ ریاست سے مراعات لیتے ھیں۔ اِن کا طرزِ زندگی بڑی شان و شوکت والا ھوتا ہے۔ یہ دانشور سرکاری تقریبات میں بھی جاتے ھیں، سرکاری اھلکاروں کے ساتھ تعلقات بھی رکھتے ھیں اور دکھاوے کے لیے غریبوں، عورتوں اور انسانی حقوق کی باتیں بھی کرتے ھیں۔ یہ دانشور میدان میں آنے کے بعد سب سے پھلے اِن پالتو تنظیموں کے موقف کی حمایت کرتے ھیں اور تصدیق کرتے ھیں کہ یہ انقلابی جنگ نھیں بلکہ پراکسی وار ہے۔ ایسے دانشور دلیل یہ دیتے ھیں کہ آج کا دور مُسلح جنگ کا دور نھیں ہے۔ جو مُسلح جنگ کی بات کرتے ھیں وہ خون خرابہ چاھتے ھیں، بے گناہ افراد کو گرفتار کروا کر مروائے گے۔ اِس لیے اُن کے ھر عمل کی مخالفت کرنی چاھیے۔ اِن دانشوروں کا دعوی ھوتا ہے کہ مُسلح انقلابوں کا دور گُزر چُکا ہے اب عالمی صورتحال تبدیل ھو چُکی ہے۔ دنیا گلوبل ولیج بن چُکی ہے اِس لیے مُسلح جنگ کے بجائے عالمی رائے عامہ کو اپنے حق میں تبدیل کرکے انقلاب لایا جا سکتا ہے۔

ایسے عطائی دانشور جو ریاست کی طرف سے ملنے والی اسائنمنٹ پر کام کرتے ھیں، ویسے تو پوری دنیا اپنی مُٹھی میں کئے ھوتے ھیں لیکن بالکل سادی بات سمجھنے سے قاصر ھوتے ھیں کہ واقعی دنیا گلوبل ولیج ھوگی، ضرور ھوگی لیکن ھمارے مسائل دوسرے حل نھیں کریں گے۔ درد ھمارے سر میں ہے تو گولی بھی ھمیں کھانی پڑے گی۔ دنیا کے لوگ ھمارے بدلے گولی نھیں کھائیں گے۔ ریاست کی طرف سے ایسے دانشور اور پالتو تنظیمیں آپ کو انقلاب کی سائنس نھیں سمجھاتے بلکہ آپ کو ردِ انقلاب کے طرف لے جاتے ھیں۔ سائنس وہ ھوتی ہے جو خود کو حالات میں ثابت کرتی ہے۔ یہ وہ لوگ ھیں جو ریاست کی دلالی کرتے ھیں اور آپ کے ذھنوں کو بِگاڑتے ھیں۔ یہ وھی لوگ ھیں جو انقلابی قوتوں کو پراکسی کھہ کر کیڈرز اور عوام کو اُلجھاتے اور کنفیوز کرتے ھیں۔ پراکسی ھونے کا الزام صرف چند اِنتہائی گھٹیا اور بے ضمیر لوگ ھی لگا سکتے ھیں۔ جو پالتو تنظیمیں اور دانشور، سندہ کی محبِ وطن انقلابی قوتوں پر پراکسی ھونے کا الزام لگاتے ھیں وہ دراصل خود پنڈی اور اسلام آباد کے پراکسی اور دلال ھیں۔

مزاحمت: ایس آر اے بلوچ آزادی پسند تنظیموں کے اتحاد براس کا بھی اتحادی ہے۔ اِس اتحاد کا سندہ اور بلوچستان کی مجموعی قومی مزاحمت پر کیا اثرات مُرتب ھونگے؟

سیداصغرشاہ: تُمھارا دوست کون ہے اور دشمن کون ہے، قومی آزادی کی جنگ میں اِس نُقطے کی زیادہ اھمیت ھوتی ہے۔ دنیا کے تمام انقلابی قوتوں نے مُشترکہ دشمن کے خلاف مُتحدہ محاذ یا مُتحدہ

اتحاد تشکیل دے کر اپنی مُزاحمتی جنگ جاری رکھی اور کامیابی حاصل کی ہے۔ ایس آر اے نے بھی ایک ذمہ دار تنظیم کی حیثیت سے اِس نُقطے کو آگے رکھتے ہوئے 26 جولائی 2020ء میں بلوچ آزادی پسند تنظیموں بی ایل اے، بی ایل ایف، بی آر اے اور بی آر جی کے اتحاد براس کے ساتھ اتحاد کیا۔ یہ اتحاد یقیناً جتنا ہم دونوں قوموں کے لئے اُتساہ اور خوشی کا سبب بنا ہے وہاں ہمارے مُشترکہ دشمن پنجاب کے لیے بھی پریشانی اور تکلیف کا باعث بنا ہے۔ اِس کے علاوہ پوری دنیا میں بھی ایک اچھا پیغام اور تاثر گیا ہے۔ ویسے تو جغرافیائی ساتھ ہونے کے سبب ہم سندھیوں کا صدیوں سے بلوچوں کے ساتھ تاریخی ، سیاسی ، تہذیبی اور ثقافتی رشتہ ناتہ رہا ہے لیکن موجودہ وقت میں قومی آزادی ایک ایسا مُشترکہ نصب العین ہے جو نہ صرف دونوں برادر اقوام کو آپس میں اور بھی یکجا کرے گا بلکہ اِس خطے کے اندر اور عالمی سطح پر بھی اُس کے دیرپا اثرات اور نتائج برآمد ہونگے۔ سندھ اور بلوچستان اپنی جغرافیائی ، جیو پولیٹیکل لوکیشن اور بدین سے لیکر گوادر تک اپنی وسیع و عریض سمندری پٹی کی وجہ سے شروع سے ہی ظالم جابر وحشی اور قبضہ گیر قوموں کی لالچ ، حوس اور حملوں کا شکار ہوتے رہے ہیں۔ آج وہی کردار اپنی پوری فوجی طاقت ، دھشت اور وحشت کے ساتھ پنجاب سامراج ادا کر رہا ہے۔ جو چائنا کے ساتھ مُشترکہ سی پیک منصوبے کے نام پر ہم دونوں مظلوم اقوام کی جغرافیہ ، سمندری پٹی اور جزائر، توانائی کے وسائل اور ذرائع اور ذراعت پر ھمیشہ اور مُستقبل قبضہ کرنا چاھتے ہیں۔

بحیثیت ایک ذمہ دار تنظیم اور اتحاد کے ہم پوری صورتحال پر گھری نظر رکھے ہوئے ہیں اور حکمت عملی بھی موجود ہے۔ سامراجی اور قبضہ گیر طاقتیں ھمیشہ بندوق اور طاقت کی زبان سمجھتے ہیں۔ ہماری مُشترکہ کوشش ہے کہ اپنی پوری طاقت اور قوت کو یکجا کر کے ایک تو اپنے اپنے علاقوں میں کاروائیوں کو تیز کریں اور دوسرا یہ کہ مُشترکہ حکمت عملی تشکیل دے کر مُشترکہ اھداف کو نشانہ بنائیں۔ تاکہ سامراجی قبضے کو ختم کر سکیں اور اپنے تاریخی وطنوں کو آزاد کر سکیں۔

مزاحمت: علاقائی اور عالمی صورتحال کو آپ کیسے دیکھتے ہیں؟

سیداصغرشاہ: دنیا بھر میں رونما ہونے والے واقعات اور تبدیلیاں پوری دنیا کی طرح سندھ کو بھی متاثر کرتی رھی ہیں اور مستقبل میں بھی کرتی رھیں گی۔ کیونکہ سندھ اپنی جیو پولیٹیکل اور اسٹریٹیجک پوزیشن ، لوکیشن اور سمندری گزرگاہ کی وجہ سے جنوبی ایشیا کے اس خطے میں ایک خاص اھمیت کا حامل رہا ہے۔ دنیا جو پہلے دو بلاکوں سرمایہ دارانہ اور کمیونسٹ میں تقسیم تھی ، سرد جنگ کے خاتمے اور سویت یونین کے انھدام کے بعد یونی پولر ریک

قطبی) ہوگئی۔ جس کی قیادت امریکہ اپنے دیگر مغربی اتحادیوں کے ساتھ مل کر کر رہا تھا۔ امریکہ نے پوری دنیا پر اپنا تسلط اور اجارہ داری قائم رکھنے کے لیے دنیا کو نیو ورلڈ آرڈر دیا۔ لیکن اس دوران چین جیسی دیو ھیکل طاقت اور القاعدہ جیسی مذہبی اِنتہا پسند تنظیم بھی ابھر کر سامنے آئے۔ جن کا عروج امریکہ اور اس کے نیو ورلڈ آرڈر کے لیے ایک بڑا چیلنج تھا۔ ورلڈ ٹریڈ سینٹر پر القاعدہ کے حملے، عراق اور افغانستان میں امریکی حملے اور افغانستان میں 20 سالہ امریکی موجودگی اور اس کے انخلاء کے دوران چین نے اپنی تمام تر سیاسی، اقتصادی، تکنیکی اور فوجی طاقت کو یکجا اور متحرک کر کے ایک عالمی پاور اور قوت کی صورت میں ابھر کر سامنے آیا ہے۔ جو اپنے اقتصادی منصوبوں اور سفارت کاری کے ذریعے دنیا کو ایک نیا ورلڈ آرڈر دینے کی پوزیشن میں ہے۔ ظاہر ہے کہ چین کا اس مقام پر پہنچنا امریکہ اور مغرب کے ممالک کے لیے ایک بڑا چیلنج بن گیا ہے۔ گزشتہ پندرہ برسوں سے عالمی سیاست کی دو اہم ترین طاقتوں امریکہ اور چین کے درمیان ایک نئی سرد جنگ جاری ہے۔ جس جنگ نے پوری دنیا کو ھلا کر رکھ دیا ہے۔ دنیا کے کئی ممالک میں یہ تاثر پایا جاتا ہے کہ چین امریکہ کے نیو ورلڈ آرڈر کے مقابلے میں سیاسی، اقتصادی، تکنیکی، فوجی اور سفارتی بنیادوں پر اپنا متبادل ورلڈ آرڈر دے کر دنیا کو اپنے ماتحت چلانے کی طرف بڑھ رہا ہے۔ اس صورتحال کے پیش نظر جہاں ایک طرف امریکہ انڈو پیسفک ریجن میں QUAD اور AUKUS جیسے اتحاد بنا کر چین کے راستے روکنے کی کوشش کر رہا ہے وہیں دوسری طرف چین، روس اور شمالی کوریا کے ساتھ نئے اتحاد بنا کر آگے بڑھ رہا ہے۔ بلکہ حال ھی میں چین دو تلخ حریف ممالک ایران اور سعودی عرب کو اکٹھا کر کے مشرق وسطی میں ایک نئے اتحاد کی بنیاد رکھنے کی کوششیں کر رہا ہے۔ ایسا لگتا ہے کہ دنیا تیزی سے ایک بار پھر بلاک سیاست میں داخل ھونے کی طرف بڑھ رہی ہے۔ ایشیا کا خطہ جو دنیا میں اپنی ایک خاص اہمیت رکھتا آیا ہے۔ جہاں چین، بھارت اور جاپان جیسے طاقتور ممالک موجود ھیں۔ ایسا محسوس ھو رہا ہے کہ جنوبی ایشیا کا یہ خطہ اور بحیرہ جنوبی چین میدان جنگ بننے جا رہے ھیں۔ کیونکہ امریکہ کی جانب سے یوکرین کی جنگ میں روس کو انگیج کرنے اور مشرق وسطی کے عرب ممالک کو اپنا اتحادی یا غیر جانبدار بنانے کے بعد امریکہ کی ساری توجہ جنوبی ایشیا کے اس خطے پر ہے۔ جنوبی ایشیا کے اس خطے میں دو اہم ملک چین اور بھارت ھیں۔ دونوں ملکوں کے درمیان ویسے تو تجارت اور درآمد و برآمد کسی حد تک ھوتی رھی ہے لیکن دونوں ملکوں کے درمیان سرحدی مسئلے اور دیگر معاملات پر دشمنی اور تناؤ برسوں سے جاری ہے۔ چین کا OBOR منصوبہ ھو یا بحیرہ جنوبی چین میں اجارہ داری کا معاملہ ھو، جہاں امریکہ اور دیگر یورپی ممالک کے لیے بڑے چیلنجز کا باعث ھیں وہاں بھارت کے لیے بھی دردسر بنتے رہے ھیں۔ یہی وجہ ہے کہ حال ھی میں 10 ستمبر 2023 کو ھونے والے G-20 اجلاس میں ھندوستان اور سعودی عرب نے امریکہ اور یورپی ممالک کی رضا مندی سے ایک نیا پراجیکٹ انڈیا۔مڈل ایسٹ۔یورپ اکنامک کوریڈور پیش کیا ہے۔ جو انڈیا، مشرق وسطی اور یورپ کو سمندر، روڈ اور ریلوے لائن کے ذریعے منسلک کرے گا۔ ظاھر ہے کہ جس طرح یہ راھداری انڈیا اور اس کے اتحادیوں کے لیے جتنی بڑی حاصلات اور کامیابیوں کا سبب بنے گی اتنا ھی چین کے لیے بھی تشویش اور چیلنج کا باعث بنے گی۔ لازمی چین اس پورے معاملے پر خاموش نہیں رہے گا اور اس راھداری کو ناکام بنانے کے لیے جوابی حکمت عملی اور منصوبہ بندی ضرور کرے گا۔ جس سے محسوس ھو رہا ہے کہ اس خطے کے اندر ایک نئی سیاسی، اقتصادی، تکنیکی اور عسکری کشمکش اور کشیدگی جنم لے گی۔ موجودہ تمام واقعات اور مفادات کے ٹکراؤ سے ظاھر ھوتا ہے کہ پاکستان جو جنوبی ایشیا کے اس خطے میں واچ ڈاگ کا کردار ادا کرتا رہا ہے اور جو پہلے سے

ھی مظلوم اقوام کا قبرستان بنا ہوا ہے اس پر بھی اس کے بہت خطرناک اثرات مرتب ہوں گے۔ پاکستان کو ایک طرف اپنی ناکام داخلی اور خارجی پالیسیوں کی وجہ سے سیکورٹی کے سنگین مسائل کا سامنا ہے تو دوسری طرف سیاسی ، معاشی اور عدالتی بحرانوں نے اس ملک کی بنیادیں ھلا کر رکھ دی ھیں۔ لیکن اس سب کے باوجود پاکستانی ریاست اپنی دوغلی پالیسیوں اور مذھبی انتھا پسندانہ حرکتوں اور سازشوں سے باز نہیں آتی۔ افغانستان ھویا ایران، پاکستان بالواسطہ یا بلاواسطہ اپنے ایجنٹوں کے ذریعے مداخلت، بغاوت اور فتنہ بازی کو جاری رکھتا آیا ہے اور کشمیر سے دھلی تک فتح کرنے کے احمقانہ خواب دیکھتا رھتا ہے۔ یہ پاکستانی ریاست کی اپنی ناکام اور ناقص پالیسیاں ھی ھیں جن کی وجہ سے پورا ملک بالخصوص سندہ اور بلوچستان جل رھا ہے۔ سندہ میں بڑے پیمانے پر منظم منصوبہ بندی کے تحت قبضے اور جبر کو تیز کر دیا گیا ہے اور آزادی پسند نوجوانوں کی جبری گمشدگیوں اور شھادتوں کا سلسلہ تیز کر دیا گیا ہے۔

غلام قوموں میں سیاست طاقت کا نام ھوتا ہے۔ جو طاقتور اور قابل ھوتا ہے وہ ھی اپنی قومی آزادی کے مقصد کو حاصل کر سکتا ہے اور جو کمزور اور نااھل ھوتا ہے دنیا اسے کچل کر ختم کر دیتی ہے۔ اس لیے ھم سندھیوں کو مزاحمت کا راستہ اختیار کر کے آگے بڑھنا ھوگا۔ تب ھی اس خطے میں اپنے وطن اور طاقت کو قائم رکھ سکتے ھیں۔

مزاحمت: آخر میں آپ سندھی قوم اور نوجوانوں کو کیا پیغام دینا چاھیں گے؟

سید اصغر شاہ: سندہ باسیو اور میرے نوجوان ساتھیو۔ آج کا دور سائنس، ٹیکنالوجی اور جدید عُلوم کا دور ہے۔ بھلے آپ اُن جدید عُلوم سے روشناس ھوں اور اپنی زندگیوں میں کامیابیاں اور کامرانیاں حاصل کریں۔ لیکن یہ بھی یاد رکھیں کہ آپ کی زندگیاں، علم ، عقل ، شعور اور صلاحیتیں آپ کے پاس اپنے وطن اور قوم کی امانتیں ھیں۔ جب وطن ہے تو ھم ھیں اور جب وطن ھاتھوں سے نِکل گیا تو ھم کُچھ بھی نہیں ھیں۔ شاہ بھٹائی نے جب ماروئی، عمر بادشاہ کے قید میں تھی تو اپنے شعر کے ذریعے کِتنی نہ بھترین بات کَھی تھی کہ؛

سُونهَن وِچائِرَ سومرا ، مَيرو مُنهن ٿِيوم

وَڃڻ تِتِ پَيوم ، جِتِ هَلَڻ ناهِ حُسن رِيءَ.

(ترجمہ: اے بادشاہ میں تمھارے قید و بند(غلامی) کی وجہ سے اپنا حُسن(آزادی) گنوا چُکی ھوں۔ مُجھے لوٹ کر وھاں جانا ہے جھاں حُسن(آزادی) کے بغیر چلا نہیں جاتا)۔

اِس لیے ھمیں اپنے وطن اور قوم کے سامنے جوابدہ اور ذمہ دار ھو کر ھر حال میں اپنے حصے کا بھرپور کردار ادا کرنا ہے۔ تاریخ میں سندھی قوم پھلی اور آخری قوم نہیں ہے جو قومی غلامی کی اِس بدترین صورتحال سے دوچار ہے۔ ماضی میں ایشیا ، افریقہ اور لاطینی امریکہ میں بھی قومیں غلام ھوئی ھیں۔ لیکن اُنھوں نے اپنی حکمت، دانائی، ھمت، جُرات، بھادری اور لامتناھی قربانیوں سے اپنی آزادیاں حاصل کی ھیں اور آج وہ آزاد اور خوشحال زندگیاں بسر کر رہے ھیں۔

یقیناً ھم بھی آزاد ھوں گے۔ لیکن شرط یہ ہے کہ ھم اپنے مضبوط جذبے، ارادے اور حوصلے کے ساتہ اپنے وطن، قومی آزادی کے فِکر اور مُزاحمت کے ساتہ کندھے سے کندھا مِلا کر کھڑے ھو جائیں۔

ایس آر اے آپ کی اپنی تنظیم ہے اور آپ میں سے ھی ہے۔ اِس میں زیادہ سے زیادہ شامل ھو کر اُسے مزید مضبوط اور منظم بنائیں اور مُزاحمتی جنگ کو تیز کرتے ھوئے اپنی قومی آزادی کے حصول کو یقینی بنائیں۔ تاکہ دنیا کی دیگر اقوام کی طرح ھم بھی ایک آزاد، خود مختار، خوشحال، باوقار اور شاندار طریقے سے رہ سکے۔

”ڪانهي ڪا تاريخ ۾ ويڙهه سوا ٻي واهه“

ڪامريڊ حيدر بخش

نيوٽن جي عام مشهور ”عمل جي رد عمل“ واري قانون وانگر حاڪمن جو جبر ۽ انهن جا غلامن ڏانهن روئيا ئي طئي ڪندا آهن ته مظلوم ڪي پنهنجي وطن ۽ قوم جي آزاديءَ لاءِ ڪهڙو رستو چونڊڻ گهرجي. حڪمت عملي جو سوال انتهائي گهرو ۽ ڌيان طلب آهي پر ڪنهن به صورت ۾ اهو طئي يا رد نه ٿو ڪري سگهجي ته مظلوم طرفان ڪرڻ وارو هوندو آهي ۽ ٻيو وڙهي، مزاحمت ڪري، دشمن تي پنهنجي قوت ۽ حڪمت عملي آهر ننڍا وڏا حملا ڪري، ان ڪي بي چين يا بيزار ڪري آزادي ونڻ وارو هوندو آهي. هنن ٻنهي خيالن جي ماڻهن جا مختلف وقتن ۾ هڪٻئي ڪي رد ڪرڻ لاءِ مختلف دليل ۽ تبصرا تاريخ جو اهم رڪارڊ آهن. هڪڙن جو خيال آهي ته عدم تشدد بزدلي ۽ حقيقت

> ”جيئن برطانوي سرڪار طرفان جليانوالا باغ واقعو برصغير جي ماڻهن لاءِ فيصلاڪن موقعو هو، ۽ ان وقت انهن ڪي پنهنجي جدوجهد جي طرز ۽ رستي جي چونڊ ڪرڻي هئي ايئن ئي پاڪستاني فوج طرفان بنگلاديش ۾ ڪيل نسل ڪشي کان هزارين سنڌي ۽ بلوچن جي گمشدگين، چچريل لاشن کان ويندي فوجين طرفان روز لتجندڙ معاشي وسيلن، زمينن ۽ درياهه تي قبضي تي اسان سنڌي ۽ بلوچ مظلوم قومن ڪي سوچي اهو فيصلو ڪرڻو پوندو ته ڇا اهڙي وحشي فوج تي اسان جي احتجاجن ۽ مظاهرن، نعري بازيءَ جو اثر پوندو؟ يا هڪ منظم ۽ وطن پرستيءَ جي جذبي سان ڀرپور هٿياربند ويڙهه سان اهڙي وحشي دُشمن ڪي مات ڏئي سگهجي ٿي؟“

پنهنجي آزاديءَ لاءِ ٿيندڙ جدوجهد، ڪهڙي طرز جي هجڻ گهرجي بغير ان مٿان قابض قوت جي طريقه واردات جو تجزيو ۽ مشاهدو ڪرڻ جي.

دنيا جي اڪثر انقلابن ۾ عدم تشدد (اهنسا) ۽ تشدد (هنسا) يا مزاحمت جو بحث عام هوندو آهي، هڪڙو خيال پُرامن تي انقلاب آڻڻ ۽ انقلاب لاءِ جدوجهد جو انڪار آهي جڏهن ته هٿياربند ويڙهه ئي مطلق سچ ۽ سامراج سان وڙهڻ جو پهريون ۽ آخري طريقو آهي. ساڳئي وقت عدم تشدد جا حامي هٿياربند ويڙهه ڪي انساني وسيلن (Human Resources)جو ڌيان، دشمن ڪي پنهنجي مٿان وڌيڪ ظلم، ڏاڍ ڪرڻ جو موقعو ڏيڻ ۽ دنيا آڏو پنهنجي

مقصد جي سياسي جواز کي نقصان ڏيڻ سمجهندا آهن، اهڙو ئي ڪجھ ليکڪ چارلس ڪنگ پنهنجي ڪتاب Ending Civil Wars ۾ هن طرح لکيو آهي:

"For example, referring to the conflict as a rebellion or insurgency often removes the political legitimacy of the faction vying for more autonomy and buttresses the incumbent government..."

ترجمو: "مثال جي طور تي (اُن) تضاد کي بغاوت (هٿياربند) يا شورش جو نالو ڏيڻ اڪثر ان ڌڙي جي سياسي جواز کي ختم ڪري ڇڏيندو آهي جيڪو وڌيڪ خودمختياري (آزادي) لاء جدوجهد ڪري ٿو ۽ ان حڪومت کي دٻائي ٿو"...

برصغير مٿان انگريز قبضي دوران جتي عدم تشدد جي بنياد تي تحريڪون هليون اُتي ئي تشدد کي بنيادي نقطو ۽ آخري حل سمجهندڙ ڪرانتيڪارين (انقلابين) به پنهنجو اهم ڪردار ادا ڪيو. انهن تحريڪن مان ڪن ڪامياب تحريڪن جي باري ۾ ڳالهائي سگهجي ٿو مثال طور "باردولي ستيه گره" يا باردولي تحريڪ، جنهن هيٺ گجرات جي هزارين هارين حڪومت کي ٽئڪس ڏيڻ کان انڪار ڪيو ۽ سول نافرماني ڪئي، هن تحريڪ جي اڳواڻي سردار ولڀ ڀائي پٽيل ڪئي. هيء ئي اها تحريڪ هئي جنهن جي ڪاميابيء ڪانپوء ولڀ ڀائي پٽيل کي سردار جو لقب مليو ۽ اهم ڳالھ تہ اهو لقب گجرات جي عورتن ڏنو. هن مختصر جائزي مان معلوم ٿئي ٿو تہ اها "پُرامن تحريڪ" ڪيتري حد تائين عوامي پزيرائي حاصل ڪري چڪي هُئي.

هن ئي تحريڪ جي اثر ڪانپوء گانڌي جي 24 ڏينهن جي "ڊانڊي مارچ" شروع ڪئي، جنهن جي شروع ۾ گانڌي جي سان فقط 78 ماڻهو گڏ هئا پر اڳتي هلي هيء "پُرامن تحريڪ" سموري هندستان تائين پکڙجي وئي، هن سلسلي ۾ "خدائي خدمتگار تحريڪ" جو ذڪر پڻ اهم آهي، هيء تحريڪ بہ عدم تشدد جي بنياد تي هئي يا ايئن ڪٿي چئجي تہ هڪ پُر امن تحريڪ هئي، جنهن جي شروعات "تعليمي ۽ سماجي سڌارن" جي طرز تي ٿي جنهن جو روح روان خان عبدالغفار خان هو جنهن کي "سرحدي گانڌي" پڻ چوندا آهن. ان تحريڪ جي اڳواڻ جي حيثيت ۾ خان عبدالغفار خان پنهنجي رضاڪارن (ڪارڪنن) کي چوندو هو تہ "آئون اوهان کي هڪ اهڙو هٿيار ٿو ڏيان جنهن جي سامهون پوليس ۽ آرمي بہ نہ بيهي سگهندا، هيءُ پيغمبر (صلعم) جو هٿيار آهي. اهو هٿيار صبر ۽ صداقت آهي، جنهن جو مقابلو دنيا جي ڪا بہ طاقت نہ ڪري سگهندي". هن تحريڪ جا مقصد پڻ سياسي هئا. مٿي ڄاڻايل تحريڪن سميت اهڙيون ٻيون ڪيتريون ئي ننڍيون وڏيون تحريڪون سموري ننڍي کنڊ ۾ جاري هيون تہ ساڳئي ئي وقت ننڍي کنڊ ۾ "هٿياربند ويڙهہ" يا "مزاحمت" وسيلي آزادي وٺڻ جي ڪوشش ڪندڙ تنظيمون پڻ سرگرم هيون. هڪ ئي خطي ۾، ساڳئي ئي مقصد حاصل ڪرڻ جي لاء هي تحريڪون هم وقت سرگرم هيون جيئن باردولي تحريڪ 1928ع ۾ شروع ٿي، ڊانڊي مارچ جو سال 1930ع آهي ۽ خدائي خدمتگار تحريڪ پڻ 1929ع ڌاري شروع ڪئي وئي.

" لال بال پال " هي اصطلاح " پنجاب جي لالا لجپت راء "،" ممبئي جي بال گنگاڌر تلڪ " ۽ "بنگال جي بپن چندرا پال" جي لاء استعمال ٿيندو هو، جن جي لاء چيو ٿو وڃي تہ انهن نندي ڪنڊ جي سياسي ڊسڪورس کي ئي تبديل ڪري ڇڏيو هو.

ايئن تہ نندي ڪنڊ ۾ هٿياربند مزاحمت جا ڪيترائي ننڍا وڏا واقعا ۽ ڪوششون تاريخ جو حصو آهن پر هتي معاملي کي سمجهڻ جي لاء ڪجھ اهم تنظيمن جو ذڪر ڪندا ٿا هلون. پهرئين ذڪر ڪريون ٿا چندر شيکر آزاد ۽ ڀڳت سنگھ جي هندستان ريپبلڪ اسوسيئيشن (جيڪا اڳتي هلي "هندُستان سوشلسٽ ريپبلڪ اسوسيئيشن بڻي) جنهن جو بنياد رام پرساد بسمل وڌو هو، جنهن جو آئين "ڪاڪوري سازش" ڪيس ۾ انگريز جج اڳيان ثبوت طور پيش ڪيو ويو هو. ڪاڪوري، لڪنئو جي ويجهو هڪ ڳوٺ هئو جتان ايچ.آر.اي تنظيمي فنڊ حاصل ڪرڻ لاء حڪومتي ملڪيت ڪٽي ويندڙ هڪ ريل کي ڦريو، جنهن دوران هڪ عام شهري پڻ قتل ٿيو. ان کان علاوه ڀڳت سنگھ جو ڦاهيء جي ڦنڌي کي قبول ڪرڻ ۽ هندستان جي نوجوانن ۾ انگريز خلاف وڙهي، شهيد ٿي پنهنجي وطن کي آزاد ڪرائڻ جا جذبا پيدا ڪرڻ ۾ گهڻو تڻو ڪردار هن تنظيم ۽ ان جي اڳواڻ جو آهي. هن تنظيم جو بنياد 1925ع ۾ پيو. ٻئين نمبر تي اسان گڏيل هندستان ۾ ٿيل هڪ اهم ويڙهاڪ تنظيم ذڪر هيٺ آڻينداسون تنهن جو نالو آهي "غدر" جيڪا فيبروري 1915ع ۾ جُڙي، هن تنظيم جي تشهير مٿي ذڪر ڪيل تنظيم جي نسبت سان گهٽ هئي پر هن تنظيم کي هندستان ۾ ويڙهاڪ جدوجهد جو پايونير چئي سگهجي ٿو.

هن تنظيم جو بنياد هندستان کان ٻاهر پيو ۽ سندس ميمبرشپ نارٿ آمريڪا، يورپ ۽ ايشيا تائين ڦهليل هُئي. هن تنظيم کي راس بهاري بوس جهڙي ماٺهو جي اڳواڻي نصيب ٿي، جنهن 1912ع ۾ پاڻ هندستان جي برطانوي وائسراء کي قتل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي هئي.

مٿي مختصر هي عام مشهور مثال ڏيڻ جو مقصد اهو ان بحث جو پلاٽ ٺاهڻو هئو جيڪو اڄ سموري سنڌ ۾ ۽ هميشہ کان سڄي دنيا جي انقلابن ۾ رهيو آهي.

هتي هيءُ سوال انتهائي اهم ٿي ايري ٿو تہ جتي هندستان اندر ساڳئي ئي وقت ۾ مٿي ڄاڻايل ڪامياب "پُرامن تحريڪون" باردولي ستہ گره يا ڊانڊي مارچ ڪاميابي سان هلي رهيون آهن تہ اُتي ڪنهن بہ "لال، بال يا پال" کي گانڌيء مان گويرا بنجڻ ۽ ان حد تائين جي خطري ڪٽڻ جي ڪهڙي ضرورت آهي؟

پر تاريخ ان بحث جو نبيرو به ڪري چُڪي آهي ته ڇا برطانوي راڄ، هندستان جي عدم تشدد جي اڳيان گوڏا کوڙيا يا ٻئين عالمي جنگ برطانوي سامراج جي چيلھ چبي ڪئي؟ ان متعلق تاريخ جو سچ اهو آهي ته برطانوي حرفتن ڪانگريس کي گڏيل هندستان کي سلامت جاگرافيائي حيثيت ۾ واپس حاصل ڪرڻ واري مقصد ۾ ڪامياب نه ٿيڻ ڏنو. توڙي جو برطانيا ٻئين عالمي جنگ جي ڪري مڪمل طور تي ڪمزور ٿي چڪو هو پر برصغير ۾ پاڪستان جهڙي بفر زون جي تخليق ۽ ڪڇ، ڪاٺياواڙ کان گجرات ۽ ڪشمير جو ٻن حصن ۾

چيريل جسم، ان ڳالھ جو ثبوت آهي ته ورهاڱي وقت مظلوم قومُن سان مڪمل انصاف نه ٿيو هو.

اهو هڪ سائنسي سچ آهي ته انقلاب آڻڻ ۽ آزادي حاصل ڪرڻ لاء اختيار ڪيل سمورا ڏڍ مقدس هجن ٿا پر هڪ پُرامن تحريڪ ڪي طويل جنگ ۽ هٿياربند جدوجهد ڏانهن ڌڪڻ جي شروعات سامراج جي هلندڙ "پُرامن سياسي جدوجهدن" جي رستا روڪ ۽ انهن تي دهشتگردي ۽ بغاوت جا الزام هڻڻ سان ئي شروع ٿئي ٿي. مثال طور، "زوڪر دُوديوُ" چيچنيا جي صدارتي اليڪشن کٽي پر ماسڪو حڪومت تنهن باوجود بہ سندس خلاف "دهشتگرد" هُجڻ جا الزام لڳائيندي رهي. اڳتي هلي هُن 1991ع ۾ چيچنيا جي آزادي جو اعلان ڪيو، جيڪو واقعو سمورن باشعور فردن آڏو هڪ ڪيس اسٽيڊي جي حيثيت رکي ٿو.

هتي ڳالھ هڪ اهڙي ملڪ جي هلي رهي آهي جيڪو ملڪ "ڪميونزم" جهڙي جامع ۽ خوبصورت نظريي جي بنياد تي وجود ۾ آيو هو. پر 84 سالن کان پوء ان ملڪ ۾ توڙي جو انساني ۽ قومي حقن لاء ڪي تهائين بهتر منصوبا ۽ پروگرام اڇڻ گهرجن ها پر اُتي چيچنيا جهڙي محڪوم ملڪ جنهن جي فقط 10 کان 12 سيڪڙو آبادي ئي اليڪشن ۾ حصو ورتو ۽ زوڪر دُوديوُ جهڙي وطن دوست ماڻهوء ڪي چونڊڻ جهڙو "پُر امن" فيصلو ورتو پر قابض روس ۽ ان جي ان وقت جي صدر بورس ييتسن چيچنيا تي فوجي چڙهائي ڪئي ته جيئن ان ڪي آزاد ملڪ ٿيڻ کان روڪي سگهجي. اهڙي صورتحال ۾ چيچنيا جي ماڻهن تي هٿيار کڻڻ هر صورت ۾ هر عالمي قانون تحت واجب ٿي ويو.

بر صغير کان وينڊي سموري يورپ، آفريڪا مثال طور اٿوپيا کان اريٽيريا جي آزادي، فرانس کان الجزائر جي آزادي، آمريڪي بينڪيٽ مان ڪيوبا جي آزادي يعني سموري دنيا جي سمورن انقلابن ۾ گانڌيء ڪي گوريلا بڻائڻ ۾ قابض ملڪن جو ڪردار ۽ محڪوم قوم جي غيرت جا جذبا ڪارفرما رهيا آهن.

1947ع ۾ پاڪستان نهڻ واري پيانڪ حادثي هن خطي ۾ موجود قومن جا وجود ڏڪائي ڇڏيا.

ان پهرئين ڏينهن کان ئي مظلوم قومن مٿان جبر جو انداز وحشياڻو رهيو آهي. پاڪستان جي 76 سالہ عمر ۾ 31 سال سڌيء ريت فوجين جي حڪومت ۽ بقايا 45 سال پاڪستان جي سياست لانگ بوٽن جي رحم و ڪرم تي رهي آهي. پاڪستاني 73ع واري آئين تي جيڪر اک فيرائبي ته انساني حقن ۽ اظهار راء جي آزادي تمام محدود نظر ايندي. اُن ڏس ۾ 3 ئين آئيني ترميم، هڪ اهڙو قدم هئو جنهن پاڪستان جي اندر سياسي طور تي پنهنجي حق جي ڳالھ ڪرڻ، پنهنجي تاريخي وطن جي تشخص جو ذڪر ڪرڻ ڏوھ بڻائي ڇڏيو.

ان آئيني ترميم ۾ اهو چاڻايو ويو ته ملڪ خلاف بغاوت ڪندڙ ڪي بغير ڪنهن چارج شيٽ جي 3 مهينا حراست ۾ وٺي سگهجي ٿو ۽ اڳتي هلي ان آئيني ترميم تحت پنهنجي ثقافت، تاريخ ۽ زمين جي مالڪيء ڪي "پاڪستان جي سالميت" خلاف سازش قرار ڏيندي، ڪيترن ئي سنڌي ۽ بلوچ محب وطن ماڻهن ڪي ڪنييو ويو ۽ قتل ڪيو ويو. فوج هڪ ملڪ جو فقط هڪ عام ادارو هوندو آهي پر پاڪستان ۾ ان جي اهميت "مقدس ڳئون" جي برابر

ڪئي وئي. پارليامينٽ ڪي فوجي لانگ بوٽن جي هيٺان ايترا دفعا چيپاٽيو ۽ چيٿاريو ويو جو قومن جي مستقبل جا فيصلا ڪندڙ مقدس ادارا، فقط فنڊن ۽ گروهي مراعتن تي بحث ڪرڻ تائين محدود ڪيا ويا.

سنڌ جي سموري ساحلي پٽيءَ تي "پاڪستان ڪوسٽ گارڊس" جي نالي ۾ فوجي بيهاري ايندي ويندي سنڌي ماڻهن جي تزليل ڪئي وئي جيڪا اڄ سوڌو جاري آهي.

چونڊن جي سموري سرشتي کي فوجي آمرن جي "ڊاڪٽرائينس " Doctrines -جو محتاج بڻايو ويو جنهن ۾ "نظريه ضرورت" تحت اليڪشن جي نتيجن ۾ ڪابه تبديلي ڪرڻ جائز بڻائي وئي.

۽ سياست جي نالي کي ايترو خراب ڪيو ويو جو ڏسندي ئي ڏسندي سياست کي عبادت سمجهڻ وارن جو تعداد گهٽجندو ويو ۽ سياست کي به نمبري چوڻ وارن جي تعداد ۾ اضافعو ٿيندو ويو. پاڪستان هڪ اهڙو ملڪ آهي جنهن ملڪ جي آئيني تاريخ ۾ هڪ به چونڊيل وزير اعظم پنهنجو مدو پورو نه ڪيو هُجي، مظلوم ۽ محڪوم قوم جون لکين ايڪڙ زمين قبضي جي نيت سان فوجي چاوڻيون بڻايون ويون هجن، جنهن مُلڪ ۾ مظلوم قوم جي آميءَ ۽ ڦاپيءَ جهڙين هزارين نياڻين جو جسم باهران آيل عربن جي عياشيءَ جو سامان ۽ ان وسيلي ملڪي سالميت ۽ امڪاني امداد جو گهٽيا وسيلو بڻايو ويو هجي، جنهن ملڪ ۾ سنڌي قوم جي زمين تي امڪاني بغاوت کي روڪڻ لاءِ ڌارين جي ايتري لوڏ منظم انداز سان ويهاري وئي هُجي جو اهي جنهن وقت جنهن جڳهه تي به ڌرتي ڌڻين جي ٻچن کي ڪُهن انهن تي جائز آهي پر پنهنجي اغوا ٿيل ٻچن لاءِ احتجاج جو نتيجو بغاوتن جا مقدما بڻايا ويا هجن.

اهڙو سازشي بنيادن تي غير فطري طور جڙيل مُلڪ جتي سوين هزارين ماڻهن کي جبري طور ڪنيپي، سنڌن جي آواز کي هميشه جي لاءِ بند ڪيو وڃي ۽ عدالتن ۾ وينل ججن کي ثبوتن جي روشنيءَ ۾ نه بلڪ رات جي اونداهيءَ ۾ فيصلا نازل ڪرايا وڃن اتي "فقط پر امن" ٿي احتجاجن ۽ مظاهرن وسيلي پنهنجي وطن جي هڪ انچ جي مالڪي به ممڪن ناهي.

جيئن برطانوي سرڪار طرفان جليانوالا باغ واقعو برصغير جي ماڻهن لاءِ فيصلاڪن موقعو هو، ۽ ان وقت انهن کي پنهنجي جدوجهد جي طرز ۽ رستي جي چونڊ ڪرڻي هئي ايئن ئي پاڪستاني فوج طرفان بنگلاديش ۾ ڪيل نسل ڪشي کان هزارين سنڌي ۽ بلوچن جي گمشدگين، چچريل لاشن کان ويندي فوجين طرفان روز لٽجندڙ معاشي وسيلن، زمينن ۽ درياهه تي قبضي تي اسان سنڌي ۽ بلوچ مظلوم قومن کي سوچي اهو فيصلو ڪرڻو پوندو ته ڇا اهڙي وحشي فوج تي اسان جي احتجاجن ۽ مظاهرن، نعري بازيءَ جو اثر پوندو؟ يا هڪ منظم ۽ وطن پرستيءَ جي جذبي سان ڀرپور هٿياربند ويڙهه سان اهڙي وحشي دُشمن کي مات ڏئي سگهجي ٿي؟

هي ملڪ ۽ ان جي فوج اسان جي سياسي تحريڪ کي ڪچلي، اسان جي احتجاجن تي مختلف وقتن تي ڪريڪ ڊائون ڪري، اسان جي نعرن ۽ جهنڊن تي اڻ اعلانيل پابنديون هڻي چُڪي آهي. جنهن جو

مطلب واضح آهي ته هاڻي فيصلا ڳالهين سان نه بلڪ ڪلاشن جي ٽرگر سان ٿيندا. جنگ توڙي جو

تباهي آڻيندي آهي پر مستقل امن ۽ خوشحاليء لاء مظلومن ۽ محڪومن جي گودڙيء ۾ گرينيڊ جو هجڻ ۽ بهادر قومن جي نوجوانن جي سرن تي ڪفن ٻڌل هجڻ لازمي آهي ڇاڪاڻ ته:

”ڪانهي ڪا تاريخ ۾
ويڙهه سوا ٻئي واهه،

متان سوچو ساهه، متان
موٽو ماڳ تان.“

ان ئي ڪري هيءُ بحث هاڻي سنڌي قوم جي هر گهر ۽ هر آفيس ۾ ٿيڻ گهرجي ته ڇا وطن سنڌ جي قومي فوج ”سنڌوديش روولیوشنري آرمي“ جا هٿ مضبوط ڪري ڪارونجهر کان لڪيء تائين ۽ ڪشمور کان شاهبندر تائين سنڌ جي انچ انچ جي حفاظت ڪري تاريخ ۾ سُرخرو ٿجي يا ڪمزورن وانگر اجا تائين هن رياست اڳيان دانهون ڪوڪون ۽ آهه زاريون ڪرڻ گهرجن؟

سنڌ جي موجوده سياسي صورتحال جو جائزو

دودو آريسر

جيڪو وطن سياسي، معاشي، تاريخي ۽ ثقافتي طور غلام بڻيل هجي ۽ ان جو قومي وجود ۽ تشخص داء تي لڳل هجي، ان وطن جي سياسي صورتحال ڪيئن هوندي؟ ۽ ان صورتحال مان ڪيئن نڪرجي؟ انهن سوالن تي سنجيدگي ۽ دور انديشيء سان غور ڪرڻ جي ضرورت آهي.

ڪيون ۽ سجي برصغير ڪي مذهب جي بنياد تي ٻن حصن ۾ ورهائي ڇڏيو.

1947ع ۾ پاڪستان جهڙي غير فطري ملڪ پاڪستان ڪي ناهڻ جو فيصلو ان ئي سازشي نظرين ۽ چالبازين جو نتيجو آهي.

”انهي سازشي سوچ تحت هنن پنهجي پڳهادار سياسي قيادت پيدا ڪري ٻه قومي نظريي جي بنياد تي غيرفطري ورهاڱو ڪري جديد بيڪني راڄ اندر نئون بيڪيتي ملڪ قائم ڪيو ۽ هزارين سالن واري تاريخي وطن ڪي مذهب جي نالي جوڙيل چار ۾ ڦاسائي برطانوي لشڪر ۾ نوڪريون ڪندڙ پنهنجي وفادار پنجابي فوجي نائب قاصدن، برطانوي فوج جي جاسوس فوجي سپاهين، صوبيدارن ڪي ٻه فوجي ڦيٿون ”ڦول“ هٽي فوجي آفيسر مقرر ڪري، رائيفل جي طاقت جي زور تي هتان جي تاريخي سنڌي قوم سميت ٻين قومن مٿان مسلط ڪيو ويو ، جيڪو ڪنٽرول اڄ وڏي ورڻ ٿي آسمان کي پيو ڇهي.“

برطانيا سامراج ٻي عالمي جنگ جي نتيجي ۾ نئين پيدا ٿيندڙ صورتحال ۽ سجي برصغير اندر هلندڙ سياسي ۽ مزاحمتي تحريڪن سبب جڏهن پاڻ ڪي ڪمزور ٿيندي محسوس ڪيو ۽ هتان نڪرڻ جو فيصلو ڪيو ته هنن جي سياسي ۽ فوجي عقابرن مستقبل ۾ پنهنجن سياسي ۽ معاشي مفادن ڪي اڳيان رکي پنهنجون سازشي نظريا ۽ چالون ڪيڏڻ شروع

پاڪستاني رياست جي قيام کان وٺي اڄ تائين هتان جي سياست تي مذهب ۽ فوج جو ڪنٽرول پئي رهيو آهي. پنجاب ۽ ان جي فوج ، مذهب ڪي پنهنجو اثاث(بنياد) سمجهي پنهنجون رياستي پاليسيون مرتب ڏيندي رهي آهي. ڪڏهن سڌيون مارشلائون ته ڪڏهن ڊونگي جمهوريتون آڏي مظلوم ۽ محڪوم قومن ڪي مستقل غلام رکڻ جون رٿابنديون ڪندا

رهيا آهن ته ڪڏهن سڄي دنيا کي فتح ڪرڻ جا خواب ڏسندا رهيا آهن.

انهي سازشي سوچ تحت هنن پنهنجي پڳهادار سياسي قيادت پيدا ڪري به قومي نظريي جي بنياد تي غيرفطري ورهاڱو ڪري جديد بيڪنڻي راڄ اندر نئون بيڪيتي ملڪ قائم ڪيو ۽ هزارين سالن واري تاريخي وطن کي مذهب جي نالي جوڙيل ڄار ۾ ڦاسائي برطانوي لشڪر ۾ نوڪريون ڪندڙ پنهنجي وفادار پنجابي فوجي نائب قاصدن، برطانوي فوج جي جاسوس فوجي سپاهين، صوبيدارن کي به فوجي ڦيتون "ڦول" هٽي فوجي آفيسر مقرر ڪري، رائيفل جي طاقت جي زور تي هتان جي تاريخي سنڌي قوم سميت ٻين قومن مٿان مسلط ڪيو ويو ، جيڪو ڪنٽرول اڄ وڏي وڻ تي آسمان کي پيو ڇهي. پاڪستان جهڙي غيرفطري، مذهبي فتنياز رياست جي قيام کان اڄ تائين هتان جي سياست تي مذهب ۽ فوج جي مداخلت تمام گهڻي رهندي آئي آهي، جيڪا هن وقت پنهنجي بدترين شڪل ۾ تمام گهڻو زور اختيار ڪري وئي آهي ۽ سنڌ جي موجوده اقتداري نام نهاد سياسي ڌر مڪمل طور تي پنجاب جي مفادن واري فوجي هٿ ڪنڊي وارو ڪردار ادا ڪري رهي آهي، جنهن جو مضبوط بنياد پنجابي فوج جي جرنيلن هڪ پڙهيل ۽ چالاڪ ماڻهو ذوالفقارعلي ڀٽي جهڙي ڊڪٽيٽر ذهنيت واري اقتدار ۽ ڪرسي جي بکئي جاگيردار گهراڻي جي نڳ اداڪار ۽ مڪار کان رکرايو ويو ، جنهن اقتدار جي حوس ۽ لالچ ۾ سموري سياسي اخلاقيات جا ٻَکيا اديڙي ڇڏيا ۽ عوامي جمهوريت جي دشمن قوت پنجابي فوج جو سات ڏئي بنگالي قوم جي تاريخي سياسي فيصلي ۽ ووٽ جو انڪار ڪري لکين بنگالين جي نسل ڪشيءَ قتل عام ڪرڻ ، بنگالي عورتن جون عصمت دريون ڪرڻ ۽ بنگال جي معاشي وسيلن جو استحصال ڪرڻ ۾ شامل ٿيو ۽ اقتدار جي بک پوري ڪرڻ لاءِ پنجابي فوج هٿان چاليھ هزار بلوچن جو به قتل عام ڪرايو ۽ سنڌي قوم پرست تحريڪ کي به فوجي طاقت سان ڪچلڻ ۾ ڪا ڪَسر ڪونه ڇڏي. اڄ به سنڌ ۾ ڀٽو جي باقيات زرداري مافيا ۽ گڏوگڏ ٻي پنجابي فوج جي آشيرواد واري نام نهاد سياسي قيادت طرفان گذريل پنجاه سٺ سالن کان مسلسل جاري پنجاب جي مفادن واري اقتداري سياست ڪرڻ سبب سنڌي قوم ۽ سنڌ وطن جي وسيلن ۽ تاريخي حيثيت لاء وڏو چيلينج پيدا ٿيل آهي، سنڌ جا قدرتي قومي وسيلا درياھ ، سمنڊ ۽ معدني وسيلا ۽ زمين مڪمل طور پنجاب جي قبضي ۾ ڏياري ۽ لکن جي تعداد ۾ ڌاري آبادي آڻي سنڌ ۾ آباد ڪري انهن کي مڪمل سهولتون ڏئي ، هاڻي باقي بچيل سنڌ جي سرڪاري زمينن جي والار تيز ڪئي وئي آهي. پاڪستان نهڻ کان وٺي هن وقت تائين سنڌ جي وڏيرڪي ويڪائومتئين طبقي ۽ ڪاموراشاهي پنهنجي خصيص مفادن، نٽ نانگرن ، عياشين ۽ ماڻهن تي پنهنجو رعب دٻدٻو قائم رکڻ لاء سرڪاري مشينري جي مدد حاصل ڪرڻ خاطر پنجاب سامراج جي چاپلوسي ڪري سنڌ وطن جو سڀ ڪجھ نيلام برباد ڪري ڇڏيو آهي ۽ وقتي اقتدار جي حوس ڪين ايترو انڌو ڪري ڇڏيو آهي جو سنڌي مظلوم قوم جو فرد هوندي ٻہ سنڌ جي قدرتي ، معدني ، معاشي وسيلن جي تيز ڪيل ڦرلٽ جي نتيجي ۾ ٿيندڙ تباهي جا مستقبل ۾ نڪرندڙ خطرناڪ نتيجا ۽ اثر به هنن کي نظر نٿا اچن . ان سان گڏ سنڌ جي وڏن شهرن ۾ سياسي طور مضبوط ڌرين خاص طور ايم ڪيو ايم ۽ مذهبي جماعتن جو شروع کان اڄ تائين سنڌي قوم ڏانهن متعصبانا رويو هجڻ سبب ۽ پنجاب سامراج جي ڏنڊي جي خوف سبب خوشنودي حاصل ڪرڻ سبب هنن ڪڏهن به ٻين صوبن مان آيل لکن جي تعداد ۾ ڌارين ماڻهن جي ڪراچي سميت سڄي

سنڌ ۾ آبادڪاري ۽ سنڌ جي وسيلن جي ڦرلٽ، پيداوار ۽ روينيو تي وفاق جي نالي تي پنجاب جو مڪمل قبضو هجڻ خلاف آواز اٿارڻ ته پري جي ڳالهه پر اصولي طور ڳالهه ڪرڻ به نظر نٿو اچي. ان سان گڏ سنڌي سمنڊ تي قبضو هجي، ٻيٽن جي نيلامي هجي، بحريا ٽائون، ڊي ايچ اي سميت وڏيون وڏيون ميگا اسڪيمون ۽ پروجيڪٽ هجن يا ڪراچي، حيدرآباد، ٺٽو ۽ ڄامشورو ضلعن ۾ ويجهي هلندڙ وقت ۾ لکن جي تعداد ۾ ڌارين جي يلغار ۽ لکين ايڪڙ زمين تي والار وارا برندڙ مکيه مسئلا هجن پر انهن معاملن مسئلن تي انهن تعصبي ۽ لساني سوچ وارن توڙي مذهبي جماعتن جو ڪردار خاموشي وارو ۽ سنڌ دشمن نظر اچي ٿو . تازو سرڪاري طور جيڪا سازش تحت ڪوڙي آدم ڳڻپ ٿي آهي ان تي راضي هجڻ ڏيکاري ٿو ته انهي ۾ به هنن جي پنجابي اسٽيبلشمينٽ سان سازبازي ٿيل آهي ۽ هي سڀ سياسي طور پنجاب جي مفادن واري سياست ڪري پنهنجي حمايتي عوام کي سنڌ ۽ سنڌي قوم جي مستقل مفادن کان الڳ رکڻ ۾ سدائين ساڳيو سنڌ دشمن ڪردار ادا ڪندا پيااچن، هنن جون ڪٽل ۽ محدود لالچي نظرون صرف ڪراچي، حيدرآباد جي بلدياتي ادارن تي ۽ صوبائي وفاقي سطح تي اقتداري هڏي حاصل ڪرڻ تي آهن. انهي ڪري پنهنجا پيٽي مفاد پورا ڪرڻ لاء پنجاب سامراج ۽ ان جي لشڪر اڳيان گوڏا ٽيڪي سجدا ڪري پنهنجي منافقانا گروهي ۽ لساني سوچ جي آبياري برقرار رکيو ٿا اچن ۽ وڏي ڳالهه ته ڪراچي جهڙي اسان جي اهم ۽ صنعتي ڪاروباري شهر ۾ آيل لکين پنجابي، پناڻ ، افغاني ، بهاري، برمي هنن لساني مذهبي رجعت پسند جماعتن کي نظر نٿا اچن پر هنن کي ٻهراڙي جي علائقن مان اچي پنهنجي شهر ڪراچي ۾ آباد ٿيل سنڌي ماڻهن مان تڪليف ٿي محسوس ٿئي. سرڪاري نوڪرين کان وٺي صنعتي ادارن يا تعليمي ادارن ۾ سنڌين جي داخلا تي هنن پڙهيل لکيل ماڻهن کي به اعتراض آهن پر لکن جي تعداد ۾ آيل ڌارين تي اعتراض ناهن . سنڌي ماڻهن سان وري وڏو الميو اهيو آهي ته ڪراچي ۾ آيل سنڌي ماڻهن کي تڪليفون ۽ لاوارثي به پ پ پ سرڪار طرفان ٿيون ملن پر اسانجو غير سياسي سادو سنڌي ماڻهو شعوري لاشعوري طور انهي سنڌ دشمن ٽولي جو وڏو سپورٽر بڻيل رهيو آهي ، حالانڪ ڪراچي ۾ سنڌي ماڻهن جي مڪمل مالڪي ساجاوند قومپرست جماعتن ۽ قومي ڪارڪنن طرفان ڀرپور ڪئي تي وڃي پر گڏاپ کان وٺي ابراهيم حيدري تائين مواچ ڳوٺ کان ميمڻ ڳوٺ چوڪنڊي، درساڻو ڇنو تائين سنڌي ماڻهو مڪمل طور سنڌ دشمن غدار ٽولي زرداري مافيا سان سپورٽر طورآهي، جيڪو عمل وڏي ناداني ، پنهنجو پاڻ سان دشمني ۽ وطن دشمني جي مترادف آهي ۽ پ پ، مسلم ليگ، جماعت اسلامي توڙي ٻيون سڀ وفاق پرست جماعتون لکن جي تعداد ۾ آيل پنجابي پناڻ ڌاري آبادي واري معاملي تي مڪمل طور انهن ڌارين جون سهولتڪار ، مددگار ۽ پاسدار رهيون آهن پر انهن سنگين سنجيدا مسئلن تي ايم ڪيوايم جو خاموش هجڻ منافقانا سياست جو کليو اظهار آهي باقي سنڌي ماڻهن جي سرڪاري نوڪرين ، صنعتي ادارن ۾ سنڌي ماڻهن جي مزدوري ، تعليمي ادارن ۾ سنڌي شاگردن جي داخلائن ۽ سوين سالن کان قائم سنڌين جي قديم ڳوٺن، ڪچين آبادين تي ڪين تعصب ،ساڙ ۽ اعتراض آهي.

پوئين پندرنهن سالن تائين سنڌي ماڻهن جي ووٽ تي اقتدار ۾ رهندڙ پ پ پ يا زرداري مافيا جيڪي سنڌ دشمن فيصلا ۽ عمل ڪيا آهن، انهيء جي نتيجي ۾ سنڌي ماڻهوبک، بدحالي ، بيروزگاري ۽ پيانڪ غربت، مهانگائي ۾ پوڳي رهيو آهي ۽ پنهنجي

وسيلن هوندي هن قوم جي اها بدتر حالت صرف انهيءَ ڪري آهي جو سنڌي ماڻهو حقيقي طور سياست ڪان لاتعلق آهي ۽ اقتداري ووٽ واري سياست لاءِ طريقي طور پنجابي اسٽيبلشمينٽ طرفان مروج ڪيل سنڌ ۾ ذاتين، برادرين، قبيلن ۽ وڏيرن، زميندارين، پيرين ۽ مرشدين ۽ ان سان گڏ خاص طور رياستي ۽ سرڪاري مشينري جي ڀرپور سهڪار ڪي ووٽ وٺڻ جو اهم ذريعو بڻايو ويو آهي ۽ هتي اليڪشنون پولنگون ۽ ڪوڙا سياسي پليٽ فارم سڀ فقط اسٽيج شو ۽ ڊراميبازيون آهن. فقط سنڌي ماڻهن کي ڪنٽرول ۾ رکڻ لاءِ ڪيو ٿو وڃي.

توهان ڏسو ته دنيا جي اندر مهانگائي عوام جو بنيادي مسئلو سمجهي تمام وڏيون سگهاريون تحريڪون هلائي حڪمرانن کي ڪيل فيصلا واپس وٺڻ تي مجبور ڪيو ويندو آهي ، ڇو ته اتان جو عوام حڪومتن جي چونڊ ۾ عملي طور ۽ سياسي جمهوري طور شامل هوندو آهي پر هتي ايئن بلڪل ناهي ۽ مهانگائي ماڻهن کي ٻن ويلن جي ماني لاءِ به پنڻ جهڙو ڪري ڇڏيو آهي پوءِ به عام عوام پنهنجي بنيادي مسئلي تي خاموش رهيو آهي، ڪيڏي نه ستم ظريفي ۽ بي حسي آهي جو ماڻهو بک بيروزگاري سبب خودڪشيون ڪن ٿا، سماجي ڏوهن ۽ برائين جي ور چڙهي ذليل خوار ٿين ٿا پر احتجاج دانهن يا عوامي سياسي مزاحمت نٿا ڪن!

اهڙي صورتحال ۾ سنڌ جي نوآبادياتي نظام جي حيثيت واري سنڌ حڪومت جيڪي به سنڌ دشمن فيصلا ڪيا آهن ، انهن جو ڀيانڪ اثر سنڌي قوم کي صدين تائين ڀوڳڻو پوندو، جنهن ۾ خاص طور سنڌي سمنڊ جي بندر جو وڪرو، سنڌو درياهه جي پاڻي تي پنجاب جي قبضي تي رضامندي، سنڌ جي قدرتي، معدني وسيلن جي نيلامي سنڌ مان ملندڙ روينيو تي پنجابي وفاق جو مڪمل قبضو ، سنڌ جي لکين ايڪڙ زمين پڳڙن مٿ تي وڏن بلڊرن ، ٺيڪيدارن کي ڏيڻ ۽ اتي ڌاري آبادڪاري جي نه صرف اجازت ڏيڻ پر ان سان گڏ انهن کي سموريون بنيادي سهولتون ڏيڻ ۽ هاڻي تازو سنڌ جي ٽيرنهن لک ذرعي زمين پنجابي فوج حوالي ڪرڻ جو فيصلو ڪرڻ ، سرڪاري طور آدم گهٽ ۾ڪروڙ کن سنڌين جي گهٽ ڪٽي ۽ ايتري ئي ڌارين جي آباد ڪرادو انگن اکرن ۾ وڌائڻ جهڙا سنڌ دشمن ۽ قوم دشمن فيصلا قبولڻ زرداري مافيا جا ناقابل تلافي قومي گناهه آهن پر انهن سمورن سنڌ دشمن فيصلن خلاف سنڌ ۾ ڪا به فيصلاڪن ۽ سگهاري عوامي سياسي تحريڪ نه هلڻ جو سبب به سواليا بڻيل آهي.

ياد رهي ته زرداري مافيا واري نوآبادياتي سنڌ سرڪار ڪارونجهر جي نيلامي جو اشتهار جهڙي طرح ڊرامائي انداز ۾ پنهنجي اقتدار جي آخري ڏينهن ۾ جاري ڪيو ۽ وري ڊراميبازي سان ملتوي ڪيو آهي ان مان صاف ظاهر آهي ته هنن پنهنجن سنڌ دشمن فيصلي کي واپس ناهي ورتو پر صرف وقتي طور ملتوي ڪيو آهي ۽ ان ڪانپوءِ موجوده نگران سنڌ حڪومت ۾ پ پ ۽ پنجابي اسٽيبلشميٽ جي مشاورت سان اهي ساڳيا ئي مهرا شامل ڪرايا آهن، جيڪي ڪارونجهر جبل جي نيلامي سميت سنڌي جي سمورن معدني وسيلن جي نيلامي ۾ اهم ڪردار رهيا آهن، جن ۾ نگران وزارتن ۾ شامل رٽائرڊ ڪامورو يونس ڍاگا ۽ زرداري مافيا جو خاص ماڻهو خدابخش مري اهم ماڻهو آهن، جن سنڌ ۾ ڪارونجهر جي گرينائيٽ پٿر، ڄامشورو ۽ ٺٽي ضلعي جي اندبس سليڪان سينڊ، چائنا ڪلي مٽي، چن جون ڪاٽيون، ريتي بجري سميت سنڌ جي تيل ، گئس ، ڪوئلي جي زخيرن تي خاص سروي ڪرائي نشاندهي ڪرائڻ ۾ اهم ڪردار ادا ڪيو آهي. جنهن جي ثابتي انهن

ڪردارن جي تازي ميڊيا بريفنگ آهي جنهن ۾ هو واضح طور چون پيا ته پاڪستان جا معاشي حالات تمام خراب آهن، انڪري سنڌ جا معدني وسيلا ٻاهرين ڪمپنين کي وڪڻي پاڪستان کي بحران مان ڪڍي بچائڻو آهي. ڏسو ته ڇا حالت آهي جو زرداري مافيا سميت سمورين سنڌ دشمن مافيائن جي ڄڻ تہ سنڌ ڇاهتر سالن کان پنجابي جرنيلن جي پاڪستان کي تاتڻ پالڻ جو ٺيڪو کنيو آهي ۽ گذريل مُني صدي کان سنڌ جو سڀ ڪجهه ڦُري لُٽي کائڻ کانپوءِ به جيڪڏهن پنجابي جرنيلي مافيا جو گهر پاڪستان تباهه ٿو ٿئي ته بچائڻ جو ٺيڪو سنڌ تي آهي ڇا جو معدني وسيلا وڪڻي سندن پوري ڪري بچائيندا؟

هِڪ طرف سنڌ وطن جي زمينن ، وسيلن ۽ جاگرافيائي سرحدن تي ايڏي وڏي سطح جو ڌاڙيو حملو ۽ قبضو جاري آهي تہ ٻئي طرف پنهنجي وطن جي آزادي ۽ حقن جي جدوجهد جي پاداش ۾ سنڌ جي سياسي تحريڪ کي ڪچلڻ لاءِ اڄ بہ پنجاهه کان مٿي قومپرست ڪارڪن پاڪستاني ايجنسين هٿان ڪنهي گُم ڪيا ويا آهن . جيڪي ڪيئي سالن کان پاڪستاني فوجي ڇاوڻين جي ٽارچرسيلن ۾ قيد وبند جون تڪليفون ڪٽي رهيا آهن. ٽئين طرف پاڪستاني رياست پنهنجي ئي پاليل ڌاڙيلن جي معرفت سنڌو درياهه جي ٻيلي واري زمينن تي ڌاڙيل گردي جي بهاني قبضو ڪرڻ لاءِ فوج ۽ رينجرز جي اٿالن کي ڪاهي لهي پئي آهي. چوٿين طرف شهيد افضل لُنڊ جهڙن سنڌ جي سرگرم قومپرست ڪارڪن کي چونڊي چونڊي ٽارگيٽ ڪري شهيد ڪيو پيو وڃي.

اُن سڄي صورتحال مان نڪرڻ لاءِ سنڌ کي هاڻي هِڪ وڏي ويڙهاند جي تياري لاءِ اٿي کڙو ٿيڻو پوندو. مُزاحمت ئي وطن بچائڻ جو اهو ئي آخري معرڪو ۽ مورچو آهي.

سوين آيا سنڌ ۾ نوان نادر شاهه،

ڪانهي ڪا تاريخ ۾ ويڙهه سوا ٻي واهه،

متان سوچو ساهه ، متان موٽو ماڳ تان ....(اياز)

سنڌ جي قومي تحريڪ جي موجوده صورتحال جو جائزو

هوش محمد سنڌي

سنڌ جي موجوده قومي تحريڪ کي تاريخي تناظر ۾ پاڻ ٻن الڳ الڳ دورن ۾ ورهائي سگهون ٿا:

(الف) 1947ع پاڪستان ٺهڻ کانپوءِ 1972ع تائين سنڌ جي خودمختياري ۽ قومي وجود جي بقا جي جدوجهد

پاڪستان ٺهڻ سان ئي 1948ع ۾ سنڌ جي شهه رَڳ ڪراچي شهر کي سنڌ کان ڪسي وفاق (پاڪستان) جي حوالي ڪيو ويو ، جنهن تي سائين جي ايم سيد سميت سنڌ جي گهڻ گهرن سياستدانن ڀرپور ڳڻتيءَ جو اظهار ڪيو ۽ سنڌ جي جاگرافيائي وجود جي سالميت ۽ بحالي جي جدوجهد ڪئي. جنهن جي پاداش ۾ سائين جي ايم سيد کي گرفتار ڪري جيل ۾ وڌو ويو. پاڪستان ٺهڻ کانپوءِ سنڌ جي قومي تحريڪ جي شروعاتي جدوجهد ان وقت کان شروع ٿئي ٿي .

ان کانپوءِ خاص ڪري 1954ع کان 1970ع تائين سنڌ جي قومي وجود (جاگرافي) کي ئي ختم ڪرڻ کانپوءِ ون يونٽ خلاف سنڌين جي تاريخي شاندار، ڪامياب ۽ ڪٺيل جدوجهد جو مختصر احوال هيٺ ڏجي ٿو.

پاڪستان ٺهڻ کانپوءِ وارو دور، جنهن ۾ ون يونٽ هيٺ سنڌ جي هزارين سالہ الڳ تاريخي وجود کان ئي آئيني طور انڪار ڪيو ويو. هيءَ سنڌين جي سيني تي وڏو وار هيو. پر اُن سڄي اونداهي دور ۾ بہ سنڌين کو هِڪ ڏينهن ۽ هِڪ رات ائين خالي نہ ڇڏي ، جنهن ۾ حملي آور پنجابي فوجي اسٽيبلشميٽ سان پنهنجي وجود جي بقا ۽ آزاديءَ لاءِ نہ جهيڙيو هجي ، هِن دفعي سنڌين جي قومي وجود جي بقا جي جنگ اڳئين مورچي جي اڳواڻي سنڌ جي آزاديءَ جي علمبردار سائين جي ايم سيد ، شيخ اياز ،. حيدر بخش جتوئي ، ابراهيم جويو ، رسول بخش پليجو ۽ سنڌ جي ٻين سوين سياسي ، علمي ، ادبي شخصيتن پئي ڪئي ، جن اينٽي ون يونٽ فرنٽ ناهي ، سنڌ کي اُن آڙاه مان ڪڍڻ جي تاريخي جدوجهد ڪئي ۽ آخرڪار سنڌ جي وجود مٿان ڪيترن ئي ڏهاڪن کان طاري اُها ڪاري رات ختم ٿي ۽ 1970ع ۾ ون يونٽ ٽُٽي ويو ۽ سنڌ پنهنجي الڳ جاگرافيائي سُڃاڻپ واري حيثيت بحال ڪري ورتي . پر ان کان سُتت ئي پوءِ 1971ع ۾ پاڪستان ٽُٽي ويو ۽ بنگالين جي الڳ ٿي وڃڻ ۽ بنگلاديش ٺهي وڃڻ کانپوءِ سنڌ سميت سمورين ننڍين قومن مٿان پنجاب سامراج جو نہ صرف فوجي قبضو (جيڪو پاڪستان ٺهڻ کان وٺي اڳي ئي هيو) قائم ٿي ويو پر رهيل پاڪستان ۾ پاڪستاني نظام جي جمهوريت جي روپ ۾ لڪل پنجابين جو عددي اڪثريت جو قبضو پڻ ٿي ويو، جنهن جو فورن ادراڪ سائين جي ايم سيد کي ٿي ويو ۽ سائين جي ايم سيد واضح طور پنهنجي سياست جو رستو تبديل ڪيو ۽ سنڌ جي قومي وجود کي نئين پاڪستاني نظام ۾ هميشہ لاءِ غرق ٿي وڃڻ کان بچائڻ لاءِ 1972ع ۾ سنڌ جي مڪمل آزاديءَ جي تحريڪ هلائڻ جو اعلان ڪيو ، جنهن کانپوءِ سنڌ جي قومي تحريڪ جو ٻيون انقلابي دور شروع ٿئي ٿو.

(ب) 1972ع کانپوءِ اڄ سوڌو هلندڙ قومي تحريڪ جي ٽئين فيز يعني جيئي سنڌ هلچل يا سنڌ جي آزاديءَ جي جدوجهد

سنڌ جي آزاديءَ جي تحريڪ کي پاڻ جيڪڏهن گذريل اڌ صديءَ جي آزاديءَ جي تحريڪ جي پئماني تي رکي موجوده وقت ۾ اُن جو طائرانہ تجزيو ڪريون تہ اسانکي اُنهن پنجاهہ سالن جي مزاحمتي ولوڙ ۾ هيٺين مرحليوار ڌارئي لُٽيارن خلاف قومي جدوجهد جي حاصلاتن ۽ نتيجن کي ضرور بحث هيٺ آڻڻو پوندو.

سنڌ جي موجودہ قومي تحريڪ کي جيڪڏهن پاڻ مختلف دورن ۾ ورهايون تہ هِن کي پڻ پاڻ ٽن مختلف دورن ۾ ورهائي سگهون ٿا:

(الف) سائين جي ايم سيد جي زندگي ۾ هليل جيئي سنڌ تحريڪ

(ب) سائين جي ايم سيد جي وفات کانپوءِ جيئي سنڌ جي تنظيمن جي ٽيندڙ نئين انضمام(جسقم) نهڻ کانپوءِ هليل تحريڪ

(ت) جسقم مان الڳ ٿي ڪيترن ئي الڳ الڳ پارٽين ۽ گروپن ۾ ورهائجي هلندڙ تحريڪ

قومي تحريڪ جو پَسمظر ، لُٽيارن ۽ حاصلاتون:

قومي تحريڪ جو ماضي سنڌ جي آزادي ۽ حقن جي جدوجهد سان انتهائي مزاحمتي ، ويڙهاند ۽ رياست سان اٽڪاءَ وارو رهيو آهي. جيل تارچر سيل ،سَختيون ، شهادتون ۽ هر دور ۾ رياستي ادارن سان ٽڪراءَ جيئي سنڌ هلچل جي تحريڪي طاقت جو نمايان اظهار ۽ ڪردار بڻيل رهيو آهي.

> ”جيئي سنڌ هلچل جي پنهنجي پوئين پنجاهہ سالن جي تاريخي تسلسل ۾ هِڪ ڏينهن بہ اهڙو نہ هوندو ، جنهن ۾ پاڪستان جي هٿرادو رياست ۽ پنجاب جي فوجي قبضي خلاف سنڌ جي گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ دُشمن کي اولاريو ۽ للڪاريو نہ هُجي ۽ يا جيئي سنڌ جهڙپن کان خالي هُجي . اهوئي سنڌين جي اڌ صديءَ جي آزاديءَ جي تحريڪ جو مزاحمتي تسلسل آهي ، جيڪو اڄ سوڌو جاري آهي.“

1971ع ۾ بنگلاديش جي ٽُٽي وڃڻ کانپوءِ بقايا بچيل پاڪستان ۾ پنجابين جي فوج ، اسٽيبلشمينٽ جي نئين آئين ۽ جمهوريت جي نالي ۾ پنجابين پاران باقي سيني ننڍين قومن جي زمين ، وسيلن ۽ قومي وجود کي ڳهي وڃڻ جي ڪوشش هُئي ۽ سنڌ وطن مٿان پنجاب سامراج جو هيءَ حملو ذوالفقار علي ڀُٽي جهڙي دلال سياستدان جي هٿان پاڪستان جي ناهيل نئين 1973ع جي آئين جي صورت ۾ قانوني طور ڪيو پئي ويو . حالانڪ سمورين ننڍين قومن تي پنجاب سامراج جو فوجي قبضو تہ پهرئين ڏينهن کان ئي هيو پر هاڻي اُنکي پاڪستان جي آئين جي قانوني شڪل ڏئي سنڌ جي وجود کي ئي ڳِيٽ ڏئي ڳهيو پئي ويو ، جنهن جو ادراڪ سائين جي ايم سيد کي

تي ويو . هاڻي سنڌ مٿان ڌاڙي حملي جي يلغار ۽ للڪار جي شڪل هيءَ هُئي ، ان صورتحال کي مُنهن ڏيڻ لاءِ سنڌ جي قومي تحريڪ جيئي سنڌ هلچل جو مورچو ناهي پنهنجو مهاڏو اٽڪايو.

جيئي سنڌ هلچل جي پنهنجي پوئين پنجاهه سالن جي تاريخي تسلسل ۾ هڪ ڏينهن به اهڙو نه هوندو ، جنهن ۾ پاڪستان جي هٿرادو رياست ۽ پنجاب جي فوجي قبضي خلاف سنڌ جي گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ دُشمن کي اولاريو ۽ للڪاريو نه هُجي ۽ يا جيئي سنڌ جهڙپن کان خالي هُجي . اهو ئي سنڌين جي اڌ صديءَ جي آزاديءَ جي تحريڪ جو مزاحمتي تسلسل آهي ، جيڪو اڄ سوڌو جاري آهي.

پاڪستاني رياست ۽ ان جي شاتر ايجنسين پاران جيئي سنڌ هلچل کي ٽوڙڻ ، ڪمزور ڪرڻ ، منتشر ڪرڻ ۽ ان ۾ پنهنجي پينيٽريشن ذريعي پنهنجي ايجنٽن کي موڪلڻ جي سوين هزارين حرڪتن ۽ حرفتن باوجود سنڌ جي آزاديءَ جي تحريڪ پنهنجي تاريخي تضاد جي سچ جي طاقت سان عوامي انقلابي مزاج ۾ پرپور متحرڪ ۽ منظم پئي رهي آهي. جيئي سنڌ هلچل دشمن قوتن جي ايجنٽن جي سازشن ۽ نفسياتي پروپيگنڊا جي حملن ۾ وقتي طور ٽوڙ ڦوڙ جو شڪار پلي پئي رهي هُجي پر سائين جي ايم سيد جي انقلابي فڪر جي طاقت ۽ سنڌ جي تاريخي ويڙهاند واري ڦوڪيل روح جي طاقت سان بيهر اُنهن سمورن دشمن سازشي حملن ۽ نفسياتي جنگين مان نِڪري وري وڌندي پئي رهي آهي. اهو ئي جيئي سنڌ هلچل جي عوامي مِزاج ۾ تبديل ٿي وڃڻ ۽ قومي تحريڪ جي سِنڌين ۾ جَڙون هٽي وڃڻ جو سگهارو سياسي ، انقلابي ۽ شعوري پهلو پئي رهيو آهي.

پوئين پنجاهه سالن ۾ پنجاب سامراج جي هزارين ڪوششن ۽ هيڏي وڏي فوجي طاقت باوجود به هو سِنڌ کي ائين سولو ڪري ماري مجائي ختم ڪري يا ڳِهي ناهن سگهيا.

سنڌين جيئي سنڌ هلچل جي تحريڪ جي ڪيترن ئي الڳ الڳ طريقن ۽ مورچن کي اپنائي پنهنجي قومي وجود جي جنگ پئي وڙهي آهي ۽ سنڌ جي زمينن جي والار ، سمنڊ ۽ درياهه تي قبضي ، وسلين جي لُٽ مار سميت سمورن سنڌ دُشمن منصوبن خلاف، سنڌي جيئي سنڌ جي مورچي مان هيل تائين پنهنجي جنگ جاري رکيو ٿا اچن، اها ئي سنڌين جي هيل تائين قومي وجود کي بچائيندو اچڻ ۽ قومي وجود تي ٿيندڙ مسلسل ڌارئي حملن خلاف مهاڏو اٽڪائي بيٺو رهڻ ئي وڏي حاصلات آهي، جو اڄ به سنڌ جي شهر شهر ، ڳوٺ ڳوٺ ، جهر جهنگ سنڌين ۾ پنهنجي وطن جي حفاظت ، پنهنجي وسيلن ، پنهنجي درياهه ، پنهنجي سمنڊ ، پنهنجي ٻولي ۽ قومي سُڃاڻپ (ڪلچر) جي جاڳ ۽ هلچل موجود آهي . سنڌ جي سجاڳي ۽ آزاديءَ جي هلچل ۾ مزاحمت موجود آهي ، مزاحمت زنده آهي ، مزاحمت جاري آهي ، اها ئي سنڌين جي قومي تحريڪ جي وڏي حاصلات آهي. هِن حاصلات ۾ جيئي سنڌ جي سوين اڳواڻن ۽ هزارين ڪارڪنن جو رَت ست ، شهادتون ، قربانيون، جيلون ، ٽارچر سيلون ۽ وطن جي آزاديءَ لاءِ هر دور ۾ ڪيل مزاحمتون شامل آهن.

(ڪِسي ني تو نَقش ڪينچي هونگين، تب جا ڪي يي بَنا هي رَستا ،

ڪهان يہ اُن سي جُدا هي رَستا ، يي منزلون سي جُڙا هي رَستا ....)

پيش منظر:

جيئي سنڌ هلچل هِن وقت بظاهر ڀلي ڪيترن ئي الڳ الڳ پارٽين ۾ ڏَڙن ۾ ورهايل آهي پر پنهنجي مقصد ، پنهنجي منزل، پنهنجي نظرئي ، پنهنجي تاريخي دعويٰ ۾ سنڌ جي آزاديءَ جي جدوجهد تان ڪڏهن بہ دستبردار نہ ٿي آهي ، اڃا بہ اڳي کان اڳڀري آهي.

جيئي سنڌ هلچل جي موجوده صورتحال جو جائزو هِنن ٽن پهلوئن کان وٺي سگهون ٿا:

(الف) جيئي سنڌ هلچل (قومي تحريڪ) جو سياسي جدوجهد وارو پاسو:

جيئي سنڌ هلچل هِن وقت بہ سنڌين جي وڏي ۾ وڏي مقبول ترين عوامي تحريڪ بڻيل آهي. سنڌ جي قومي وجود تي حملن کان وٺي سنڌ جي زمينن تي والار جو مسئلو هجي ، يا سمنڊ ۽ درياھ تي قبضي جي ڪوشش ، سنڌ جي ٻيٽن جو مسئلو هجي يا سنڌ ۾ ڌاري آبادڪاري خلاف جدوجهد ، جيئي سنڌ هلچل جون سموريون پارٽيون سنڌ جي انهن سمورن مسئلن تي هر وقت تحرڪ ۾ سرگرم ۽ سرگردان آهن . اهو ئي سبب آهي جو جيئي سنڌ جا ڪارڪن مسلسل رياستي عتاب ۾ آهن ، هر روز سڄي سنڌ مان ڪيترائي ڪارڪن گرفتار ڪري ڪنيي گم ڪيا وڃن ٿا ، جن قومي ڪارڪنن مان وڏو تعداد اڄ بہ ڪراچي ۽ حيدرآباد سميت سنڌ جي مختلف جيلن ۾ سنڌ جي آزادي جي جدوجهد جي ڏوھ ۾دهشتگردي ۽ بغاوتن جي ڪيسن ۾ قيد و بند جون صعوبتون ڪاٽي رهيو آهي، ڪيترائي ڪارڪن ڪيترن ئي سالن کان ايجنسين پاران ڪنيي گم ڪيا ويا آهن ، جيڪي پاڪستاني فوج جي ڇاوڻين جي ٽارچر سيلن ۾ قيد ۾ آهن. ڪيترائي قومي ڪارڪن روپوشي ۽ جلاوطني جي زندگي گذاري رهيا آهن. قومي تحريڪ جي موجوده صورتحال ۾ پاڪستاني رياست جي قومي تحريڪ خلاف انهيءَ سطح جو آپريشن ۽ ڪُچلڻ وارو عمل پڻ سنڌ جي آزاديءَ جي تحريڪ جي زنده ۽ متحرڪ هُجڻ جو وڏو ثبوت آهي.

البتہ هيءَ سياسي تنقيد پڻ ڪنهن حد تائين جائز ۽ مسبوب ٿي سگهي ٿي تہ سنڌ جي موجوده صورتحال ۾ جنهن سطح جي سنڌ تي هَلان ۽ حملو آهي، هِن وقت قومي قيادت يا قومي تحريڪ کي ان ئي سطح جي سنجيدگيءَ سان وسيع تر سياسي ، قومي ۽ مزاحمتي جدوجهد تيز ڪرڻ ۽ ڪنهن نتيجا خيز مرحلي ۾ داخل ڪرڻ جي ضرورت آهي . اُن پارٽ تي قيادت ، ان جي پاليسين ۽ ان جي سياسي جدوجهد جي حڪمت عملين تي ڪافي ڪمزوريون ۽ ڪوتاهيون پڻ موجود آهن. پر اُنهن ڪمزورين جو تعلق قومي تحريڪ جي فڪري يا نظرياتي پاسي سان نہ آهي بلڪ قومي تحريڪ ۾ موجود پارٽين جي تنظيمي پُختگيءَ واري پاسي سان وابسطا آهي. هاڻي پاڻ اُن پاسي تي اچون ٿا ؛

(ب) جيئي سنڌ هلچل (قومي تحريڪ) جي پارٽين جو تنظيمي پاسو:

جيِئي سنڌ هلچل يا قومي تحريڪ جي پارٽين جي اندروني تنظيمي سسٽم يا جوڙجڪ جي مضبوطيءَڪي لاجيڪل طريقي سان پاڻ هِن ترتيب ۾ رکي جائزو وٺنداسين:

1.**نظريو** 2. **تنظيم** 3. **جدوجهد**

ڪنهن بہ سياسي يا انقلابي جدوجهد جو پهريون فيز هوندو آهي فِڪري فيز ، اُهو فِڪر طئي ڪندو آهي تہ موجوده وقت ۾ اُهو تضاد ۾ ڪيترو ڇٽو ، مضبوط ۽ حالتن سان نهڪندڙ آهي. اهو فڪر پنهنجو بنياد انهي سياسي نظرئي جي بنياد تي رکندو آهي. نظريو

يا فڪر جيترو مضبوط ۽ منظم هوندو تہ حالتن پٽاندڙ پنهنجو پاڻ کي عمل ۾ آڻڻ لاءِ تنظيم بہ اوتري ئي طاقتور طريقي سان جوڙيندو ۽ پنهنجي بئي تنظيمي مرحلي ۾ داخل ٿيندو ۽ ان کان اڳتي پوءِ ٽيون مرحلو اهو ايندو آهي تہ تنظيم جيتري مضبوط ۽ منظم هوندي ، جدوجهد اوتري ئي زوردار ، طاقتور ۽ نتيجا خيز ٿيندي ويندي . هتي جيئي سنڌ هلچل جي معاملي ۾ ڪيترن ئي داخلي ۽ خارجي سببن ۽ مداخلتن جي ڪري نتيجو وري بلڪل اُبتڙ پئي نڪتو آهي . سائين جي ايم سيد جو نظريو يا سنڌ جي آزاديءَ جو قومي فڪر جيڏو تاريخي سچ ۽ قومي تضاد جي چٽائيءَ ۽ مضبوطيءَ سان بيٺل آهي ، ان نظرئي تحت ڪم ڪندڙ پارٽين ۽ خاص ڪري پارٽين جي گهٽي تٽي قيادت وري اوتري ئي غير تنظيمي ۽ غير انقلابي رَوش يا سياسي حڪمت عملين ۾ گوٺنات جو شڪار پئي رهي آهي. ان نظرئي کي هِڪ مضبوط ۽ منظم قومي انقلابي تنظيم ۾ تبديل ڪرڻ قومي قيادت جو ڪم هوندو آهي. پر هتي ڪيترن ئي داخلي (اندروني) ۽ خارجي (ٻاهرين رياستي مداخلت) جي سببن جي ڪري جيئي سنڌ هلچل پنهنجو اهو انقلابي تنظيمي طاقت بڻجڻ وارو حدف حاصل ڪرڻ ۾ مصلحتن يا ڪمزورين جو شڪار پئي رهي آهي . پر باوجود انهن سمورين تنظيمي ڪمين ڪوتاهين ۽ ڪمزورين جي عوامي جدوجهد جي حوالي سان، سنڌ تي ٿيندڙ هر ٻاهرين حملي وقت سنڌين جو قومي پرجهلو ۽ هر اول مورچو پئي بڻجي پنهنجي وس وت آهر وڙهندي پئي رهي آهي . جيئي سنڌ هلچل تي سڄي تاريخ ۾ ڪيترن ئي رياستي آپريشنن باوجود جيئي سنڌ اڄ بہ سنڌ جي جهر جهنگ ۾ موجود آهي.

هِن وقت بہ جيئي سنڌ هلچل اندر جيئي سنڌ جي آزادي پسند پارٽين جو اتحاد موجود آهي پر اڳتي هلي جيئي سنڌ جي انهيءَ ئي مستقل مزاجيءَ سان وطن جي آزاديءَ جي ويڙهہ ۾ بيهي رهڻ واري عمل مان هِڪ ڏينهن اهڙي انقلابي تنظيم ۽ قومي آزاديءَ جي تنظيمن جو هِڪ طاقتور اتحاد بڻجي اُڀري ايندو ، جو پنهنجي وطن جون سڀ سرحدون سنڀالي وٺندو.

(ت) جيئي سنڌ هلچل (قومي تحريڪ) جو انقلابي يا مُزاحمتي جدوجهد جو پاسو:

جهڙيءَ طرح سنڌ جي آزاديءَ جي هلچل جون پاڙون سنڌ جي هزارها سالا تاريخ ۾ کُتل آهن ، بلڪل ساڳي ئي طرح سنڌ جي آزاديءَ لاءِ گوريلا جنگ يا هٿياربند ويڙهہ جون پاڙون پڻ سنڌ جي هزارها سالا تاريخي تسلسل سان ڳنڍيل آهن. هونءَ تہ جيئي سنڌ جي سڄي تاريخ پڻ قومي مزاحمت ۽ ويڙهاند ٻڌيل رهي آهي ۽ جيئي سنڌ خود سنڌين جي مُزاحمتي جدوجهد ۽ چڪتاڻ جي پيدوار آهي. خاص ڪري جيئي سنڌ هلچل جي شروعاتي ڏينهن کان وٺي ئي سنڌ جي آزادي جي تحريڪ ۾ جيئي سنڌ جو هِڪڙو ويڙهو ڪيڊر موجود پئي رهيو آهي. جنهن ويڙهاڪ ڪيڊر باضابطا طور ڪنهن گوريلا تنظيم جي شڪل تہ نہ پئي ورتي پر پنهنجو ڳڏيل قومي ڪاوڙ ۽ ڪروڌ طور هِڪ اظهارِ عمل وقت با بوقت ڪندو پئي آيو آهي. جيئي سنڌ اندر اهو ئي مزاحمتي ڪيڊر رياست کي اک ۾ ڪنڊي وانگر پئي چُڀندو رهيو آهي. اهو ئي سبب آهي جو رياست بہ جيئي سنڌ جي ان ئي ويڙهاڪ مزاحمتي ڪيڊر کي چونڊي چونڊي ڪُچليندي ۽ ماريندي آئي آهي. پر مزاحمت چاڪاڻ تہ جيئي سنڌ جي فڪر ، روح ۽ دل ۾ هميشہ کان زندهہ ۽ موجود پئي رهي آهي ، انڪري مزاحمتي ڪيڊر پڻ هميشہ ان مان وري وري جنم وٺي وڙهندو پئي آيو آهي.

جيئي سنڌ هلچل ۾ موجود مزاحمتي جدوجهدن کي پڻ ڪيترن ئي الڳ الڳ دورن ۾ ورهائي سگهون ٿا؛

هتي ڪنهن به هِڪڙي دور جي اڳواڻن يا انهن جي اڳواڻيءَ ۾ نهندڙ انڊر گرائونڊ مزاحمتي تنظيمن جي نهڻ تي الڳ الڳ ڪري لکڻ بجاءِ ، انهن جو مختصر مجموعي طور جائزو ونون ٿا؛

ڪابہ فِڪري يا سياسي جدوجهد هَلي هَلي هِڪ اهڙي دور ۾ داخل ٿيندي آهي، جتي اُها تنظيمي تقاضائن ۾ تبديل ٿيڻ جي گُهر ڪندي آهي ۽ ڪابہ انقلابي تنظيم نهي جُڙي راس ٿيڻ ڪانپوءَ اُن انقلاب کي عمل ۾ آڻڻ لاءِ سياسي جدوجهد سان گڏوگڏ مزاحمتي جدوجهد جي پڻ تقاضا ۾ تبديل ٿي ويندي آهي. اهي سڀ انقلابي جدوجهد جا ڏاڪا هڪبئي سان ترتيبوار ۽ مرحليوار ڳنڍيل هوندا آهن. اهو ئي سبب آهي جو رياست جيئي سنڌ هلچل کي منظم انقلابي تنظيم ۾ تبديل ٿيڻ کان پهرين ئي پنهنجي هٿڪنڊن جي ذريعي منتشر ۽ ٽڙ پکڙ پئي ڪندي رهي آهي. جو تہ رياست دنيا جي سمورن قومي انقلابن کي سامهون رکي بخوبي سمجهي ٿي تہ جيئي سنڌ جڏهن بہ منظم تنظيم م تبديل ٿي وئي تہ هيءَ اسان سان وڙهندي. ان ڪان اڳ ئي ان کي ڪُچلي ختم ڪري ڇڏجي يا ان جي اڳواڻن کي ڊيجاري ، هيسائي ، ياڙيو، بزدل ۽ ويڪائو بڻائي جيئي سنڌ مان قومي مزاحمت ۽ وڙهڻ وارو اهو ڏَنگ ئي ڪڍي ڇڏجي. هِڪ طرف رياست جيئي سنڌ اندر ائين ئي سرجيڪل آپريشن ڪري جيئي سنڌ جي مزاحمتي ڪيڊر کي ڪُچليندي آئي آهي تہ ٻئي طرف وري 1980ع جي ڏهاڪي کان وني 2012 ۽ 2013ع تائين جيئي سنڌ اندر جيڪي ٿوريون گهڻيون مزاحمتي صفبنديون ٿيون تہ انهن جي نام نهاد گوريلا اڳواڻن پڻ پنهنجي موقعي پرستي ۽ ياڙيائپ جي ڪري مزاحمتي جدوجهد سان ويساهہ گهاتيون ڪري، ڪاپاري ڌڪ رسائي مزاحمتي ميدان ڇڏي ڀاڄ پئي ڪاڏي آهي. جنهن جي نتيجي ۾ سنڌ جي مزاحمت بار بار ڏِڇڪا ڪائي سڄو مزاحمتي ڪيڊر وجائي، پنهنجي ليڊرن جي ياڙيائپ ۽ موقعي پرستين جي ڪري ڪُچلجندي پئي رهي آهي.

جيئي سنڌ هلچل جي جديد مزاحمتي جدوجهد ۾ مزاحمتي ڪيڊر ٽن حصن ۾ ورهائجي ويو؛

هِڪ: انهن مان هِڪ وڏو مزاحمتي ڪيڊر جيڪو وطن جي آزاديءَ لاءَ پنهنجي پوري سچائيءَ سان وڙهندي شهيد ٿي ويو ۽ انهن مان وڏو عدد پاڪستاني فوج جي ٽارچر سيلن جو سينگار (مسنگ پرسن) بڻيل رهيو.

ٻيو ؛ موقعي پرست مزاحمتي ڪيڊر يا خاص ڪري ان جي قيادت فکري ۽ اسٽريٽجي جي حوالي سان سرينڊر ڪري ميدان ڇڏي جنگ مان ڀڄي وڃڻ ۾ ڪامياب ٿي ويو ...!

ٽيون: اُن جديد مزاحمتي ڪيڊر جو ٽيون حصو اڄ بہ وطن جي آزاديءَ لاءِ پنهنجي اَيري سَيري حال تي گوريلا جنگ جاري رکيون اچي ٿو ، جيڪو هِن وقت سنڌ ۾ سنڌوديش رووليوشنري آرمي (ايس آر اي) ۽ ان جي اڳواڻ سائين اصغر شاهہ ۽ سندس ساٿين جي قيادت ۾ ثابت قدميءَ سان موجود ۽ منظم آهي. سنڌ جي قومي تحريڪ دُشمن جي هَزارين هَلائن ۽ حملن سان وڙهندي ۽ رِڙهندي اڳتي وڌي آهي. جنگ وڏي ۽ ڊگهي آهي ، هِن کي استقامت ، مُستقل مزاجي ، سنجيدگي ، سياسي ۽ جنگي حڪمت عملين سان اڳتي وني وڃي پنهنجي منزل تي پهچائي سگهجي ٿو . آخري فتح يقيناً وطن واسين جي ئي ٿيڻي آهي.

سنڌ جو قومي هيرو ۽ شهيدِ اول راجا ڏاهر بِن ڇَچ (برهمڻ گهراڻو سنڌ)

سائين جي.ايم سيد

سورهيه مرين سوپ ڪي، ته دل جا وهم وسار،
هڻ ڀالا وڙهه ڀاڪرين، آڏي ڍال مر ڍار،
مٿان تيغ ترار، مار ته متارو ٿئين ....(شاهه)

سرزمين سنڌ دنيا جي قديم مهذب متمدن ملڪن مان هڪ آهي، ان دنيا جي عام دستورن موجب گهڻا لاها چاڙها ڏٺا آهن، ان جي قديم عظمت جا نشان آمري، ڪوٽ ڏيجي ۽ موهن جي دڙن جي يادگارن ۾ اڃا تائين موجود آهن. ان تي ڪجهه وقت ملڪي حاڪمن جي حڪومت پئي رهي آهي ته ڪو وقت ڌارين جي قبضي هيٺ اچي ان ڪي ڏکيا ڏينهن ڏسڻا پيا آهن. ان جي تاريخ جي پوري طرح ڪوجنا نه ٿي سگهي آهي پر نزديڪ سنڌي تسلط جو دور راءِ سهاسي ۽ ڇچ گهراڻي حڪومت جو هو. ڇچ گهراڻي ڪي برهمڻ حڪومت به سڏين ٿا. ان گهراڻي جو آخري حاڪم راجا ڏاهر ڇچ جو ننڍو فرزند هو . راجا ڇچ 52هه مطابق 672 ع تي وفات ڪئي، ان بعد

راجا چندرسين سنڌ جو والي ٿيو، جنهن اٺ سال حڪومت هلائي 60هه مطابق 680 ع تي وفات ڪئي. ان ڪان پوءِ راجاڏاهر سنڌ جي حڪومت جي گادي تي وينو. جنهن نهايت دانشمندي همت ۽ خوش اسلوبي سان 32 سال حڪومت ڪئي، جنهن ڪان عرب بنو اميه سامراج جي سپه سالار حجاج بن يوسف ثقفي جي نياٽي محمد بن قاسم حڪومت ونئي سنڌ تي ڌاريو تسلط قائم ڪيو. راجا ڏاهر حڪومت جي واڳ وٺندي هڪ سال اندر چوطرف حڪومت کي مضبوط ڪرڻ لاءِ قدم ڪنيا. سندس گادي جو شهر الور هو. اتان هن پهرين ايرندي سنڌ ڏي برهمڻ آباد ۾ اچي سندس ڀاءُ ڌرسين ڪي مڪاني حڪومت سپرد ڪري پوءِ مڪران طرف روانو ٿيو، جتي

مڪاني حاڪم سان لاڳاپا قائم ڪري موٽي الور آيو، اهڙي طرح هن سندس پيءُ راجا چچ جي ڏينهن واري ساري سلطنت تي ملتان سوڌو تسلط قائم ڪري ورتو.

سندس دور حڪومت ۾ سنڌ اندر مضبوط حڪومت قائم ڪئي ۽ امن امان رهيو، ان وقت عرب ۾ بني أميه گهراڻي جي حڪومت هئي، جن جي هڪ حاڪم يزيد بن معاويه رسول مقبول صلعم جي ڏوهٽي حضرت امام حسين عليه السلام کي شهيد ڪرائي، ان جو لاش گهوڙن کان چٿرائي سندس سر مبارڪ نيزي تي چاڙهي مهينن تائين ملڪن ۾ گهمارايو هو. امام حسين عليه جي فرزند ۽ خاندان جي عورتن کي قيد ڪرائي دمشق گهرايو هو. انهي گهراڻي عبدالله بن زبير کي حرم ڪعبه ۾ قتل ڪرايو هو، ان ڪانسواءِ ڪيئين ظلم ڪيا هئا. راجا ڏاهر جي ڏينهن ۾ انهي گهراڻي جو حاڪم عبدالملڪ بن مروان عرب جو بادشاه هو. ان جو سپہ سالار حجاج بن يوسف ثقفي وڏو ظالم قاتل ۽ بي رحم هو، جنهن اهل بيت رسول تي اڪيچار ظلم ڪيا هئا ۽ بي شمار مسلمانن جو سندس هٿان خون وهيو هو. انهن ڳالهين کان تاريخدان بخوبي واقف آهن. امام حسين عليه السلام جي شهادت کان پوءِ جي مڪاني ردعمل پيدا ٿيو ته ڪين سختي سان دٻائڻ بعد جڏهن بنو أميه گهراڻي جو تسلط ساري عرب تي ويهي ويو ته هن سندن سامراج

کي وڌائڻ لاءِ چوطرف حملا ڪرائڻ شروع ڪيا.

عربستان جو گهڻو حصو ريگستاني آهي، اتي جا رهاڪو سواءِ بن مڪيه شهرن مڪي ۽ مديني جي بدويانا زندگي گذاريندا هئا، ان ۾ رهندڙ قبيلا اڪثر پاڻ ۾ وڙهندا رهندا هئا. ان ڪري جنگجو يانا ذهنيت سندن سرشت ۾ سمايل هئي. اتي جا رهاڪو گهڻو ڪري قديم قبيلائي مذهبن جا پوئلگ هئا، جن جي خدائن جا بت ڪعبي ۾ رکيل هئا پر ڪي م نجهائن ڪرستان ۽ يهودي هئا . ضرورياتِ زندگي لاءِ هو شام ۽ عراق سان قافلن ذريعي واپار ڪندا هئا.

رسول مقبول صلعم جي پيدا ٿيڻ کان اڳ به هنن مان روم ۽ ايران جي شهنشاهن طرفان جنگي لشڪر لاءِ ڀرتي ٿيندي هئي. هتي جي رهاڪن جو زيادهه تر گذران مال چارڻ تي هوندو هو. سندن زندگي اڪثر ڪري تنگ گذرندي هئي.

رسول مقبول جي پيدا ٿيڻ تي هنن کي نئين مذهب جي نالي ۾ متحد ڪري هڪ مرڪزي حڪومت هيٺ منظم ڪيو ويو، جنهن ڪري هنن جي طاقت ۽ حوصلو وڌي ويو. حضرت محمد رسول ڪريم صلعم جن جي رسالت جا به مقصد هئا، هڪ ماڻهن جي ذهني تربيت، نفسياتي اصلاح ۽ اخلاقي درستي جو هو. ٻيو امن امان رکڻ لاءِ ملڪي نظام ۽ ماڻهن جي گذراني مسئلن جي حل ڪرڻ جو

هو.

پيغمبر خدا جي موجودگي ۾ ٻئي ڪم خوش اسلوبي سان سرانجام ٿيندا رهيا. انهن جي انتقال کان پوءِ سندن پوئلڳ ٻن راين ۾ ورهائجي ويا. هڪڙن جو رايو هو ته مٿئين ذڪر ڪيل پهرين مقصد کي مذهب جو بنيادي متو سمجهي ترجيح ڏني ۽ ٻين جي راءِ هئي ته عرب جا ماڻهو اجا سندن بدويانا عادتون قبيلائي اختلاف پراڻا اعتقاد ۽ رسم ۽ رواج پوري طرح بدلائي نئين مذهب جي عقيدن ۽ دستورن سان مانوس نه ٿي سگهيا هئا. تاريخ ۾ پهريون دفعو انهن ۾ اتحاد ۽ مرڪزيت قائم ٿي هئي، جنهن جي قائم ڪرڻ ۾ طاقت جي استعمال جو گهڻو دخل هو. ان ڪري سڀ کان زيادهه توجه ٻئي مقصد جي سرانجامي طرف ڏيڻ گهرجي . پهرين جو واسطو مستقبل جي ڳالهين سان ٻئي جو حال سان هو، مستقبل جو مدار حال تي رهي ٿو، انڪري ٻئي گروهه کي ڪاميابي حاصل ٿي. عرب جا ماڻهو غريب هئا. انهن جي يڪمشت رکڻ ۾ قبائلي اختلافن کان سندن توجه هٽائي ٻئي طرف ڪرڻ لاءِ ٻي راءِ جي ماڻهن ضروري ڄاتو ته پر وارن آباد ۽ سرسبز ملڪن کي قبضي ۾ آڻي انهن جي سرمايي سان هتي جي رهاڪن جي گذران جو انتظام ڪجي. نئين مذهب انهن ۾ اتحاد ۽ جذبہ جنگ پيدا ڪيو هو، ان ڪانسواءِ ٻين سرسبز ملڪن جي ملڪيت ۽ پيٽ گذران لاءِ هٿ ڪرڻ جي خيال منجهن ٻاهرين ملڪن فتح ڪرڻ جي خواهش پيدا ڪئي. حضرت عمر رضہ جي ڏينهن ۾ پر وارا سڪيا ملڪ شام، عراق، مصر ۽ ايران فتح ٿي چڪا هئا. انهن فتحن عرب جي تنگدست ماڻهن کي سکيو هڪ طرف بنايو ته ٻئي طرف هنن جي جنگي قوت ، قومي وقار ۽ عزت جو ڏاڪو ويهاري چڙهيو. پهرين ٻن خليفن جي ڏينهن ۾ کي اخلاقي معيار ۽ رسول مقبول صلعم جي روايات قائم رکڻ جي ڪوشش ٿي، ليڪن ملڪ ۾ ناراضگي ايتري وڌي جو ان مان هڪ خليفو قتل ٿي ويو. پئسا ملڪيت ۽ گذر جي فراواني جيڪڏهن زندگي کي س[illegible]هل بنائڻ ۾ مدد ڪن ٿيون ته انهن جي ڪري کي خرابيون به پيدا ٿيڻ جو نتيجو اهو نڪتو تہ حضرت علي عليه السلام جي شهادت کان پوءِ قبيلائي اختلافن ۽ اقتدار جي حصول عربن ۾ خانہ جنگي پيدا ڪري ڇڏي، نيٺ بني اميه خاندان ٻين سيني گروهن کي زور سان دٻائي سموري طاقت جو مالڪ بڻجي ويو.

شيخ سعدي عليه الرحمة چيو آهي ته

"هفت اقليم سر بگيرد بادشاه هم جنان دربند اقليم دگر،
نيم نان نسن گر خورد مرد خدا بزدل درويشان كنديم دگر...

[معنيٰ : بادشاهه جي ستن ملڪن فتحن ڪرڻ بعد به طمع ج[illegible]هڪي نٽي ٿئي ، ۽

وڏيڪ لاء ڪوشش ڪري ٿو ليڪن درويش هڪ ماني، مان اڏ ڪائي اڏ ٻئي لاء بچائي رکي ٿو.]

عبدالملڪ جي ڏينهن ۾ خانہ جنگي گهٽ ٿي اندروني انتظام درست ٿيڻ بعد هن بنو أميه سامراج کي وڌائڻ لاء رٿون رٿيون. نالو اسلام جو هو مقصد ملڪ فتح ڪرڻ ، ڦرلٽ ڪري ملڪيت هٿ ڪرڻ جو هو. مسلم تاريخدانن جو چوڻ آهي ته رسول مقبول کان پوء خلافت به اسلامي حڪومت ڪانه ٿي آهي پر ڪن جو چوڻ آهي تہ خلفاء راشدين جي ڏينهن ۾ ٿورو گهڻو رسول مقبول جي روايتن کي خيال ۾ رکيو ويندو هو. ان کان پوء حڪومتون اسلامي نه رهيون بلڪ نالي ۾سلطان بادشاهن جي هٿن ۾ پئي رهيون، جن سندن شخصي قبيلائي گروهي مفادن لاء پئي حڪومتن کي هلايو . عبد الملڪ جي دور ۾ ان پوئين گروه جي مفاد خاطر حڪومت هلي رهي هئي. تاريخدانن کي پتو آهي ته سندس سپه سالار حجاج بن يوسف جي ظلم ۽ قتل عام ڪيا، تن کان مسلمان ته هڪ طرف ليڪن شيطان به هوند شرمائجي وڃي. ان لاء هڪ مثال ڪافي ٿيندو ته هڪ دفعي جمعي نماز تي ڪوفي جي جامع مسجد ۾ هزارها ماڻهو نماز پڙهڻ لاء آيل هئا، جن ۾ حافظ قرآن درويش اهل بيت سڀ حاضر هئا. اتي خطبو ڏيندي حجاج بن يوسف ظاهر ڪيو ته اڄ آئون فصل پڪل ڏسي لڻڻ چاهيان ٿو. ان کان پوء، مسجد ۾ قتل عام جو حڪم ڏنائين، جن ۾ هزارها مسلمان قتل ٿي ويا. سندس انتقال وقت هڪ لک کان وڏيڪ ماڻهن کي خراب حالت ۾ جيل ۾ ڏنو ويو. وڏيڪ ستم ظريفي اها هئي ته بنا سبب بين ملڪن تي حملا ڪري ڦر لٽ مان مال هٿ ڪرڻ آزاد ماڻهن کي غلام ۽ ٻانهيون ٻڻائي انهن جي وڪري ڪرڻ کي اسلام جو ڪارنامو ظاهر ڪيو ويو.

انهيَ بادشاه جي ڏينهن ۾ عربن جون جدا جدا فوجون ٽن طرف ملڪن جي فتح ڪرڻ لاِ موڪليون ويون .

هڪ فوج جا موسىٰ اشعري جي هٿ هيٺ مغرب طرف موڪلي وئي، جنهن اسپين تائين فتحون ڪيون. اتر طرف قتبيا بن مسلم جي هٿ هيٺ فوجون موڪليون ويون، جن سمرقند ۽ بخارا فتح ڪيا ۽ اوڀر طرف حجاج بن يوسف پنهنجي نياٽي محمد بن قاسم جي هٿ هيٺ سنڌ فتح ڪرڻ لاءِ فوج موڪلي ان کان اڳ به سنڌ تي فتح ڪرڻ لاءِ چوڏنهن ناڪام حملا ڪيا ويا.

جڏهن محمد بن قاسم جي فوج سنڌ فتح ڪرڻ لاء آئي ته راجا ڏاهر جي فوج نهايت جوان مردي سان سنڌ جي حفاظت ناموس ۽ عزت لاء لڙي پر جنگ ۾ راجا ڏاهر قتل ٿي ويو ۽ ملڪ تي عربن جو قبضو ٿي ويو، ان ۾ عربن کي ڪروڙها روپين جي ملڪيت هٿ آئي ۽ ڪئين هزار سنڌي مردن ۽ عورتن کي غلام بنائي،

عرب ۾ وڃي وڪرو ڪيائون. هاڻي سوال اٿندو ته عربن جي ان فتح کي جائزء اسلامي فتح شمار ڪجي يا عرب بادشاهن جي سامراجي جذبي هيٺ غاصبانہ ، غير اسلامي ملڪ گيري جي حوس سمجهيو وڃي؟ أن مسئلي کي پوري طرح سمجهڻ لاء ضروري آهي ته اسان مسلمانن جي ٻن جدا راين کي پيش ڪريون ٿا:
هڪ گروهه جو چوڻ آهي ته اسلام ماڻهن وچ ۾ مذهبن ،نسلن، قومن ۽ رنگن جي نالي ۾ ڪيل ديوارن کي ڊاهي انسان ذات ۾ اتحاد، امن، فلاح ۽ بهبودي پکيڙڻ لاء آيو هو. اهو دينِ فطرت هو جنهنجو ابتدا کان سيني پيغمبرن پيغام ڏنو هو، اهو نئون دين ڪو نه هو. بلڪ ان مطابق سيني مختلف مذهبن جي ظاهري ڪثرت پويان بنيادي وحدت سمايل هئي. اهڙي تعليم جو فروغ ، صحيح سمجهاڻي اخلاقي د□رستي به نفسياتي اصلاح ذريعي تاليف قلوب رواداري به باهمي گفتگو وسيلي ٿيڻ وارو هو. تشدد نفرت، نفاق خود مطلبي أن جي راهه ۾ رڪاوٽون هيون. دين جي معاملي ۾ زور زبردستي ناجائز هئي. پيغمبر خدا رحمة العالمين ٿي آيل هو. هو غلامن کي آزاد ڪرائڻ، ڦرلٽ بند ڪرائي انصاف جو دور قائم ڪرڻ دنيا ۾ امن لاء آيل هو ۽ نه أنهن ڪمن جي مروج ڪرڻ لاء جي پوء ڪن ماڻهن اسلام جي نالي ۾ ڌارين ملڪن کي غلام بنائڻ، ڦرلٽ ڪرڻ آزاد ماڻهن کي غلام بنائڻ لاء ڪيا هئا.

ٻئي گروهه جو چوڻ هو ته اسلام هڪ نئون مڪمل عالمگير دين ٿي آيل هو، أن جي اچڻ بعد ٻيا سڀ دين رد ٿي ويا هئا. هن نئين دين جا مکيه متا توحيد، نماز، حج، زڪوات، روزا هئا. انهن متن ۽ أن دين جي شريعت (دستورالعمل) کي زوري دنيا ۾ ماڻهن مٿان مسلط ڪرڻو هو، جنهن عمل کي جهاد جي نالي سان سڏيائون ٿي . أن ٻين ملڪن تي چڙهائي ڪري خونريزي ڪري، أن تي قبضو ڪرڻ، ڦرلٽ ڪرڻ ، مردن ۽عورتن کي غلام ڪري ٻڪرين وانگر وڪڻڻ وغيره جهڙن ڪمن کي جائز ڄاتو ٿي. انهن ٻن گروهن مان پوئين جي عقيدن ۽ ڪارگذارين کي ڏسي غير مسلم عالمن ۽ تاريخدانن اسلام کي ڌاڪن، لٽيرن، عيش پرستن جو مذهب ظاهر ڪيو ٿي. هنن جو چوڻ هو ته ماڻهو ان ۾ تلوار جي آڌار تي زور زبردستي سان داخل ٿيا هئا نه ته ان ۾ ڪهڙي سني ڳالهه هئي جو اهڙي مذهب ۾ شامل ٿين ها؟ ن قسم جي غلط فهمين کي د□ور ڪرڻ لاء مسلم عالمن ۽ درويشن ظاهر ڪئي ته صحيح اسلام اهو آهي، جو پهرئين گروهه ٿي ظاهر ڪيو. پوئين دور ۾ سر سيد احمد خان ۽ خواجہ ڪمال الدين جا ڏنل جواب پڙهڻ جي لائق آهن. سندن چوڻ هو ته اسلام جو فروغ تلوار ۽ تشدد جي ذريعي ڪونه ٿيو هو، پر تاليف قلوب جي بهترين اصولن ڪري أهو ماڻهن قبول ڪيو هو . مسلمان حاڪمن طرفان جي ملڪ گيري ڦرلٽ ۽ ٻيا ظلم ڪيا

هئا . أنهن جو اسلام سان ڪو به تعلق ڪونه هو. ملا جي اسلامي تشريح صحيح نه هئي، اجا تائين مسلمان ساڳي طرح ٻن راين ۾ ورهايل آهن: جن مان هڪ ڪي ملا جو گروهه ۽ ٻئي ڪي درويشن جو گروهه سڏجي ٿو . اسان جو واسطو درويشن جي گروهه سان آهي، تنهنڪري محمد بن قاسم جي ڪارنامن ڪي اسلام سان واسطو رکندڙ تسليم نٿا ڪريون، نه ان کي غازي نه اسلام جو علمبردار سڏڻ لاء تيار آهيون. بلڪ أن ڪي غاصب، سنڌين جي آزادي، عصمت، مال ملڪيت جو دشمن ۽ لٽيرو سمجهون ٿا. هن ڪي أن گروهه جو فرد سمجهون ٿا، جنهن نہ صرف سنڌ جي مردن ۽ عورتن ڪي غلام ڪري وڪيو ۽ ملڪيت ڦري ملڪ تي زوري قبضو ڪيو پر اهلبيت رسول جو دشمن عياش اسلام جي بنيادي اصولن جي خلاف ۽ مسمانن جو قتل عام ڪرائيندڙ هو.

اسان رسول مقبول صلعم ڪي رحمة العالمين سمجهون ٿا، انهن جا ہہ قول اسان جي ڪنن ۾ اجا تائين گونجي رهيا آهن ته "حب الوطن من الايمان" وطن جي محبت ايمان جو جز آهي ٻيو ته "سنڌ جي طرف کان ڪين ٿڌي هير ٿي لڳي". ڇا ان تعليم جي هوندي اسان سنڌ جي محبت ڪي جائز نهرائيندي أن تي ڌارين جي تسلط ۽ تيل ظلمن ڪي جائز قرار ڏيئي سگهون ٿا! اسان ان راء جا آهيون ته هر ماڻهوَ لاء وطن جي حب لازمي آهي، جيڪو وطن دوست نه آهي سو بي ايمان آهي، ايمان کان سواء صحيح مسلمان ئي نه ٿي سگهبو. سنڌ پنجن هزارن ورهين کان تهذيب ۽ تمدن جو مرڪز رهي آهي. رسول مقبول جي ڏينهن ۾ سنڌ ۾ هڪ به مسلمان ڪونه هو، بلڪ سڀ ماڻهو هندو ۽ ٻڌ هئا پوء به سندن اظهار ته ان مان ڪين ٿڌي هير ٿي آئي. ڪا ته معنيٰ رکندڙ آهي، اهڙي حالت هيٺ اسان ڪهڙي طرح أن ملڪ جي ماڻهن تي زوري، قبضو ڪري انهن جي آزادي سلب ڪرڻ، اتي جي مردن ۽ عورتن ڪي غلام بنائڻ، ڪروڙها روپين جي ملڪيت ڪي لٽي ٻاهر ڪيڻ جي ڪم ڪي صحيح اسلام مطابق جائز سمجهي سگهون ٿا.

جيڪڏهن ڪي ماڻهو سندس اهڙن ڪمن ڪي عين اسلام سمجهن ته مرضي جا مالڪ آهن. هر ڪنهن ڪي سندن راء جو حق آهي، آخر ڪي اهڙا ماڻهو به هئا ۽ اجا تائين آهن جي امام حسين ڪي ناحق تي ۽ يزيد ڪي حق تي سمجهن ٿا.

اهي ماڻهو يزيد ، انهي گهراڻي جي هر ڪاروائي ڪي عين اسلام سمجهن ٿا . ان گروهه ۾ نه صرف ان زماني جا عالم ۽ حافظ قرآن شامل هئا پر اڄ ڪلهه به ڪئين ماڻهو ملي سگهن ٿا.

ڪين اهڙي راء رکڻ جو هر ڪو حق آهي، ليڪن اسان ڪي به پنهنجي راء رکڻ جو اهڙوئي حق ملڻ گهرجي، جهڙو هنن ڪي ڏيڻ گهرو ٿا. اسان محمد بن قاسم جي حملي ڪي صحيح اسلامي

تشريح جي خلاف ۽ غاصبانا سمجهون ٿا. سنڌ ۾ اجا تائين هزارها ماڻهو آهن جي پاڻ کي ڏاهري سڏائڻ ۾ عيب نٿا سمجهن. سنڌ جو جي عالم ۽ بزرگ مولانا ابوالحسن به ڏاهري سڏائڻ ۾ عرب نه سمجهندو هو، اسان کي اعتراض نه آهي. سنڌ ۾ محمد بن قاسم گروهه جا طرفدار ڀلي پاڻ کي يزيدي سڏائين، ماڻهو نطفي مان پيدا ٿئي ٿو، جو رت مان جڙي ٿو ,رت کاڌي مان ٺهي ٿو ، کاڌو ، اناج ، ڀاڄين ۽ گوشت مان ٺهي ٿو . اهي سڀ سڌي، يا اڻ سڌي، طرح ملڪي زمين ۽ پاڻي، جي پيدائش آهن.

مثال طور کڻي ڏسندا تہ هڪ اَن جي داڻي زمين ۾پوکڻ بعد سوها داڻا پيدا ٿين ٿا، جي مٽي پاڻي مان ٺهن ٿا، تنهن ڪري هر شيءِ ملڪ جي مٽي پاڻي مان پيدا ٿئي ٿي. هر ماڻهو جو حقيقي ماءِ پيءُ آهن، قرآن شريف به شاهدي ڏئي ٿو ته "ولقد خلقنا الانسان من سلالة من طين " معنيٰ تحقيق اسان ماڻهن کي مٽي جي جوهر مان پيدا ڪيوآهي. انهي نقط نگاهه کان جو ماڻهو وطن سان وفادار نه آهي، سو حلالي ٻار نه آهي انهي کي مدنظر رکندي. آءِ راجا ڏاهر کي سنڌ جي آزادي ، عزت ۽ ناموس لاءِ لڙي سر ڏيندڙ شهيد اول سڏڻ کان نٿو ڇرڪان، ڀوءِ ڀلي ڪن، يزيدي گروهه جي طرفدارن کي مرچون لڳن. اهڙن ماڻهن جي دشمني کان امام حسين عليه السلام نبي صلعم جو ڏوهٽو بہ نہ بچي سگهيو آهي.

راجا ڏاهر 92 هجري مطابق 712 ع تي سنڌ خاطر لڙي شهيد ٿيو . هر سنڌي کي ان جي ڪارنامن تي فخر هئڻ گهرجي، اَن لاءِ اڄ ڪيس سنڌ لاءِ سر ڏيندڙ سورهين جي قطار ۾ پهريون هيرو شمار ڪريان ٿو.

ان ڪان پوءِ سنڌ 340 ورهيه غيرن جي غلامي هيٺ رهي جيستائين وڃي، سنڌ جي هڪ سومري گهراڻي 1051 ع ۾ وري سنڌ ۾ خالص سنڌي حڪومت قائم ڪئي.

ڀڳو آءِ نه ڇوان، ماريو تہ وسهان ،
ڪانڌ منهن ۾ ڌڪڙا، سيڪيندي سونهان،
ته پڻ لڄ مران، جي هونس پٺ ۾ .... (شاهه)

ويٽنامي انقلابي گوريلاتنظيم نيشنل لبريشن فرنٽ (اين ايل ايف)

ترجمو: ڪوهيار چانڊيو

پئسفڪ سمنڊ جي گهري نيري پاڻيَ جي ڪناري تي ايشا جا ڪيترائي خوبصورت ۽ سرسبز ملڪ آهن. جتي چين جي ڏکڻ ۾ ويٽنام نالي هڪ ننڍڙو ملڪ به آهي جنهن جي ايراضي 126,000 چورس ميل آهي ۽ اڀرندي ساحل تي 1,200 ميل ڊگهو آهي, هن جو وڏو درياهہ ميڪونگ 2500 ميل ڊگهو آهي, هن جي علائقي "سائگون"جي چوڌاري ميڪونگ نديءَ جو ڊيلٽا آهي. جبلن جو هڪ ڊگهو سلسلو به ميڪونگ ندي ۽ ساحل جي وچ ۾ آهي. هن علائقي ۾ ڏکڻ-اولهه ۽ اتر-اوڀر مون سون جي ڪري گهٽي برسات گهٽي پڻ پوندي آهي ۽ ويٽنام جو 4/5 حصو جبلن تي مشتمل آهي ۽ ان جو 34 سيڪڙو علائقو گهاٽن ٻيلن تي مشتمل آهي.

ويٽنام هزارين سالن تائين چين جهڙي وڏي طاقتور ملڪ جو پاڙيسري رهيوآهي انڪري اُن جي ثقافت ۽ تصورن تي چيني ثقافت روايتن جو تمام گهڻو اثر رهيو آهي. پراڻي زماني ۾ گهڻو ڪري چين جي شهنشاهيت ويٽنام تي قبضو ڪندي رهي آهي ۽ اڪثر ڪري هن ننڍڙي ملڪ پنهنجي قومي آزاديءَ جو جهنڊو بلند ڪري قابض ملڪن خلاف مزاحمت ڪري چيلينج ڪيوآهي ۽ ويٽنامي قوم صدين تائين پنهنجي وطن جي آزاديءَ لاءِ وڙهندي رهي آهي ,ويٽنامي تاريخ آزادي جي عشق جي تاريخ آهي. ويهين صديءَ جي آخر ۾، ويٽنام يورپ جي هڪ نئين سرمائيدار سامراجي ملڪ فرانس ۽ بعد ۾ آمريڪا جي ظلمن هيٺ اچي ويو، ۽ پنهنجي آزاديءَ لاءِ جدوجهد ۽ جنگ جاري رکي، جڏهن 20 صديءَ ۾ ٻي عالمي جنگ جو خاتمو ٿيو ته، اوچن جبلن,گهاٽن ٻيلن ۽ سرسبز وادين واري هن ملڪ ڊگهي جنگ ذريعي ٻن وڏن سگهارن سرمائيدار سامراجي ملڪن فرانس ۽ آمريڪا سان وڙهي ڪين شڪست ڏني. فرانس اهو ملڪ آهي جيڪو پاڻ کي انقلاب جو چيمپئن سڏائيندو آهي ، روسو، والٽيئر، وڪٽر هيوگو، انا، سارتر، زولا جو ملڪ آهي ۽ آمريڪا دنيا آڏو جيڪو تصور پيش ڪندو آهي ته ، ”حڪومت عوام طرفان، عوام لاءِ“ اهو ڪوڙ ثابت ٿيو آهي. ويٽنامين ڪيترن ئي محاذن تي جيڪا ڊگهي جنگ وڙهي آهي اها هنن پنهنجي قومپرست ڪامريڊن جي جوڙيل هڪ گوريلا تنظيم ”نيشنل لبريشن فرنٽ“ جي اڳواڻي ۾ وڙهي ۽ ڪامياب انقلاب آندو.

اڇو ته ان تي ڪجهه نظر وجهون.

1960ع ۾ نيشنل لبريشن فرنٽ قائم ڪئي وئي ته جيئن ڏکڻ ويٽنام جي نوآبادياتي "ديم حڪومت" ۽ ڌاريي فرانسيسي ۽ آمريڪي سامراج خلاف هٿياربند سياسي جدوجهد ۽ ويڙهه شروع ڪري سگهجي . اهو ويڙهه وارو محاذ ڏاکڻ علائقن جي شهرن، ڳوٺن ۽ ٻيلن ۾ تيزيءَ سان پکڙجي ويو. نيشنل لبريشن فرنٽ فيبروري 1962ع ۾ 100 نمائندن جي ڪانگريس منعقد ڪئي. انهن نمائندن جو تعلق زندگي جي مختلف شعبن سان هو جنهن ۾ انجنئير ,ڊاڪٽر, استاد ۽ ڏاها دانشور به شامل هئا.هن ڪانگريس ۾ "سائگون" علائقي جي رهائشي هڪ قومپرست وڪيل "نگوين هوٿو" کي صدر چونڊيو ويو جنهن کي "ديم سرڪار" ڪيترائي ڀيرا گرفتار ڪيو هو. ان محاذ سڀني محب وطن ماڻهن کي هڪ پليٽ فارم تي متحد ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ڇاڪاڻ ته وطن جي آزاديءَ جي هيءَ جنگ قومي جنگ هئي. چونڊيل صدر وڏي محنت ۽ همت سان پنهنجي تنظيم کي وڌايو ۽اڪثر سياسي پارٽيون لبريشن فرنٽ ۾ شامل ٿي ويون. هن اهڙو پروگرام پيش ڪيو جنهن ۾ سماج جي سڀني طبقن، گروهن، قوميتن ۽ پارٽين جي حقن جو تحفظ ڪيو ويو.

هن جو خيال هو ته انقلاب لاءِ سياسي طاقت حاصل ڪرڻ تمام ضروري آهي. هن آمريڪي سامراج جي قائم ڪيل "ديم حڪومت "کي ختم ڪري قومي جمهوري اتحاد جي حڪومت قائم ڪرڻ چاهيو پئي. ڪنهن به نوآبادياتي زرعي ملڪ ۾، هاري هر انقلاب ۾ مرڪزي ڪردار ادا ڪندا آهن انڪري نيشنل لبريشن فرنٽ قومي معيشت ۾ انقلابي تبديلي جو پروگرام پيش ڪيو ۽ هن وڏن وڏن زميندارن کان زمينون واپس وٺي ضبط ڪري بي زمين هارين ۾ ورهائڻ ۽ زرعي زمينن جا ٽئڪس گهٽائڻ جي حمايت ڪئي. هنن ڳوٺن ۾ هارين کي منظم ڪيو ۽ مزدورن جي بنيادي حقن جي ڀرپور حمايت ڪئي. هنن آمريڪي سامراج مخالف پارٽين سان مضبوط تعلقات قائم ڪرڻ پئي چاهيو . جيتوڻيڪ اهي فرنٽ جي سياسي پروگرام سان مڪمل طور تي متفق نه هيون، پر لبريشن فرنٽ جي راءِ هئي ته اهي وڏي اهميت رکن ٿيون ۽ هي ڳالهه به اهم هئي ته مالدار طبقو زميناداري نظام جو مخالف هو ۽ جڏهن هن مالدار طبقي کي قومپرستن جي طاقت جو احساس ٿيندو ته اهو طبقو لبريشن فرنٽ جي حمايت ڪندو ۽ هي طبقو ملڪ ۾ صنعت ۽ هنر جي قيام لاءِ پڻ تمام ضروري آهي.

ان وقت سياسي محاذ تي، لبريشن فرنٽ آمريڪا ۽ ان جي قائم ڪيل ڏکڻ ويٽنامي حڪومت خلاف

ريليون، جلوس ۽ هڙتالون به ڪندو رهيو. شهرن ۽ ڳوٺن ۾ ماڻهو آمريڪي بمباري ۽ فوجين جي تشدد خلاف احتجاج ڪري رهيا هئا.
NLF جا آزاد علائقا. . . .
مزاحمتي ويڙهه وڙهڻ ڪانپوء فرنٽ هڪ وڏي علائقي تي مڪمل ڪنٽرول حاصل ڪري ورتو هو. هن علائقي جي زمين زرخيز ۽ گنجان آبادي هئي. هي علائقو وڏي ويڙهاڪ گوريلن لاء فوجي لحاظ کان وڏي هميت رکندڙ هئو. انهن جابلو علائقن ۾ داخل ٿيڻ تمام ڏکيو هو.

ان ڪري اها لبريشن آرمي لاءِ محفوظ پناهه گاهه هئي، جتي ڪين آرام سان تربيت ملي سگهي هئي، انقلابي فوج هن علائقي مان محفوظ طريقي سان حملو ڪري سگهندي هئي ۽ پوءِ واپس موٽي ۽ پنهنجي ٺڪاڻن تي پهچي مڪمل پناهه حاصل ڪري سگهندي هئي. اهي علائقا اقتصادي لحاظ کان به اهم هئا,چو ته هنن علائقن جي زمين لال ڪافي، چانهه ۽ ڪنين جي پوک لاءِ موزون هئي. لبريشن فرنٽ جي سڀ کان وڏي طاقت انهن آزاد علائقن جي عوام جو انقلابي شعور هو. هتان جي ماڻهن ۾ هر ڏکيائي ڪي منهن ڏيڻ جي صلاحيت هئي,هتي جا هاري ڏاڍا محنتي ۽ بهادر هئا. "نيشنل لبريشن فرنٽ" منظم ٿي هنن آزاد علائقن ۾ تبديلي, تعمير ۽ ترقي لاءِ جدوجهد ڪئي. جيئن ته هنن 9 سالن تائين فرانسيسي سامراج خلاف مزاحمت جي جنگ وڙهي هئي، ان ڪري سياسي پارٽين ۽ عوام ان سخت جنگ دوران منظم ٿيڻ ۽ معاشي طور مستحڪم رهڻ سکي ورتو هو. حڪومت ۽ آمريڪي فوجن سان جنگ جي باوجود انهن آزاد ٿيل علائقن ۾ تجارتي، صنعتي ۽ زرعي سرگرميون جاري رهيون جن سان وڏيڪ ماڻهن کي روزگار مليو ۽ ماڻهن جون روزمرهه جون ضرورتون آساني سان پوريون ٿيڻ لڳيون. ملڪ ۾ جاري جنگ جي باوجود، لبريشن فرنٽ هزارين ڪاريگرن کي تربيت ڏني. فرنٽ جو خيال هو ته تعليم کي مضبوط بڻائڻ کان سواءِ نئين جمهوري، ترقي پسند تهذيب جو بنياد نه ٿو ٿي سگهي ان لاء هر ڳوٺ ۾ اسڪول قائم ڪيا ويا ۽ بالغن کي به تعليم ڏني وئي. لکين عورتن، مردن ۽ ٻارن لکڻ پڙهڻ سکي ورتو,بيشمار ڳوٺ هئا جتي جهالت جو خاتمو ٿيو,هر ڳوٺ ۾ عورتن جون ڪلينڪون ۽ ننڍيون اسپتالون ناهيون ويون, فرنٽ جي قيادت ۾ عوام کي آزادي، جمهوريت ۽ خوشحالي ملي.
هنن سڄي دنيا جي عوام ڏانهن دوستيءَ جو هٿ وڌايو ۽ دنيا جي انهن ملڪن هنن جو ساٿ ڏنو جيڪي پرڏيهي سامراج خلاف جدوجهد ڪري رهيا هئا. انهن جا ڪيوبا، الجزائر، چين، انڊونيشيا ۽

سائين جي.ايم سيد فرمايو:

”قومون، عقيدن ۽ نظرين تي جنم ناهن وٺنديون، پر وطن، زبان، تهذيب، جاگرافي حدن ۽ اقتصادي بنيادن تي ٺهنديون آهن“.

روس ۾ مستقل سياسي نمائندا مقرر ٿيل هئا.
جڏهن اتر ويتنام تي آمريڪا وڏي بمبار جنگ جو رخ موڙڻ ۾ ناڪام ويو ته "مسٽر جانسن" 1965ع ۾ آمريڪي فوجن جو هڪ وڏو تعداد ويتنام ڏانهن موڪليو، ان صورتحال ۾ لبريشن فرنٽ پنهنجي نئين حڪمت عملي جوڙي ۽ جنگ جي تياري لاءِ سيني آزاد علائقن کي هڪ ٻئي سان ڳنڍيو، دشمن جي علائقن واري سرزمين ۾ بغاوت ڪري دشمن کي تباهه ڪري، شهرن ۾ انقلابي جدوجهد کي تيز ڪيو. 1964ع ۾ ا"سپيشل وارفيئر"جي خالق "جنرل ميڪسويل ٽيلر" چيو ته، "انهن ۾ پنهنجي ڪامريڊن جو حوصلو بلند رکڻ جي زبردست صلاحيت آهي" ڏکڻ ويتنام جي ڳوٺن ۾ هاري آزاديءَ لاءِ سخت جدوجهد ڪري رهيا هئا، نيشنل لبريشن فرنٽ ۾ وڙهندڙ هارين به پنهنجن هنرمند ڪامريڊ دوستن کان ريڊيو سيٽ هلائڻ، هٿيار ناهڻ ۽ آمريڪي بمبار کي سڃاڻڻ جي سکيا ورتي. انهن ڪامريڊن ڪين ننڍا ڪارخانا ۽ اسپتالون ناهڻ سيکاريا، اهي ادارا تمام مکيه رستن کان پري هئا ۽ ڏکڻ ويتنام ۾ پکڙيل هئا. ويتنامي ڪامريڊن جون مددگار اشاعتون به هيون.

ويتنام جي عوام شروع کان ئي فرانسيسي سامراج خلاف هٿياربند جدوجهد ڪئي هئيءِ اهي 2 سيپٽمبر 1945ع کان وٺي مسلسل ٻن پرڏيهي سامراجن سان وڙهندا رهيا. هنن وڏي هوشياري ۽ همت سان طاقتور دشمنن جو مقابلو ڪيو، هن جنگ ۾ هنن جو بنيادي اصول اهو هو ته فتح حاصل ڪرڻ لاءِ حملو ڪيو وڃي ۽ ان وقت حملو ڪيو وڃي جڏهن فتح يقيني هجي. جيڪڏهن فتح يقيني نه آهي ته حملو نه ڪريو. ويتنام جو نئون نسل جيڪو انقلاب ۽ هلندڙ جنگ دوران پيدا ٿيو هئو اهو رستي ۾ آيل سمورين مشڪلاتن جي باوجود جنگي محاذ تي پاڻ کي بهتر انداز ۾ منظم ڪندو رهيو ۽ پنهنجي جنگي صلاحيتن ۽ حڪمت عملين کي ڀرپور استعمال ڪيو. هنن سرڪاري فوجن کي هر هنڌ شڪست ڏني هئي. اها ساڳي سرڪاري فوج هئي جنهن کي آمريڪا جي وڏي مالي ۽ فوجي مدد حاصل هئي. ان کان علاوه 17000 کان وڌيڪ آمريڪي مشير هر قسم جون خدمتون سرانجام ڏئي رهيا هئا نيشنل لبريشن فرنٽ جا گوريلا آمريڪي هيلي ڪاپٽرن کي گولين هٽي به ڪيرائيندا هئا. اهي آمريڪي ڪيميائي هٿيارن کان بچڻ لاءِ پنهنجا

گيس ماسڪ ناهيندا هئا ۽ هر موقعي تي پنهنجي ضرورت پوري ڪرڻ لاءِ نيون شيون ايجاد ڪندا هئا. لبريشن فرنٽ جي ڪارڪنن ڪي چڱيءَ طرح خبر هئي ته آمريڪي سامراجين ۽ ڏکڻ ويٽنام جي حڪومتن خلاف سندن جدوجهد تمام ڳهٽي ڊگهي آهي ۽ ڪين نه رڳو اها جنگ هر محاذ تي وڙهڻي آهي، پر فتح به حاصل ڪرڻي آهي نيشنل لبريشن فرنٽ ۽ ويٽنامي ڳوناٽن جا حملا ڪڏهن به آمريڪي حملن جي آڏو بيوس نه ٿيا. هنن جنگ کي جاري رکيو ۽ وڏي ڪوشش سان دشمن کان جنگي ضرورتون ڪسي ورتيون. "آمريڪن گفٽ" ۾ ڏکڻ ويٽنام ڏانهن موڪليل سائيڪلون اڪثر ڪري ملڪ جي اندرين علائقن ۾ حملن ۾ استعمال ٿينديون هيون، دشمن وٽان ويلڊنگ مشينون به هٿ ڪيون ۽ بيون صنعتي مشينون به هٿ ڪيون هيون. ان کان پوءِ ويٽنامي، آمريڪن گاڏين جي ٽائرن کي ڪٽي انهن مان جوتا ۽ بوٽ ناهيندا هئا، ويٽنامين تي حملي آور آمريڪين کان بيڙين جا موٽر به رهجي ويا هئا اهي به ڪامريڊن پنهنجي ڪم ۾ آندا.

ويٽنامي ڪاريگرن آمريڪي شاٽ گنن جون سوين گوليون ناهڻ شروع ڪيون."نيشنل لبريشن فرنٽ" جي ويٽنامي گوريلا ڪاريگرن شروع ۾ هڪ مهيني ۾ 15 گرنيڊ ناهيا پر جلد ئي اهي هڪ مهيني ۾ 5000 گرنيڊ ناهڻ لڳا ۽ حملو ڪندڙ گوريلا پهريان "سائگون" ڏانهن لڪي لڪي ويندا هئا ۽ ڳوٺن ۾ پمفليٽ آٽي عوام ۾ ورهائيندا هئا، پوءِ " "سائگون" جي بهادر ۽ ذهين شاگردن ان جو حل ڳولي ورتو ۽ ڳوٺن جون هاري عورتون اڪثر ميوا ۽ ڀاڄيون ٽوڪرين ۾ آٽي شهر ۾ وڪڻنديون هيون، پمفليٽ انهن کي ڏيندا هئا اهي ڳوٺن ڏانهن ڪٽي وينديون هيون.

آمريڪي صدر جانسن خارجي ۽ اندروني مخالفت باوجود پنهنجي پاليسي جاري رکي. هن جو خيال هو ته جيڪڏهن جنگ ڪٽي وئي ته پوءِ آمريڪي عوام به قديم رومن وانگر فتح جو جشن ملهائيندي ۽ موجوده مخالفت ختم ٿي ويندي. 385,000 آمريڪي فوجي ويٽنام ۾ وڙهندا رهيا. نيشنل لبريشن فرنٽ جي ويٽنامي گوريلن جا لشڪر به دشمن حملي آورن کي وڌ کان وڌ جاني ۽ مالي نقصان پهچائي رهيا هئا ته جيئن سندن دشمن ملڪ به ان جنگ جا اڻ وٽندڙ ۽ ڏکوئيندڙ اثر محسوس ڪري. جانسن 100,000 وڌيڪ فوجون ويٽنام ڏانهن موڪليون چاڪاڻ ته هن جنگ کي جلد کان جلد ڪٽڻ چاهيو ٿي پر ويٽنامي گوريلن جي سخت ڪاروايُن سبب مارجي ويل آمريڪي فوجين جو تعداد تيزيءَ سان وڌندو ويو ۽ آمريڪا ۾ عوام طرفان سوال اٿاريا پئي ويا ته آخر ڪنهن جي مفاد ۾ هي آمريڪي فوجي پرڏيهي ملڪ جي سرزمين تي مري رهيا آهن.

ٽيٽ جي ڏينهن حملو:

30 جنوري 1968ع تي رات جا ٽي ٿيا هئا ۽ لبريشن فرنٽ جي ويٽنامي گوريلن طرفان نئين سال جي پهرين رات "سگار" ۾ آمريڪي بيس جي چوڌاري گهيرو ڪرڻ سان، آمريڪي جنرلن کي پڪ ٿي وئي ته هي هڪ ٻيو 'ڊين بين ڦو" جهڙو حملو ممڪن آهي انڪري هنن ڪيترن ئي فوجي چوڪين تان لشڪر هٽائي هتي گڏ ڪيو هو، ۽ اهي اتي حملي جو انتظار ڪري رهيا هئا. ويٽنامين جي سياسي جنگي ڪمانڊ جي حڪمت عملي

ڪجهه اهڙي هئي، جيڪا امريڪي فوجي جنرل سمجهي نه سگهيا ۽ "نيشنل لبريشن فرنٽ"جي انقلابي گوريلن جي هن حيران ڪندڙ حملي جي شدت ۽ طاقت آمريڪي فوج کي حيران پريشان ڪري ڇڏيو. هنن جلدي پنهنجي فوجي قوت کي ٻيهر منظم ڪيو ۽ هڪ انتقامي حملو شروع ڪيو ۽ ڏکڻ ويٽنامي شهرن جي رهائشي علائقن تي وڏي بمباري ڪئي وئي پر انهيَ جي باوجود لبريشن فرنٽ جمي وڙهيو ۽ لبريشن فرنٽ جي رائڊرز "سائگون"۾ آمريڪي سفارتخاني جي ٻاهرئين پٽ کي ڌماڪيدار مادي سان اڏائي اندر داخل ٿي ويا عمارت ۾ داخل ٿيڻ لاءِ وڏي دروازي کي ٽوڙي نه سگهيا پر انهن ٻاهرئين ڪمپائونڊ وال ٽوڙي ان تي قبضو ڪيو ۽ صبح ٿيڻ وقت آمريڪي فوجي هيلي ڪاپٽرن واري حملي سان مهاڏو اٽڪائي خوب وڙهندا رهيا. هن حيران ڪندڙ حملي ۾ نيشنل لبريشن فرنٽ جي 19 نوجوانن وطن جي آزادي لاءِ پنهنجون جانيون قربان ڪيون ۽ آمريڪي سفارتخاني جون پٽيون رت سان ڳاڙهيو لال ٿي ويون ۽ اهيو ڏکڻ ويٽنام جي شهرن ۾ جنگ جو وڏو اعلان هو.

31 جنوري 1968ع تي ڏکڻ ويٽنام جي هر آمريڪي فوجي اڏي ۽ هر ننڍي وڏي شهر تي لبريشن فرنٽ جي رائڊرز حملو ڪيو. 84,000 ويٽنامين جي حملي آورن هڪ ئي وقت 40 مان 36 صوبائي راڄڌانين ۽ 64 ضلعي مرڪزن تي حملا ڪياءِ انقلابي محاذ جا يارنهن لشڪر سائگون ۾ داخل ٿيا جن مان هڪڙو صدارتي محل تائين پهتو،ٻئي ريڊيو اسٽيشن تي قبضو ڪيو ۽ ٽئين "تين سون نٽ" هوائي اڏي تي حملو ڪري جهازن کي تباه ڪري ڇڏيو. هنن هر هنڌ آمريڪن سان وڙهڻ شروع ڪيوءِ اتر ويٽنامي انقلابي فوج "ڊانانگ" جي ويجهو آمريڪي هوائي اڏي تي سخت بمباري ڪندي جنگي محاذ ۾ شامل ٿيءِ ان کي فوجي مقصدن لاءِ بيڪار بڻائي ڇڏيو. اتر ويٽنامي ۽ نيشنل لبريشن فرنٽ جي لشڪر گڏجي آساني سان "هيو" شهر تي قبضو ڪيو، يونيورسٽي، صوبائي آفيسون، مرڪزي بازار ۽ پراڻو شاهي شهر، سڀ سندن قبضي هيٺ اچي ويا هئا

هن حملي کان ڪجهه عرصو اڳ اتر ويٽنام جي جبل واري سرحدي علائقي "ڊڪٽو" ۾ امريڪي فوجي اڏي کي گهيري ورتو هئو ته امريڪين ان وقت به سمجهيو ته هي به "ڊين ڦون"جهڙو سنگين حملو آهي انڪري هنن مختلف اڏن تان جٿا هٽي گهرائي ورتا.

اتر ويٽنام سخت آمريڪي هوائي حملن جي مزاحمت ڪري رهيو هو ۽ جنگ ۾ اتي

انقلابي محاذ کي به تمام گهڻو نقصان رسيو ۽ ان جون سرگرميون محدود ٿي ويون.
3 سيپٽمبر 1969ع تي ويٽنامي رهنما "ڪامريڊ هوچي منھ"79 سالن جي ڄمار ۾ وفات ڪئي، ۽ ويٽنام پنهنجي بي خوف ۽ انتهائي ذهين عظيم اڳواڻ کا محروم ٿي ويو .
ڪيترن ئي سالن کان آمريڪين ڏکڻ ويٽنام جي ٻهراڙين تي ڪيميائي جراثيمن سان به بمباري ڪري، تباهي ۽ بربادي ۾ مصروف رهيو هئو ، ۽ مسٽرنڪسن جي حڪم تي، آمريڪي ڪانگريس کي اطلاع ڏيڻ کان سواءِ، 1969ع ۾، ويٽنام تي "بي ففٽي ٿو" جهازن جي وحشياڻي بمباري، ڪيميائي دوائن جو استعمال ڪيو ويو جنهن مان ظاهر ٿيو ته آمريڪا ۾ نه انسانيت هئي نه جمهوريت کي مڃندڙ هئو.

1969ع ۾ آمريڪا جي دنيا تشدد ظلم ۽ جبر جي هڪ خوفناڪ داستان ٻڌي وئي,هڪ آمريڪي ٽيم "سرچ اينڊ ڊسٽ" نالي مشن تي هڪ ڳوٺ "مائي لائي" ۾ پهتي، ڳوٺ تي حملو ڪيو ويو ۽ انهيَ ڳوٺ جي 347 هارين کي گوليون هنيون، جن ۾ اڪثر عورتون ۽ ٻار هئا، هڪ فوٽو گرافر انهن رڙيون ڪندڙ عورتن جون تصويرون ڪڍيون جن ۾ ڏيکاريل آهي ته ننڍڙن ٻارن ۽ لاشن کي کڏ ۾ اڇلايو ويو، انهيَ دوران وري پوءِ هڪ ٻي ڪهاڻي سامهون آئي ته آمريڪا جي مشهور 82 هين ايئربورن ڊويزن جي سپاهين "گانگ مائي" نالي ڳوٺ تي حملو ڪري 502 هارين کي ماري ڇڏيو، انهن ۾ 170 ٻارڙا به شامل آهن! ويٽنامي ماڻهن جي اڪثريت جو تعلق ڳوناڻن علائقن سان هو ۽ ڳوٺ سامراجي حڪومت خلاف جدوجهد جو مرڪز هوندا هئا، NLF جا اڪثر گوريلا به ڳوٺن مان هئا. انهن ڇاپا مار گوريلا مردن ۽ عورتن جي سڄي زندگي ڇانورن جي فصلن ۾ ڪم ڪندي گذري هئي ۽ ٻهراڙي وارا علائقا سندن وڏي پناهه گاهه هئا. آمريڪي تحقيقي ادارن ۾ ڪم ڪندڙ ماهرن وڏي پئماني تي ويٽنام جي ڊيٽا ۽ رپورٽون گڏ ڪري ورتيون پر هو ويٽنام جي صورتحال ۽ "نيشنل لبريشن فرنٽ" جي اهم ڪردارن کي سمجهڻ ۾ ناڪام رهيا.
نيشنل لبريشن فرنٽ جي فوجي ڪاميابي ان جي انقلابي گوريلا حڪمت عملي سان جڙيل هئي، جنهن هنن کي جنگي هنر ۽ ٽيڪنالاجي جي ذريعي آزادي جي انقلابي هٿياربندجدوجهد سان ڳنڍيو. هر قوم جو رويو ان جي ماضي جي تاريخ سان جڙيل هوندو آهي، ويٽنام جي تاريخ کان ناواقف پرڏيهي ماڻهو آزاديءَ جي هن قرباني واري جذبي کي سمجهي نه سگهياءِ اهي ويٽنام جي ڳوٺن ۽ شهرن ۾ انقلاب برپا ٿيندي ڏسي رهيا هئا.
"اسپيشل وارفيئر" جي خالق "ميڪسويل ٽيلر" ويٽناميـن بابت نومبر 1964ع ۾ هڪ ڳالھ چئي هئي ته "مسلسل پنهنجي يونٽ جي تعمير ۽ پنهنجا نقصان برداشت ڪرڻ" هنن جي حملي واري جنگ جو راز آهي، انهن وٽ پنهنجي ڪامريڊن جو حوصلو برقرار رکڻ جي وڏي صلاحيت آهي. اسان کي گرفتارين يا سندن ڪاغذن ۾ مايوسيءَ جا ٿورا ثبوت نه مليا آهن. ڏکڻ ويٽنام جي ڳوٺن ۾ هاري آزاديءَ لاءِ سخت جدوجهد ڪري رهيا هئا. نيشنل لبريشن فرنٽ ۾ هاري پنهنجن ڪامريڊن سان گڏجي وڙهيا.
ويٽنام جي انقلابي ويڙهه ۽ نيشنل لبريشن فرنٽ کي "جنرل ويسٽمورليند" دمي جو نالو ڏنو. آمريڪن ايشيا ۾ پاڻ اعليٰ سفيد قوم سمجهندا هئا ۽ ويٽنامي، آمريڪي ريڊ انڊين وانگر ننڍڙا، سادا ۽

غريب ماڻهو هئا، جن کي ظالم امريڪن لکن جي تعداد ۾ چيچڪ، ڪالرا ۽ ٽائيفائيڊ وغيره ڦهلائي ماري وڌو ۽ سندن ملڪ ڪسي ورتو. ڇا اها دنيا جي پهرين جراثيمي جنگ نه هئي؟ ۽ ڪنهن ٻئي نسل جي ماڻهن کي مارڻ آمريڪي ذهن لاءِ قابل قبول هو. اڳ اهيو نظريو لکين ڪاري آفريڪا جي غلامن تي آزمايو ويو. صدين تائين سندن گهر، اسڪول، گرجا گهر، اسپتالون، بسون، ٽرين جا ڪوچ، ريسٽورنٽ ۽ مارڪيٽون به الڳ الڳ هيون. ٻين نسلن جي خلاف تشدد "آمريڪي زندگي جو طريقو" هو. ان ڪري قيدين کي هيلي ڪاپٽرن مان اڇلائڻ، ڏڳن کي باهه ڏيڻ ۽ ٻچڻ وارن ٻارن ۽ عورتن کي گوليون هڻڻ، ويٽنامي عورتن سان زيادتي ۽ تشدد ڪرڻ سفيد نسل پرستن جو جڻ حق هو. "برٽرينڊ رسل" ۽ سندس ساٿين ويٽنام ۾ آمريڪا جي جنگي ڏوهن جي تحقيقات لاءِ انٽرنيشنل ڪميشن آف انڪوائري ناهي,ڪميشن شاهدن جون شاهديون ٻڌيون، ان جي رپورٽ ۾ الزام لڳايو ويو آهي ته آمريڪا ماڻهن، ٻوٽن، وڻن، جانورن، زمين ۽ پاڻي کي تباهه ڪرڻ لاءِ ڪيميائي هٿيارن جو استعمال ڪيو، انهن کي دنيا ۾ اڳ ڪڏهن به فوجي مقصدن لاءِ استعمال نه ڪيو ويو هئو.

1969 تائين، ڏکڻ ويٽنام تاريخ جي ٽن وڏن وڏن بمبار ملڪن مان هڪ هو. آمريڪا ويٽنامي جنگ تي هر مهيني به ارب ڊالر خرچ ڪري رهيو هئو. 10 جون 1969ع تي ڪيوبا، يمن، سوڊان، عراق، گڏيل عرب جمهوريه (شام ۽ مصر) روس ۽ چين آزاد اتر ويٽنام کي تسليم ڪيو، آمريڪا ۾ جنگ جي مخالفت وڌي رهي هئي، احتجاج تيزيءَ سان وڌي ويو. آمريڪا جي ڪاليجن ۾ "اوهائيو نيشنل گارڊ" ڪينٽ يونيورسٽي جي شاگردن کي قتل ڪري ڇڏيو,مظاهرين تي فائرنگ ڪئي وئي جنهن ۾ چار شاگرد مارجي ويا. جنهن ڪانپوءِ آمريڪي ڪانگريس ڪمبوڊيا ۽ لائوس ۾ جنگ جي فنڊنگ روڪي ڇڏي پر گهريلو مخالفت وڌڻ جي باوجود، "نڪسن"جنگ جاري رکي.

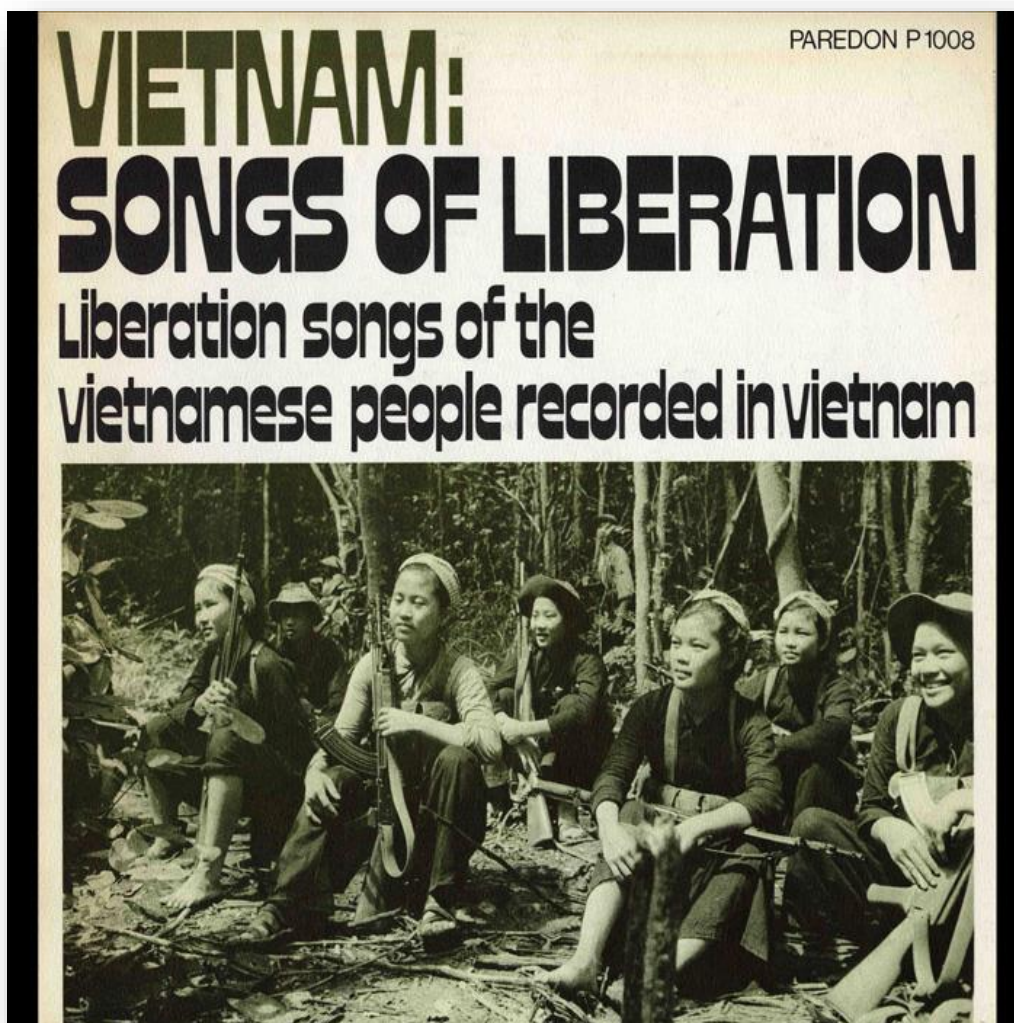
لبريشن فرنٽ اتر ويٽنام مان 30 مارچ 1972ع تي ڏکڻ ويٽنام ۾ اهم آمريڪي اڏن تي حملو ڪيو ته آمريڪا هڪ وڏو جوابي حملو شروع ڪيو ۽ آمريڪين بي بون,هنوئي ۽ هائي فونگ جي بندرگاهن تي تباهي مچائي ڇڏي ۽ آمريڪي بحريه اتر ويٽنام ۾ ڇهن بندرگاهن کي تباهه ڪري ڇڏيو پر لبريشن فرنٽ جي جنگ شدت سان جاري رهي آمريڪا کي وڏو جاني مالي نقصان ڏسڻو پيو جنهن ڪري جولاءِ 1973ع ۾ "فلبرائٽ" ترميم ذريعي ويٽنام ۾ آمريڪي فوجن لاءِ خاص فنڊنگ ختم ڪئي وئي ۽ آمريڪي صدر نڪسن "واٽر گيٽ اسڪينڊل" ۾ ڦاسي ويو ۽ 8 آگسٽ 1974ع تي استعيفيٰ ڏيڻي پيئي ,جلد ئي آمريڪي ڪانگريس پڻ ڏکڻ ويٽنام جي امداد ختم ڪري ڇڏي.

سائين جي.ايم سيد فرمايو:

ڪمزور، بزدل، بيوقوف ۽ غدار ۾ تميز هئڻ ضروري آهي.

ان وقت ڏکڻ ويٽنام ۾، جنرل "ٿيو" جي سرڪار صرف پنهنجي طاقت تي ڪجهه وقت زنده رهي سگهي هئي جيڪا فوجي حڪومت آمريڪي سامراج جي فوجي ۽ مالي مدد سان سالن تائين قائم رهي، اها خود پنهنجي وطن ۾ ڌارين مفادن جي نمائنده هئي. 10 مارچ، 1975 تي، لبريشن فرنٽ ۽ اتر ويٽنام طرفان ڏکڻ ويٽنامي حڪومتي فوجن

جي
خلاف آپريشن شروع ڪيو۽ اتر ويٽنامي انقلابي فوج تيزيءَ سان ڏکڻ طرف وڌي سرڪاري فوج کي هر هنڌ شڪست ڏنيءِ ڏکڻ ويٽنامي صدر "ٿيئو" 21 اپريل تي استعيفيٰ ڏئي ڇڏي.

آخرڪار 30 اپريل 1975ع تي سانگ گون عوامي جمهوريه ويٽنام ۾ شامل ٿيو ۽ شهر جو نالو ويٽنام جي عظيم اڳواڻ "هو چي من"جي نالي تي "هوچي من سٽي" رکيو ويو. اهڙي طرح دنيا طاقتور ترين سامراجي ملڪ آمريڪا کي ننيڙي قد وارن مسڪين غريب ويٽنامين جي تباه ڪيل ملڪ ويٽنام جي ڪامريڊ انقلابي گوريلن ۽ عوام هٿان بري شڪست آئي ۽ ويٽنام ڇڏي ڀڄي ويو
.

"نيشنل لبريشن فرنٽ "جي انقلابي جدوجهد جي ڪاميابيءَ جو دارومدار ان جي صحيح حڪمت عملي ۽ ان جي ڪارڪنن جي صلاحيتن تي هو. هڪ فرد مري سگهي ٿو پر هڪ تنظيم نه تي مري سگهي. انقلابي محاذ جا گوريلا ڪارڪن پنهنجن نون ساٿين سان وڏي عزت ۽ محبت سان پيش ايندا هئا. جڏهن هڪ نئون ميمبر لبريشن فرنٽ ۾ شامل ٿيندو هئو ته هو ايئن محسوس ڪندو هئو جيئن ڪو هو هڪ نئين خاندان جو ميمبر بڻجي ويو آهي،۽ اهو ان لاءِ زندگي ۾ هڪ نئون قدم هوندو هئو.

ويٽنام جي عوام شروع کان ئي فرانسيسي سامراج خلاف هٿياربند جدوجهد ڪئي هئي , 2 سيپٽمبر 1945ع کان هو مسلسل ٻن پرڏيهي سامراجن سان وڙهندو رهيو. هن وڏي هوشياري ۽ همت سان طاقتور دشمن جو مقابلو ڪيو، هن جنگ ۾ هن جو بنيادي اصول اهو هو ته فتح حاصل ڪرڻ لاءِ حملو ڪيو وڃي ۽ ان وقت حملو ڪيو وڃي جڏهن فتح يقيني هجي,جيڪڏهن فتح يقيني نه آهي ته حملو نه ڪريو. ويٽنام جو نئون نسل انقلاب ۽ جنگ جي هنج ۾ وڏو ٿيو. رستي ۾ آيل سمورين مشڪلاتن جي باوجود نيشنل لبريشن فرنٽ پاڻ کي بهتر انداز ۾ منظم ڪندو رهيو ۽ پنهنجي جنگي صلاحيتن ۽ حڪمت عملين کي سنپاليو ۽ هن سرڪاري فوجن کي هر هنڌ شڪست ڏني. اها ساڳي سرڪاري فوج هئي جنهن کي آمريڪا کان مالي ۽ فوجي مدد ملندي هئي ۽ ان کان علاوه 17000 کان وڌيڪ آمريڪي صلاحڪار مختلف عهدن تي خدمتون سرانجام ڏئي رهيا هئا انهن سيني کي ب￼ري شڪست ڏئي عظيم ويٽنامي قومي انقلاب ڪامياب ٿيو ۽ اڄ ويٽام آزادي خودمختيار ملڪ آهي.

سائين جي.ايم سيد فرمايو:

پنجابي سندن لشڪر، مهاجر ڪاموره شاهي، انڊسٽريز ۽ واپار جي آڌار تي قائم ڪيل مرڪزي حڪومت هيٺ پنهنجو استحصال قائم رکڻ گهرن ٿا. اهو تسلُط زور زبردستيءَ جي بنيادن تي قائم ڪيل آهي. جنهن کي ڪنهن به قوم جا ماڻهو قبولي نه ٿا سگهن. انهيءَ سامراجي تسلط کي ختم ڪرڻ لاءِ هَر محب وطن سنڌي کي ڪفن سر سان ٻڌي مقابلو ڪرڻو آهي. ان لاءِ گوريلا جنگ جي طرز تي سنڌين کي انهن سان جنگ ڪرڻي پوندي. ابتدا ۾ سڪارچ ارٿ پاليسي ملڪ جي رسل رسائل، مشينري ۽ پيداوار جي ذريعن کي نقصان پهچائي دشمن جي پيداواري ذريعن کي ختم ڪرڻو پوندو پوءِ ڪين تنگ ڪري ٻاهرين همدرد طاقت جي مدد سان پاڪستان جي سامراجي حڪومت کي ڊاهڻو پوندو.

(رهبر ڪتاب، صفحو نمبر 37، 38 ليکڪ: جي.ايم سيد)

سنڌوديش رووليوشنري آرمي (ايس آر اي) جي ڪاروائين جي رپورٽ

دراوَڙ سنڌيار

(هي ايس آر اي جو پهريون ترجمان رسالو آهي. اُنڪري اسان گذريل 10- سالن جي چونڊ مُک ڪاروائين کي سال وائيز ترتيب ڏئي رهيا آهيون)

- 23 مارچ 2012ع تي ايس آر اي ڄامشورو ۽ باڊهه (لاڙڪاڻو) ۾ هِڪ ئي وقت پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين کي ڌماڪن سان ڪيرايو . جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ بجليءَ جي سپلائي بند ٿي وئي.
- 31 ڊسمبر 2012ع تي ايس آر اي مخدوم بلاول (دادو) ۽ مديجي (شڪارپور) ۾ پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين جي ٽنين کي بم ڌماڪن سان ڪيرايو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب جي بجلي لائين بند ٿي وئي. جڏهن تہ ساڳي ئي ڏينهن تي لکي غُلام شاهہ(شڪارپور) وٽان بجلي جي لائين تي بم ڌماڪا ڪيا ويا ۽ ميرپور خاص ۾ گيس فيلڊ جي گيس لائين کي اُڏايو ويو.
- 21 مارچ 2013ع تي ايس آر اي هِڪ ئي وقت پنجاب هائوس ڪراچي ڊفينس ، بن قاسم ملير ريلوي لائين ڪراچي ۽ ڪوٽڙي(ڄامشورو) ريلوي لائين تي ڌماڪا ڪيا. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين بند ٿي وئي.
- 25 اپريل 2013ع تي لاڙڪاڻي جي ڳوٺ رشيد وڳڻ وٽان ايس آر اي پنجاب ويندڙ گيس سپلائي لائين کي 82 فوٽن تائين ڌماڪي سان اُڏائي ڇڏيو. جنهن سبب پنجاب ويندڙ گيس سپلائي لائين بند ٿي وئي.
- 16 جون 2013ع تي ايس آر اي ڪراچي ڊفينس جي بوٽ بيسن ۾ ذوالفقارآباد هيڊ آفيس ٻاهران ڌماڪو ڪيو. جنهن ۾ ٽي رينجرز اهلڪار شديد زخمي ٿيا. ساڳي ئي ڏينهن تي حيدرآباد ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي لائين تي پڻ ڌماڪو ڪيو ويو.
- 6 ۽ 7 آگسٽ 2013ع تي هِڪ ئي وقت ٽنڊو آدم(سانگهڙ) ، پريا (نوشهروفيروز) وٽان پنجاب

The Largest Circulated Sindhi Daily of Pakistan

روزانہ ڪاوش DAILY KAWISH

Two Bomb blasts went off near Dadu & two Electric Pylons were destroyed. Those blasts were on 11 thousands Kv Electric Pylons by unknown militants Due to bomb blasts whole area was engulfed in panic. Policearea suspected man Wajid Gadehi near the palace.

Bomb blast spread panic in MirpurKhas. A bomb went off near the factory in MirpurKhas. Bomb blast was heard till 12 kilometers. A gas pipe line was blown up by the militants.

A bomb was found on up and down railway track near Dhabeji District Thatta. Railway worker informed the police and took out the pins of the bomb. Bussiness train was rescued from incident. Bomb disposal squad told bomb was of high intensity it would have caused causalities if bussiness train would have arrived.

Near Madeji District Shikarpur four bombs went off and destroyed the Electric Pylons. That attempt was to destroy 1Lac 32 Thousand Kv Electric Pylons. Remaining four bomb were defused by bomb disposal squads they were called from Larkana.

SRA Action of 31th December 2012

Makhdoom Bilawal , Dadu ,Sindh

ويندڙ ريلوي سپلائي لائين کي ڌماڪن سان اُڏايو ويو.

- 8 نومبر 2013ع تي هِڪ ئي وقت حيدرآباد ۽ گمبٽ (خيرپور ميرس) ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين کي ڌماڪن سان اُڏايو ويو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين وڏي وقت تائين بند رهي.
- 21 مارچ 2014ع تي شڪارپور وٽان پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين جي ٻن ٿنڀن کي ڌماڪي سان ڪيرايو ويو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ بجليءَ جي سپلائي لائين بند ٿي وئي.
- ايس آر اي 14 آگسٽ 2014ع تي لاڙڪاڻي ۾ پنجاب ويندڙ گيس سپلائي لائين ۽ راهوڪي اسٽيشن حيدرآباد ويجهو پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين کي بم ڌماڪن سان اڏائي ڇڏيو.
- 18 آڪٽومبر 2014ع تي هِڪ ئي وقت لاڙڪاڻي ويجهو ڳوٺ فقيرمحمد بگٽيءَ وٽان پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين ۽ ڪراچي ملير ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين تي ڌماڪا ڪيا ويا.
- 26 ڊسمبر 2014ع تي لاڙڪاڻي ۾ رينجرز آفيس تي گرنيڊ حملو ڪيو ويو. جنهن جي نتيجي ۾ ٻه رينجرز اهلڪار شديد زخمي ٿيا.
- 21 اپريل 2015ع تي هِڪ ئي وقت ڪراچي جي بن قاسم ريلوي اسٽيشن ۽ حيدرآباد ۾ حسين آباد وٽان پنجاب ويندڙ ريلوي لائينن کي ڌماڪي سان اُڏايو ويو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين بند ٿي وئي. ايس آر اي هنن بم ڌماڪن سان 21 اپريل جي ڏينهن تي شهيد ٽيل شهيد سرائي قربان کهاوڙ ، شهيد روپلو چولياڻي ۽ شهيد نورالله ٽُنيو کي قومي سلام پيش ڪري پيٽا ڏني.
- 12 مئي 2015ع تي باڊهه(لاڙڪاڻو) ويجهو پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين تي 7 ڌماڪا ڪيا ويا. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ بجليءَ جي سپلائي لائين بند ٿي وئي.
- ايس آر اي 14 آگسٽ 2015ع جي ڏينهن کي ڪارو ڏينهن ملهائيندي لاڙڪاڻي ۾ رينجرز آفيس ۽ المنظر- ڄامشوري ۾ دهشتگرد تنظيم جماعت الدعويٰ جي لڳايل ڪئمپ تي گرنيڊ حملا ڪيا.

SRA Action, 31 May 2016

- 5 ڊسمبر 2015ع تي ايس آر اي موهن جو دڙو ويجهو باڊهه(لاڙڪاڻو) روڊ تي رينجرز جي گاڏيءَ کي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪي سان تباهه ڪيو. جنهن جي نتيجي ۾ رينجرز کي شديد جاني نقصان پهتو.
- 10 مئي 2016ع تي ايس آر اي ٽنڊوڄام ويجهو مريد سپيو ڦاٽڪ وٽ پنجاب ويندڙ مال بردار

ٽرين کي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪي سان ڪيرايو. جنھن جي نتيجي ۾ ڪيترن ئي فوٽن تائين ريلوي ٽريڪ تباھ ٿي ويو ۽ پنجاب ويندڙ مال گاڏي سامان سميت ڪري تباھ ٿي وئي.

- 11 مئي 2016ع تي ايس آر اي ڄامشورو جي واپڊا ڪالونيءَ وٽ رينجرز جي گاڏيءَ تي سائيڪل ۾ نصب ٿيل رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪو ڪيو. جنھن جي نتيجي ۾ رينجرز کي ڀاري نقصان پھتو.
- 31 مئي 2016ع تي ايس آر اي ڪراچي جي علائقي گُلشنِ حديد ۾ پاڪستان_چائنا اڪانامڪ ڪاريڊور پراجيڪٽ تي ڪم ڪندڙ چائنيز انجنيئرن جي گاڏيءَ تي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪو ڪيو. جنھن جي نتيجي ۾ چائنيز انجنيئرن جي گاڏي تباھ ٿي وئي . ايس آر اي جي ھِن ڪاروائي کي سڄي دنيا جي ميڊيا وڏي ڪوريج ڏئي نيوز رپورٽ ڪئي.
- 30 جولائي 2016ع تي ايس آر اي لاڙڪاڻي جي رينجرز ھيڊ ڪوارٽر مان نڪرندڙ رينجرز جي ٻن گاڏين کي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪن سان اڏائي تباھ ڪري ڇڏيو. جنھن ۾ ھِڪ آفيسر سميت ڪيترائي رينجرز اھلڪار مارجي ويا.
- ايس آر اي ھِن حملي ذريعي شھيد راجا ڏاھر پنيرو جي شھادت جو پلاند وٺي ڪيس قومي سلام پيش ڪيو.
- 14 آگسٽ 2016ع تي حيدرآباد جي نيو پل وٽ پاڪستاني فورسز جي اڳواٽيءَ ۾ نڪرندڙ جشنِ آزادي ريلي تي گرنيڊ سان حملو ڪيو ويو. جنھن جي نتيجي ۾ پاڪستاني فورسز جي اھلڪارن سميت 11 ڄاريا شديد زخمي ٿي پيا.
- 9 ڊسمبر 2016ع تي ايس آر اي زرعي يونيورسٽي ٽنڊوڄام (حيدرآباد) جي ٻاھران مين روڊ تي رينجرز جي ھِڪ گاڏيءَ کي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪي سان نشانو بڻايو. جنھن جي نتيجي ۾ رينجرز جو ڳرو جاني نقصان ٿيو.

Larkana;SRA Action on 31 July 2016

- 14 ڊسمبر 2016ع تي ايس آر اي روھڙي (سکر) جي مين بائي پاس وٽ پاڪستان_ چائنا اقتصادي راھداري پراجيڪٽ تي ڪم ڪندڙ چيني انجنيئرن جي گاڏي کي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪي سان نشانو بڻايو. جنھن جي نتيجي ۾ سيپيڪ پراجيڪٽ تي ڪم ڪندڙ چيني عملو شديد زخمي ٿي پيو. جنھن ڪاروائيءَ کي انٽرنيشنل ميڊيا پڻ وڏي ڪوريج ڏني.
- 5 مارچ 2017ع تي شھيد سميع الله ڪلھوڙي کي سندس شھادت جي موقعي تي پيٽا ڏيندي

شڪارپور جي علائقي ڊڪڻ ۾ پنجاب ويندڙ گيس سپلائي لائين کي ڌماڪي سان اڏايو ويو. جڏهن ته ساڳي ئي ڏينهن تي اُڏيرو لال- ٽنڊو آدم(سانگهڙ) ۾ پنجاب ويندڙ گيس سپلائي کي پڻ بم ڌماڪي سان اُڏايو ويو.

- 23 مارچ 2017ع تي ٽرڙي مُحبت- ميهڙ (دادو) ۾ پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين کي ڪيرائي پنجاب ويندڙ سپلائي لائين بند ڪري ڇڏي.
- جڏهن ته ساڳي ئي ڏينهن تي ڪراچي ، حيدرآباد ، محرابپور(نوشهروفيروز) روهڙي (سکر) ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي لائينن تي ڌماڪا ڪري ريلوي سپلائي لائين بند ڪري ڇڏي.

ايس آر اي هنن حملن ذريعي 21 مارچ شهيد مقصود خان قريشيءَ ۽ شهيد سلمان وڌو جي شهادت جي موقعي تي ڪين پيٽا ڏئي قومي سلام پيش ڪيو.

- 22 جون 2017ع تي ايس آر اي مٽياري جي ساند اسٽيشن ويجهو پنجاب ويندڙ ريلوي لائين کي بم ڌماڪي سان اڏائي ڇڏيو.
- 23 جون 2017ع تي ايس آر اي ڪراچي قائدآباد اسٽاپ تان پنجاب ويندڙ پنجابي فوجين جي پريل بس ۾ ڌماڪو ڪيو. جنهن ۾ فوجين کي جاني نقصان ٿيو.
- 10 جولائي 2017ع تي ايس آر اي ڪراچي جي اسٽيل ٽائون روڊ تي چائنا_پاڪستان اڪنامڪ ڪاريڊور (سيپيڪ) تي ڪم ڪندڙ چيني انجنيئرن جي گاڏيءَ تي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪو ڪيو. جنهن ۾ چيني انجنيئرن جي گاڏي کي ڪافي نقصان پهتو.
- 18 ڊسمبر 2017ع تي ايس آر اي قاسم چوڪ- حيدرآباد وٽ پاڪستان آرميءَ جي چانوڻيءَ ٻاهران آرميءَ جي چوڪيءَ تي هينڊ گرنيڊ سان حملو ڪيو.
- 30 جنوري 2018ع تي ايس آر اي قاسم آباد- حيدر آباد ۾ پاڪستاني رينجرز جي گذرندڙ گاڏيءَ تي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪو ڪيو .
- 24 مئي 2018ع تي ايس آر اي لاڙڪاڻي ۾ مذهبي انتهاپسند تنظيم لشڪرِ طيبه (جماعت الدعويٰ) جي ڊويزنل ڪمانڊر امان الله ڪونهارو کي ٽارگيٽ ڪري ماري ڇڏيو. هي لاڙڪاڻي ڊويزن ۾ پاڪستاني ايجنسين جو اهم ايجنٽ هيو ۽ مذهبي انتهاپسندي جو نيٽ هلائڻ ۽ قومپرست ڪارڪنن کي ڪنيرائڻ ۾ ملوث هو.
- 23 جولائي 2018ع تي ايس آر اي لاڙڪاڻي شهر ۾ سنڌ دشمن پارٽي پاڪستان پيپلز پارٽي جي صوبائي صدر ۽ وزير نثار کهڙو جي گهر تي گرنيڊ حملو ڪيو ۽ سنڌي ماڻهن کي 25 جولائي 2018ع تي ٿيندڙ عام چونڊن واري ڏينهن پولنگ اسٽيشن ڪان پري رهڻ جي وارننگ ڏني.

[Grab your reader’s attention with a great quote from the document or use this space to emphasize a key point. To place this text box anywhere on the page, just drag it.]

- 25 جولائي 2018ع تي پاڪستان جي ٿيندڙ جنرل اليڪشن جي ڏينهن تي ايس آر اي هِڪ ئي ڏينهن تي لاڙڪاڻي ، حيدرآباد ۽ مديجي(شڪارپور) ۽ نوشهروفيروز ۾ پولنگ اسٽيشنن تي بم حملا ڪيا. جن سان پولنگ اسٽيشنن کي بند ڪيو ويو. هنن حملن جي ذريعي ايس آر اي دُنيا کي پيغام ڏنو ته سنڌي قوم پاڪستاني اليڪشني نظام کان بيزاريءِ جو اعلان ڪري ٿي.
- 4 سيپٽمبر 2018ع تي ايس آر اي سکر ۽ پريا (نوشهروفيروز) ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي ٽريڪ کي بم ڌماڪن سان اڏائي ڇڏيو.
- 16 نومبر 2018ع تي ايس آر اي قائدآباد پل ڪراچي وٽ ڌاري آبادڪاريءَ جي مرڪز ۾ ٻه زوردار رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪا ڪيا. جنهن ۾ 2 ڌاريا آبادڪار تڏي تي مارجي ويا ۽ 12 کان وڌيڪ شديد زخمي ٿيا. جڏهن ته ڌماڪن جي زوردار آواز سبب چوطرف قريبي عمارتن ۽ ڌارين جي ڪاروباري مرڪزن جي عمارتن کي وڏو نقصان پهتو ۽ ڌارين ۾ خوف ۽ هراس پئجي ويو.

s Paper

Epaper Date: 2018-07-26

FOUNDED BY QUAID-I-AZAM MOHAMMAD ALI JINNAH

DAWN

Thursday July 26, 2018 Zigiad 12, 1439 KARACHI

www.dawn.com

SRA claims responsibility for cracker blasts

The Newspaper's Staff Correspondent | July 26, 2018

HYDERABAD: A shadowy organisation, Sindhudesh Revolutionary Army (SRA), has claimed responsibility for cracker attacks during polls in Larkana, Hyderabad, Madeji and Naushahro Feroze.

Sodho Sindhi, who claimed to be a spokesman for SRA, said in a message emailed to Dawn on Wednesday that SRA rejected Pakistan's electoral system and urged Sindhis to oppose assemblies and boycott polls because "assemblies are rubber stamp".

He alleged that Punjab had occupied all natural and mineral resources of Sindh and controlled assemblies which passed anti-Sindh ordinances to bring millions of 'outsiders' to Sindh to convert Sindhis into minority.

He said the establishment patronised religious and extremist organisations like Jamaatud Dawa, which posed threat to Sindh's secular culture.

Published in Dawn, July 26th, 2018

For more live updates, follow Dawn.com's official news Instagram account

- 24 اپريل 2019ع تي ايس آر اي ٽي ٽي سي ڪاليج ڪوٽڙي ڦاٽڪ وٽ رينجرز هيڊڪوارٽر جي گيٽ تي بم ڌماڪو ڪيو.
- 29 فيبروري 2020ع تي ايس آر اي قومي ڪارڪن شهيد ارشاد رانجهاڻيءَ جي قتل ۾ ملوث پنجابي پوليس آفيسر سب انسپيڪٽر رياض عامر تي شاه لطيف ٽائون ڪراچي ۾ حملو ڪري، شهيد ارشاد رانجهاڻي جو پلاند ڪيو.
- 10 جون 2020ع تي ايس آر اي هِڪ ئي وقت ڪراچي جي گلستان جوهر ۾ منزل پمپ- ملير وٽ پاڪستاني رينجرز جي گاڏيءَ ۽ چوڪيءَ تي گرنيڊ حملا ڪيا. جنهن گرنيڊ حملن ۾ ٽي رينجرز اهلڪار مارجي ويا ۽ ست شديد زخمي ٿي پيا.
- 19 جون 2020ع تي ايس آر اي هِڪ ئي ڏينهن تي گهوٽڪي ، لاڙڪاڻي ۽ ڪراچي ۾ پاڪستاني آرمي ۽ رينجرز جي گاڏين ۽ چوڪين تي گرنيڊ حملا ڪيا. جن حملن ۾ گهوٽڪي ۾ پاڪستاني آرمي جي ونگ ڪمانڊر سميت ٽي فوجي مارجي ويا ۽ سنڌن آرميءَ جي گاڏي تباهه ٿي وئي ۽ ساڳئي ڏينهن تي لاڙڪاڻي ۾ رينجرز جي چوڪيءَ تي گرنيڊ حملي ۾ چوڪيءَ ۾

وينل هڪ رينجرز اهلڪار مارجي ويو ۽ ٽي زخمي ٿي پيا ۽ ساڳئي ئي ڏينهن تي ڪراچيءَ ۾ رينجرز جي گاڏي تي حملو ڪيو ويو. جنهن ۾ پڻ رينجرز جو وڏو جاني نقصان ٿيو. ايس آر اي جي هنن حملن کي عالمي ميڊيا پڻ وڏي ڪوريج ڏني.

- ايس آر اي 16 جون 2020ع تي پاڪستاني ايجنسين هٿان ڪنيي گم ڪيل قومي ڪارڪن شهيد نياز لاشاري کي پاڪستاني فورسز پاران گوليون هڻي شهيد ڪرڻ تي هنن حملن ذريعي شهيد نياز لاشاري جي قتل جو پلاند ڪندي ڪيس قومي سلام پيش ڪيو.

ABC CERTIFIED
عوامي حقن جي ترجمان، ڪمپيوٽر تي ڇپرين مڪمل اخبار
ڪراچي، حيدرآباد ۽ سکر مان هڪ ئي وقت شايع ٿيندڙ
Daily AWAMI AWAZ
روزاني
عوامي آواز
Daily AWAMI AWAZ Karachi
سال 14_ شمارو 165 | ڇنڇر 20 جون 2020ع 28 شوال 1441هه | صفحا_8_قيمت 20 رپيا

سنڌ ۾ هڪ ئي ڏينهن رينجرز تي 3 حملا، ٻن اهلڪارن سميت 4 شهيد، 10 زخمي

- 5 جولائي 2020ع تي ايس آر اي بائيجي روڊ پنو عاقل(سکر) ۾ پاڪستان آرمي جي گاڏي تي گرنيڊ حملو ڪيو.
- 8 جولائي 2020ع تي ايس آر اي سچل ڳوٺ ڪراچي ۾ رينجرز جي رٽائرڊ سب انسپيڪٽر ملڪ عاشق تي گرنيڊ حملو ڪري ڪيس ماري ڇڏيو.
- 5 آگسٽ 2020ع تي يومِ يڪجهتي ڪشمير جي ڏينهن تي سنڌ دشمن مذهبي انتهاپسند جماعتِ اسلاميءَ جي ريلي تي يونيورسٽي روڊ- گلشن اقبال ڪراچيءَ وٽ گرنيڊ حملو ڪيو ويو. جنهن حملي ۾ اڳواٽي ڪندڙ مذهبي انتهاپسند اڳواڻ حافظ نعيم الرحمان سميت 33 مذهبي انتهاپسند مُلا شديد زخمي ٿي پيا ۽ جماعت اسلامي ڪراچيءَ جو امير ملا رفيق تنولي مارجي ويو.
- 10 آگسٽ 2020ع تي ايس آر اي شهيد بشير خان قريشي ڪي پيٽا پيش ڪندي شڪارپور ۽ جيڪب آباد رينجرز هيڊڪوارٽرن جي چوڪين تي گرنيڊ حملا ڪري ڪيس قومي سلام پيش ڪيو.
- 11 آگسٽ 2020ع تي ايس آر اي گلشن حديد ڪراچي ۾ پاڪستان جي جشن آزادي اسٽال تي گرنيڊ حملو ڪري تباهه ڪيو. جنهن حملي ۾ پاڪستاني جهنڊن جو اسٽال سڙي تباهه ٿيو ۽ ڪيترائي ڏاريا شديد زخمي ٿي پيا.

- 15 ڊسمبر 2020ع تي ايس آر اي هِڪ ئي وقت ڪراچي جي ڪلفٽن ڊفينس ايريا ۾ چائنيز انجنيئرز جي گاڏي کي ميگنيٽڪ بم ۽ ڪراچي يونيورسٽي وٽ پاڪستان رينجرز جي چوڪيءَ تي هينڊ گرنيڊ بم سان حملا ڪيا. جنهن جي نتيجي ۾ چائنيز جي گاڏي کي نقصان پهتو ۽ هِڪ رينجرز اهلڪار مارجي ويو ۽ ٻه شديد زخمي ٿيا.
- 22 ڊسمبر 2020ع تي ڪراچي جي جمالي پُل وٽ ايس آر اي هِڪ چيني انجنيئر تي پسٽل سان حملو ڪيو. جنهن حملي ۾ سندس هِڪ سيڪيورٽي اهلڪار مارجي ويو ۽ چيني انجنيئر شديد زخمي ٿيو.
- 23 مارچ 2021ع تي ايس آر اي خيرپور ميرس ۾ پاڪستاني رينجرز جي گاڏيءَ تي گرنيڊ حملو ڪيو. جنهن ۾ هِڪ لائس نائڪ سميت 5 رينجرز اهلڪار شديد زخمي ٿيا ۽ رينجرز جي گاڏي کي ڳرو نقصان پهتو.
- 5 آگسٽ 2021ع تي ايس آر اي ڌاري آبادڪاريءَ خلاف پنهنجو آپريشن جاري رکندي پڊعيدن(نوشهروفيروز) ۾ پنجابي سيٽلر ۽ واپاري بوٽا آرائين ، لاڙڪاڻي ۾ ايجنسين جي ايجنٽ تاج محمد پناڻ کي ٽارگيٽ حملي ۾ ماريو. جڏهن تہ ساڳي ئي وقت ميرپور ماٿيلو (گهوٽڪي) ۽ پڊعيدن (نوشهروفيروز) ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي لائين کي پڻ ڌماڪن سان اُڏايو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين بند ٿي وئي.
- 13 آگسٽ 2021ع تي ايس آر اي لاڙڪاڻي ۾ پنجابي سيٽلر ۽ ايجنسين جي آلاءِ ڪار تنوير راجپوت کي ٽارگيٽ حملي ۾ ماري ڇڏيو ۽ ڌارين کي سنڌ مان نڪري وڃڻ جي وارننگ ڏني.

14 آگسٽ 2021ع تي ايس آر اي ميرپور ماٿيلو (گهوٽڪي) ۾ پاڪستان رينجرز جي گاڏيءَ تي گرنيڊ حملو ڪيو. جنهن ۾ رينجرز کي ڪافي جاني نقصان پهتو.

SRA Action , March 2021,KhairPur Miras

- 4 سيپٽمبر 2021ع تي ايس آر اي قمبر شهدادڪوٽ جي علائقي دينار ٻرڙو وٽ پاڪستاني آرمي جي شاهين ڪمپنيءَ جي ٻن ٽينڪرن تي حملو ڪري باهہ ڏئي ساڙي ڇڏيو ۽ ٻن ڌارين ٽينڪر ڊرائيورن کي پڻ ٽارگيٽ ڪري ماري ڇڏيو.
- 12 سيپٽمبر 2021ع تي ايس آر اي ميهڙ(دادو) شهر ۾ پنجابي ايجنسين جي آلاءِ ڪار ۽ پناڻ سيٽلر خان محمد پناڻ کي ٽارگيٽ ڪري ماري ڇڏيو ۽ ڌارين کي سنڌ مان نڪري وڃڻ جي وارننگ ڏني.

- 5 آڪٽومبر 2021ع تي ايس آر اي قمبر شهر ۾ ٻن پنجابي آبادڪارن عمران پنجابي ۽ ملا عبدالله پنجابي کي ٽارگيٽ ڪري ماري ڇڏيو ۽ پنجابين سميت سمورن ڌارين کي سنڌ مان نڪري وڃڻ جي وارننگ ڏني.
- 6 آڪٽومبر 2021ع تي ايس آر اي ڪوٽ لالو (خيرپورميرس) ويجهو پنجاب ويندڙ ريلوي لائين کي ڌماڪي سان اُڏايو. فريد ايڪسپريس کي هيٺ ڪيرايو.
- 11 آڪٽومبر 2021ع تي ايس آر اي نوابشاھ ۾ پاڪستاني انٽيلجنس ايجنسي آءِ ايس آءِ جي آفيس تي گرنيڊ حملو ڪيو. جنهن جي نتيجي ۾ گيٽ جي چوڪي تي مقرر ٻه اهلڪار مارجي ويا.
- 27 نومبر 2021ع تي ايس آر اي قمبر شهدادڪوٽ جي علائقي لالو رائنڪ ۾ پنجابي سيٽلر ۽ پاڪستاني ايجنسين جي آلاءِ ڪار ، پي ٽي آءِ جي پاران صوبائي سيٽ جي اميدوار سخاوت راجپوت کي ٽارگيٽ ڪري ماري ڇڏيو. سخاوت راجپوت ڌاري آبادڪاري ڪرائڻ ۽ پاڪستاني ايجنسين جي سهولتڪاري ڪري شهيد وحيد لاشاري سميت ڪيترن ئي قومي ڪارڪنن کي ڪنيرائڻ ۾ ملوث هو.
- 31 مارچ 2022ع تي ايس آر اي ڏيٽا اسٽيشن حيدرآباد ۾ خورشيد ڪالوني ڪوٽڙي ۾ پنجاب ويندڙ ريلوي لائين بم ڌماڪي سان اڏائي پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين کي بند ڪري ڇڏيو.
- 15 اپريل 2022ع تي ايس آر اي لاڙڪاڻي ويجهو جُهڪر جي دڙي وٽ پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين کي بم ڌماڪن سان اڏائي ڇڏيو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ بجلي جي سپلائي لائين بند ٿي وئي.

Larkana ; SRA Action 15 april , 2022

- 28 اپريل 2022ع تي ايس آر اي ڪوٽڙي(ڄامشورو) ويجهو پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين جي ٿنڀن ۽ جنگشاهي(ٺٽو) ويجهو پنجاب ويندڙ ريلوي لائين کي بم ڌماڪن جو نشانو بڻايو.
- 12 مئي 2022ع تي ايس آر اي ڪراچي صدر ۾ پاڪستان ڪوسٽ گارڊ جي گاڏي کي رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪي سان نشانو بڻايو. جنهن جي نتيجي ۾ پاڪستان ڪوسٽ گارڊ جا ڪيترائي اهلڪار مارجي ويا ۽ ڪيترائي زخمي ٿيا. ڪراچي صدر جي هن بم ڌماڪي کي عالمي ميڊيا ڀرپور ڪوريج ڏني.

- 30 جون 2022ع تي ايس آر اي دادو ويجهو هيتم جتوئي ڦاٽڪ وٽ پاڪستاني رينجرز جي گاڏيءَ کي فائرنگ جو نشانو بڻايو. جنهن جي نتيجي ۾ گاڏي روڊ تان هيٺ لهي ڪري پيئي ۽ رينجرز کي ڳرو نقصان پيو.

- 7 ڊسمبر 2022ع تي ايس آر اي ڄامشورو ويجهو پنجاب ويندڙ بجلي جي هائي ٽرانسميشن لائين کي بم ڌماڪن جو نشانو بڻايو. جنهن جي نتيجي ۾ پنجاب ويندڙ بجلي جي سپلائي لائين بند ٿي وئي.

باڍهه پرسان 2 ٽاورن ۾ 7 بم ڌماڪا: بجلي فراهمي متاثر

ٽاورن وٽان پمفليٽ مليا: اڻڄاتل جوابدارن خلاف ڪيس داخل

Tando Jam; SRA Action 10 May 2016

SRA Action , 22 March , 2013

SRA Action , 21 May 2014

Epaper Date: 2018-07-26

FOUNDED BY QUAID-I-AZAM MOHAMMAD ALI JINNAH

DAWN

Thursday July 26, 2018 KARACHI

www.dawn.com

Polling remains largely unaffected by several blasts, clashes

Dawn Report

LARKANA: The slow-paced election process in Larkana district remained by and large peaceful barring an explosion that occurred near the Pakistan Peoples Party (PPP) election office near Shah Mohammed Primary School within the remit of the Market police station on Wednesday. The blast left three persons injured.

The victims were identified as Asadullah Shaikh, Ashfaque Surhiyo and Murtaza Bhutto. Asadullah was later referred to a Karachi hospital due to his grave wounds.

The blast caused panic in the vicinity and brief disruption in the polling process.

Larkana Commissioner Naveed Shaikh, Deputy Commissioner Murtaza Ali Shah, DIG Javed Akbar Riaz, SSP Shabbir Sethar besides police and Rangers personnel, visited the site after the bomb disposal squad examined it.

Later, the DIG told reporters that the explosive material was fixed in the drain close to the PPP camp. He said it was yet to be established whether it was a cracker or some other explosive substance.

The Market police have registered an FIR (No. 21/18) on behalf of the state against unknown culprits.

PPP chairman Bilawal Bhutto Zardari, Caretaker Minister Retired Col Dost Mohammed Chandio, Nisar Ahmed Khuhro and senior officials visited the injured victims at the Chandka Medical College Hospital and inquired about their health.

The trouble started when a woman was stopped from casting her vote on "technical grounds" at the Yamin Hingorjo polling station.

SANGHAR: More than a dozen people were injured in clashes between supporters of Pakistan Peoples Party (PPP) and Grand Democratic Alliance (GDA) at several polling stations in Sanghar district.

The two sides engaged in clashes at Mol Dino Rajar village and Pir Bux Rajar village near Khipro causing disruption in the polling at several stations of NA-215 and NA-216.

A GDA supporter, Abid Hingorjo, was referred to a major hospital in Hyderabad due to his serious condition and the other injured were provided treatment at the Khipro taluka hospital. A PPP supporter's car was damaged in the clash.

Polling was briefly suspended at another station for women in Mol Dino Rajpar village when a PPP polling agent was injured in a clash with rivals. The victim was identified as Zulfiqar Chandio, who was acting as the polling agent of PPP candidate for PS-41 Mashooq Chandio.

A similar clash took place at a women polling station in Pir Bux Rajar village. Three PPP supporters, Yaseen Buriro, Abdul Sattar Chandio and Ali Nawaz Chandio were injured and taken to the Sanghar Civil Hospital for treatment.

SECURITY personnel inspect the site of a cracker blast in Larkana on Wednesday.—Dawn

SHIKARPUR: A cracker blast took place in front of the Government Boys High School in Madeji town of Shikarpur district.

The polling process at some nearby places was disrupted for half an hour due to fear and panic.

Counterterrorism SSP Irfan Samoon visited the blast site. Later, he told local reporters that the motive behind the activity seemed to be sowing fear in the area.

At the Nimro polling station, a clash between voters belonging to the Jatoi and Mahar communities left eight persons from both sides seriously injured. The polling process in the area, however, remained unaffected by the clash.

SRA claims responsibility for cracker blasts

By Our Staff Correspondent

HYDERABAD: A shadowy organisation, Sindhudesh Revolutionary Army (SRA), has claimed responsibility for cracker attacks during polls in Larkana, Hyderabad, Madeji and Naushahro Feroze.

Sodho Sindhi, who claimed to be a spokesman for SRA, said in a message emailed to Dawn on Wednesday that SRA rejected Pakistan's electoral system and urged Sindhis to oppose assemblies and boycott polls because "assemblies are rubber stamp".

He alleged that Punjab had occupied all natural and mineral resources of Sindh and controlled assemblies which passed anti-Sindh ordinances to bring millions of 'outsiders' to Sindh to convert Sindhis into minority.

He said the establishment patronised religious and extremist organisations like Jamaatud Dawa, which posed threat to Sindh's secular culture.

Karachi: SRA Attack on Coast Guards Vehicle in Sadar Karachi

y's Paper

Epaper Date: 2020-06-20

FOUNDED BY QUAID-I-AZAM MOHAMMAD ALI JINNAH

DAWN

Saturday June 20, 2020 KARACHI

www.dawn.com

Two Rangers men among four martyred in three attacks across Sindh

Banned Sindh-based group claims responsibility; police say evidence suggests involvement of 'sleeper cells' being handled from abroad

By Imtiaz Ali, Waseem Shamsi & M.B. Kalhoro

KARACHI / SUKKUR / LARKANA: Four people, including two Rangers personnel, lost their lives and 10 others were injured in attacks in Ghotki, Karachi and Larkana on Friday.

A Sindh-based banned militant organisation claimed responsibility for the attacks while police said involvement of the Muttahida Qaumi Movement-London could not be ruled out.

Prime Minister Imran Khan condemned the three attacks and prayed for the deceased and grant of patience to their families to bear this irreparable loss. He sought a report on the attacks.

Two Rangers' personnel and one passerby were killed and another Rangers man and a civilian were injured in an explosion near a vehicle of the paramilitary force in the Ghota market area on railway station road in Ghotki.

In Karachi, a young civilian was killed while a Rangers sepoy was among eight injured in a grenade attack at an office of the Ehsaas programme in Liaquatabad.

In Larkana, assailants reportedly riding a motorcycle threw a cracker inside the Rangers Public School. It

Continued on Page 5

Continued from Page 1

went off but could not cause any damage to life or property since the school was closed.

The banned Sindhudesh Revolutionary Army (SRA) has claimed responsibility for the attacks on law enforcers. A spokesman for the group made the claim in a statement issued on Friday.

Karachi attack

The police believed that the target of the Karachi attack was Rangers and said two suspects riding a motorbike threw a hand grenade from a bridge that landed near a mobile of Rangers who were performing duty during distribution of cash among the poor at Anjuman Islamia School in Liaquatabad where an office of Ehsaas programme has been established.

Additional police surgeon of Abbasi Shaheed Hospital Dr Mohammad Saleem said that they received the body of Kashif Mohammad, 30, and seven injured identified as Saleem Anwar, 26; Roshan Ali, 40; Zeeshan, 29; Faizan, 28; Narain Kanji, 50; Sabir, 52; and Aymal Khan, 20. None of them suffered serious injuries and they were discharged after being administered first aid. A police official said that one Rangers sepoy, Munawar, was also injured in the incident.

Karachi police chief, Additional IG Ghulam Nabi Memon told *Dawn* they had found "some clues" but they could not share such information with the media at this moment.

Raja Umer Khattab of the Counter Terrorism Department, who is investigating the incident, said sub-nationalist groups might be involved in the attack at they preferred grenade attack partly because it was easy to escape after throwing it.

He said they were also probing the possibility of involvement of MQM-London elements as Altaf Husain had recently issued a pamphlet, giving a "message to Sindhi brethren." He said it was significant to note that the date (June 19) which was chosen for the attack was the same when an operation was launched against the MQM in 1992.

He said that evidence emerged so far suggested involvement of "sleeper cells" of ethnic militants who were being handled from abroad.

He said they were also probing the involvement of a foreign hostile agency in these attacks.

In Ghotki, the explosion took place near a vehicle of Rangers claiming the lives of Rangers' personnel Zahoor Ahmed and Fayaz Ahmed and a passerby, Ghulam Mustafa Bhayo.

Another Rangers man, Imtiaz, and another civilian were injured and taken the Taluka Hospital Ghotki from where Imtiaz was referred to a Rahim Yar Khan hospital.

According to police, Rangers personnel were buying meat from a shop when the explosion took place.

Later, a van carrying a team of Bomb Disposal Squad personnel coming from Sukkur to the venue of the explosion overturned on the motorway after its tyre burst. All the occupants of the van were injured. They were identified as Sub Inspector Meehon Khan, Abdul Jabbar Abbasi, Falak Sher Jat, Hal Jan Mahar, Suhail Ahmed, Ali and Gulfam. They were taken to the Ghotki hospital where Meehon Khan died. Gulfam and Falak Sher were shifted to the Combined Military Hospital in Pano Akil Cantonment due to their critical injuries.

Meanwhile, Sindh Chief Minister Syed Murad Ali Shah, presiding over an urgent meeting on law and order late on Friday, expressed his dismay over the attacks. He directed the law enforcement agencies to strengthen their efforts to curb such terrorist elements who were trying to take benefit of the situation in which the government was busy in combating the coronavirus pandemic.

Mohammad Hussain Khan from Hyderabad contributed to this report

More from this page

ايس آر اي جي موجوده سال 2023ع ۾ ڪيل ڪاروائين جي رپورٽ

- 25 جنوري 2023ع تي ايس آر اي مانجهند (ڄامشورو) ويجهو پنجاب ويندڙ بجليءَ جي هائي ٽرانسميشن لائين کي ڪيرائي پنجاب جي بجلي جي سپلائي لائين کي بند ڪري ڇڏيو.
- 28 جنوري 2023ع تي ايس آر اي ڪراچي جي ميمڻ ڳوٺ ۾ پنجابي سيٽلر ۽ بزنس مين امين بٽ تي ٽارگيٽ حملو ڪيو. جنهن حملي ذريعي هي پيغام جاري ڪيو ته پنجابين سميت سمورا ڌاريا سنڌ خالي ڪري نڪري وڃن.
- 27 فيبروري 2023ع تي ايس آر اي ڪراچي جي گلستانِ جوهر جي علائقي ۾ مذهبي انتهاپسند جماعتِ اسلامي جي دهشتگرد تنظيم البدر جي اهم ڪارندي خالد رضا کي ٽارگيٽ ڪاروائيءَ ۾ قتل ڪيو ۽ اهو پيغام ڏنو ته سنڌ ڪنهن به مذهبي انتهاپسند دهشتگرد کي برداشت نه ڪندي. ايس آر اي جي هِن ڪاروائي کي عالمي ميڊيا پڻ ڀرپور ڪوريج ڏني.

Kazi Ahmed; SRA Action,1st Augst 2023

- 2 مارچ 2023ع تي ايس آر اي ڏِگهڙي (ميرپورخاص) ۾ پاڪستاني ايجنسين جي ايجنٽ پنجابي سيٽلر رزاق حيدر تي ٽارگيٽ حملو ڪيو.
- 4 مارچ 2023ع تي ايس آر اي شهدادڪوٽ ۾ پنجابي سيٽلر شبير پنجابي تي ٽارگيٽ حملو ڪيو.
- 12 مارچ 2023ع تي ايس آر اي سونڊا (ٺٽي) ويجهو پاڪستاني ايجنسين جي سهولتڪار ۽ ڪرش پلانٽ هلائيندڙ ڌارئي ٺيڪيدار ساجد پٺاڻ تي ٽارگيٽ حملو ڪيو.
- 23 مارچ 2023ع يومِ پاڪستان جي ڏينهن تي ايس آر اي ڪوٽڙي جي ٻولهاڙي اسٽيشن ويجهو پنجاب ويندڙ ريلوي لائين کي بم ڌماڪي سان اڏائي ڇڏيو. جنهن سان پنجاب ويندڙ ريلوي سپلائي لائين بند ٿي وئي. هِن حملي ذريعي ايس آر اي سنڌ جي اَمر شهيد هيمون ڪالاڻيءَ کي ڪيس جنم ڏينهن تي قومي سلام پيش ڪيو.

- 12 اپريل 2023ع تي ايس آر اي ڪراچي جي گلشنِ حديد واري علائقي ۾ گُجر ڊيري جي مالڪ پنجابي سيٽلر ملڪ اعجاز گُجر تي ٽارگيٽ حملو ڪيو.
- 18 مئي 2023ع تي ايس آر اي حيدرآباد جي قاسم آباد واري علائقي ۾ هول سيل بزنس مين پنجابي سيٽلر عمران پنجابي تي ٽارگيٽ حملو ڪيو. حيدرآباد ۾ ڪيل حملي ذريعي ايس آر اي شهيد اي ڊي راهمون ۽ شهيد نواب راهمون جي شهادت جي ڏينهن تي ڪين قومي سلام پيش ڪيو.
- 7 جولائي 2023ع تي ايس آر اي ڪوٽڙي سائيٽ (ڄامشورو) ۾ ميڪو ڪمپني جي پراڊڪشن مينيجر پنجابي سيٽلر حفيظ آرائين تي ٽارگيٽ حملو ڪيو. هي پنجابي آفيسر سنڌي مزدورن سان تعصب وارو روئيو رکي سنڌي ماڻهن جي روزگار جا دروازا بند ڪيو وينو هو.
- 12 جولائي 2023ع تي ايس آر اي ڪراچي جي نادرن بائي پاس وٽ سي ٽي ڊي پوليس جي انٽيليجنس ونگ جي پوليس موبائل کي موٽر سائيڪل ۾ نصب ٿيل رموٽ ڪنٽرول بم ڌماڪي سان نشانو بڻايو. جنهن حملي ۾ سي ٽي ڊي پوليس جا ٻه اهلڪار مارجي ويا ، ٽي شديد زخمي ٿيا ۽ سندن گاڏي تباه ٿي وئي.
- 1 آگسٽ 2023ع تي ايس آر اي قاضي احمد ۾ مذهبي انتهاپسند تنظيم جماعت الدعوىٰ (لشڪرِ طيبا) جي اهم اڳواڻ پنجابي سيٽلر سردار حُسين آرائين کي ٽارگيٽ حملي ۾ ماري وڌو . سردار حسين آرائين هِن ضلعي ۾ پاڪستاني ايجنسين جي سهولتڪاري ڪري سندن مدد سان مذهبي انتهاپسندي جو نيٽ ورڪ هلائڻ ۾ ملوث هو ۽ گذريل اليڪشن ۾ لشڪرِ طيباجي سياسي پليٽ فارم الله اڪبر تحريڪ تان نوابشاه جي پي ايس 40 تان صوبائي سيٽ تان پڻ اليڪشن ۾ بيٺو هو. هِن حملي ذريعي ايس آر اي واضح پيغام ڏنو ته سنڌي قوم سنڌ ۾ ڪنهن به مذهبي انتهاپسند کي برداشت نه ڪندي. ايس آر اي جي هِن حملي کي عالمي ميڊيا پڻ ڪوريج ڏني.
- 3 آگسٽ 2023ع تي ايس آر اي ٺري ميرواه (خيرپور ميرس) ۾ پنجابي سيٽلر اڪرم آرائين تي ٽارگيٽ حملو ڪري قتل ڪيو. جنهن حملي ذريعي هيء

Karachi;

SRA Action , 27 Feb 2023

پيغام جاري ڪيو ته پنجابين سميت سمورا ڏاريا سنڌ خالي ڪري نڪري وڃن.

- 17 آگسٽ 2023ع تي ايس آر اي ڪراچي جي سچل ڳوٺ واري علائقي ۾ سنڌ پوليس جي گشتي پوليس موبائل تي گرنيڊ حملو ڪري پوليس جي گاڏي کي تباه ڪري ڇڏيو. جنهن حملي ۾ پوليس کي شديد جاني نقصان پهتو. هن حملي ذريعي ايس آر اي پيغام جاري ڪيو ته سنڌ پوليس ، خاص ڪري سي ٽي ڊي سنڌ جي قومي ڪارڪنن کي ڪنيي گم ڪرڻ ۽ ڪوڙا مقابلا ڪري مارڻ ۽ گرفتاريون ڏيکارڻ ۾ ملوث رهي آهي. انڪري پوليس سميت سڀني پاڪستاني فورسز تي حملا جاري رکيا ويندا.

Karachi;SRA Action 12 July, 2023

جَنگ جاري رَهي ...

S.R.A Attacks on Pakistani Forces, its Allies, its Installations & Chinese.

Karachi; SRA Attack on Chines Engineers Vehicle on 31 May 2016

Karachi: SRA Attack on Coast Guards Vehicle in Saddar Karachi on 12 May, 2022

SRA Action , March 2021,KhairPur Miras

Larkana;SRA Action on 31 July 2016

Tando Jam; SRA Action 10 May 2016

Larkana ; SRA Action 15 april , 2022

Karachi;

SRA Action . 27 Feb 2023

www.jang.com.pk

خالد رضا کا قتل، کالعدم سندھو دیش ریوولیوشنری آرمی نے ذمہ داری قبول کرلی

28 فروری 2023

Karachi ; SRA eliminated the 'Al-Bader' Terrorist Khalid Raza in Gulistan e Johar , Karachi 0n 27 Februaru 2023

Kazi Ahmed; SRA Action,1st August 2023

Kazi Ahmed; SRA Action on 1st August, 2023

DAWN

Two Rangers men among four martyred in three attacks across Sindh

Banned Sindh-based group claims responsibility; police say evidence suggests involvement of 'sleeper cells' being handled from abroad

Ghotcki, Larkana and Karachi ; SRA Ring attacks at a time in Three Major Cities of Sindh on Pakistani Forces, More than 10 Security Personel killed including One Wing Commander of Pakistani Army

@SRA_Sindh

@SRA_Sindh